

Ottar Grepstad

På parti med språket?

Språkpolitikk i norske partiprogram 1906–2013

Ottar Grepstad

På parti med språket?

Språkpolitikk i norske partiprogram 1906–2013

Nynorsk kultursentrum
Ørsta 2009

SMÅSKRIFTER FRÅ IVAR AASEN-TUNET 1 – 5

Artiklar, foredrag, notat, utgreiingar om aktuelle faglege eller språkpolitiske spørsmål. Innhaldet står for forfattarens rekning. Alle småskriftene er tilgjengelege på www.aasentunet.no

1. Ottar Grepstad: *Nynorsk i opplæringa: kunnskap, kultur og kvalitet*. 41 s. Februar 2004
2. Ottar Grepstad: *På parti med språket? Språkpolitikk i partiprogramma 1906–2005*. 84 s. September 2004
3. Ottar Grepstad, Eirik Helleve og Kirsti Langstøyl: *Nynorsk innhald på Internett. Grunnlag for handlingsplan 2005–2013*. 67 s. November 2004
4. Kåre Kolås: *Eit liv med kaffistover og bondebeimar*. I samtalar med Nils Seland og Ottar Grepstad. 93 sider. November 2005
5. Ottar Grepstad: *På parti med språket? Språkpolitikk i norske partiprogram 1906–2013*. 115 s. August 2009

Fleire skrifter er i arbeid

Nynorsk kultursentrum, Indrehovdevegen 176, N-6160 Hovdebygda
Telefon 70 04 75 70, faks 70 04 75 71, admin@aasentunet.no

Innhald

Forord	5
Språk og parti	7
Førstegongsbruk av språkpolitiske signalord	25
Signalord i norske partiprogram 1906–2013	27
Det norske Arbeidarparti	28
Fremskrittspartiet	38
Høgre	44
Kristeleg Folkeparti	53
Raudt / Raud Valallianse	63
Senterpartiet	75
Sosialistisk Venstreparti	92
Venstre	103

© 2009 Ottar Grepstad og Nynorsk kultursentrum

Publisert på www.aasentunet.no og tilgjengeleg som utskrift frå Ivar Aasen-tunet,
Indrehovdevegen 176, 6160 Hovdebygda

ISSN 1504-422X

Forord

SPRÅKPOLITIKK DREIAR SEG i dette skriftet både om norsk for etniske nordmenn, språka til nasjonale minoritetar og til dei nya miljøa av innvandrarar og flyktningar. Synspunkt på den tradisjonelle framandspråkundervisninga i skulen er derimot ikkje med.

Dokumentasjonen er stort sett henta frå databasen *Vi vil..! Norske partiprogrammer 1884 – 1997*, utgitt på cd-rom av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste i 1997. For 2001 har eg supplert med egne søk på nettstadene til partia, og for 1997 er nokre få avsnitta henta frå nynorskversjonane i *Nynorsk faktabok 1998*.

Alle utdraga er frå programma for stortingsval. I tillegg har partia, særleg i seinare tiår, gjerne også prinsippprogram. Om vegen stundom kan vere lang frå valprogram til votering eller komitéinnstilling i Stortinget, er det endå lengre frå prinsippprogrammet til handling. Kva som måtte stå i prinsippprogramma, er difor ikkje teke med her.

Programma seier kva partia vil gjere, ikkje kva dei har gjort. Valprogramma bør likevel ikkje undervurderast. Valprogramma er grunntekstar som både medlemmer, veljarar og motstandarar hentar fram når dei treng det. Det som der står, er til tider resultatet av langvarige politiske dragkampar, andre gonger meir tilfeldige resultat av endelause voteringar der nokon kvar kan misse oversynet over kva dei eigentleg er for eller mot, men ofte også fintenkte formuleringar som skal flytte posisjonar eller ta vare på det indre samhaldet.

Eg har redigert saman utdraga og utelate det som ikkje seier noko spesifikt om språkpolitikk. Difor gir til dømes ikkje avsnitta om samepolitikk eller innvandringspolitikk noko heilskapleg bilete av det partia står for. Det vil også vere slik at politiske standpunkt i andre delar av partiprogramma verkar inn på eller er viktige føresetnader for dei språkpolitiske synspunkta, men dette har eg måtta sjå bort frå. Alle sitat står uendra frå kjeldene; heller ikkje moglege trykkfeil er endra.

Framstillinga er konsentrert om dei partia som no spelar ei parlamentarisk rolle i Noreg eller som ligg nær til å gjere det, og som representerer ein viss politisk kontinuitet. I det innleiande essayet peikar eg på noko av det som kan lesast ut av dei mange programma. Her er eg Oddmund L. Hoel takk skuldig for nokre viktige kommentarar og påminningar. Takk også Lars S. Vikør og Morten Sjøberg; sistnemnde har gjort meg merksam på at studiar i partiprogram har ei aukande interesse innanfor statsvitskapen. Sommaruniversitetet i Oslo arrangerte såleis eit

perspektivrikt kurs om dette i 2002 under leiing av professor Hans-Dieter Klingemann frå Berlin.

Ivar Aasen-tunet, september 2004

Forord til 2. utgåva

For periodane 2005–2009 og 2009–2013 er utdraga henta frå valprogramma slik dei var publiserte på nettstadene til partia. Medio juni 2009 var Høgre og Raudt åleine om å ha valprogram i begge målformer for åra 2009–2013, Senterpartiet veksla mellom nynorsk og bokmål, og dei andre partia ordla seg på bokmål.

I 1999 fekk fem grupper status som nasjonale minoritetar: jødar, kvenar, rom, romani og skogfinnar. Frå og med 2001 er difor språkpolitikk om desse gruppene samla under mellomtittelen ”Urfolk og nasjonale minoritetar”, medan stoff om andre minoritetar som før vil finnast under mellomtittelen ”Innvandrarar”.

Dei innleiande og samanfattande avsnitta på s. 7–8 blei trykte som kommentar i Dagens Næringsliv 10. august 2009.

Ivar Aasen-tunet, august 2009

Ottar Grepstad

Språk og parti

NESTEN HALVPARTEN AV VELJARANE er interesserte i språkspørsmål. Partia anar knapt nok kva som blir diskutert i dei språklege fagmiljøa.

Valundersøkingane viser at i 1993 var 43 prosent av veljarane nokså eller svært interesserte i saka. Tolv år seinare var endå fleire så interesserte. Berre hos Frp-veljarane var språkengasjementet det same i 2005 som i 1993. I det tidsrommet dalte språkinteressa hos veljarane til både Venstre og Høgre. KrF endra seg mykje, særleg frå 2001 til 2005, og fekk fleire engasjerte bokmålsveljarar, men færre engasjerte nynorskveljarar. Sp hadde mange engasjerte nynorskveljarar heile tida, og fekk fleire interesserte bokmålsbrukarar i 2005. Då hadde SV og Ap meir engasjerte nynorsk- og bokmålsveljarar enn i 1993. Dei mest språkinteresserte veljarane gjekk i 2005 helst til KrF, Sp eller Ap.

Trass i denne store og stabile saksinteressa avgjer språkpolitikken partivalet for svært få veljarar. Det er likevel inga orsaking for at partia opnar valkampen med store tomrom i programma sine.

Først i 1981 gjekk alle partia til val med litt språkpolitikk i bagasjen. Etter kvart utvikla dei politikk på tre område – det norske spørsmålet, vilkåra for samar og nasjonale minoritetar, og dei nye innvandarkulturane. Då det engelske spørsmålet også dukka opp, blei verda vanskeleg. Partia har i det heile nesten aldri vore à jour med den språkfaglege debatten. Også i 2009 er nyare faglitteratur om språkutvikling og språksosiologi blanke ark for dei.

Det norske spørsmålet kom først, og det er her partia har endra seg minst. I tiår etter tiår sa dei stort sett det same om dei få språkspørsmåla dei meinte noko om. I 1906 innførte Venstre språkpolitikken som programsak med ”fortsat arbeide for reisningen af det norske maal” og eksamen i begge målformer for dei få som då gjekk gymnasvegen. Etter kvart som fleire tok meir utdanning, blei dette spørsmålet også meir konfliktfylt.

I 2009 er alle, også Frp, glade i språk som kulturarv. På ei overflate av semje blir dermed viktige spørsmål avpolitisererte. For mange parti gjeld bruk av nynorsk lite anna enn offentleg

forvaltning, skule og NRK. Berre Sp, Raudt og SV målber strategiar som kan gjere norsk – nynorsk og bokmål – til eit samfunnsberande språk.

Høgre var det første partiet som programfesta noko om samisk språk og kultur då dei i 1961 aktivt ville ”tilgodese samisk kultur og sprog”. Dei andre partia trong tjue år på å følgje etter. Sist ute var Arbeidarpartiet, som måtte gjennom Alta-saka før dei kunne setje ord på samisk språk og kultur ved eit stortingsval.

Direkteval til Sametinget frå og med 1989 gjorde samepolitiske program nødvendige. Raud Valallianse gjekk i bresjen i ei jakt på minoritetar dei kunne støtte slik at dei også auka sin politiske legitimitet. I 2009 går etterfølgjaren Raudt til val med eit solid programkapittel om urfolkspolitikk. Det same gjer dei fleste andre partia.

Også kvensk språk og kultur var Høgre første ute med, men den saka sit framleis langt inne i mange parti. Ti år etter at jødar, kvenar, rom, romani og skogfinnar i 1999 fekk status som nasjonale minoritetar, seier alle partia noko om språk- og kulturpolitikk overfor desse folkegruppene, stort sett i svært generelle ordelag.

Sommaren 1965 kom dei første tyrkiske innvandrarane til Noreg, den gongen kalla framandarbeidarar. Åtte år seinare blei Sp første partiet som meinte noko om språkleg og kulturell integrering av innvandrarane. ”Tilbudet om språkopplæring må bli bedre,” sa partiet. Ganske fort samla alle partia utanom Frp seg om at innvandrarane måtte få ta vare på sine kulturar og morsmål i Noreg. Skulle dei også måtte lære norsk? Nja, sa Frp og Venstre i 1981. Sjølv sagt, sa etter kvart alle partia.

I 2009 er spørsmålet difor ikkje om det skal stillast krav til innvandrarane, men kor strenge krava skal vere. Partia har auka avstanden til den brutale fornorskingspolitikken mot samar og nasjonale minoritetar, men styrkjer fornorskinga av innvandrarane.

Både i Norden og ute i Europa blir det no drøfta kva ein kan og bør gjere med det aukande presset frå engelsk på sentrale samfunnsområde. Dette meinte fleire parti litt om som snarast i 1980-åra. I 1985 ville både KrF, Sp, Venstre og SV sikre norsk som arbeids- og administrasjonsspråk i vekstnæringar som olje og data. Fire år seinare hadde alle partia mista interessa for saka.

Då Stortinget våren 2009 drøfta den store språkmeldinga, var rett nok fleire parti på ny opptekne av dette. Høgre framheva at no er det viktigare å verne norsk språk mot engelsk enn å snakke om nynorsk og bokmål. Likevel stiller Høgre til val utan å nemne det engelske spørsmålet.

No seier tre av ti næringslivsleiingar at engelsk er blitt viktigare for bedriftene deira dei siste fem åra. Kva partia meiner? *Couldn't care less*. Nokre få ord frå Sp, SV og Venstre, det er alt.

Ord

Partiprogramma er verken den einaste eller alltid den mest høvelege kjelda for å fange opp faktiske standpunkt og endringar i desse. Partiorganisasjon frå lokallag til landsmøte, folkevalde frå Stortinget til kommunestyre, enkeltpersonar og meir uformelle meiningsdannande miljø er alt saman viktige arenaer både for forming av politikk og for praktisk handling. Det partiprogramma likevel seier, er kva dei enkelte partia meiner når dei sjølve får styre debatten og ikkje er under press. Då fortel programma meir enn kva partia meiner i sin idealtilstand. Programma røper også kor viktige eller uviktige partia er som arenaer for språkpolitikk, og korleis dette eventuelt har endra seg frå dei første partiaprogramma blei vedtekne i 1885 fram til i dag. Utdraga om språkpolitikk frå partiprogramma blir då også fragment av historia om språkpolitikk i Noreg.

Eg sette opp i alt 18 signalord som på ulike måtar ville representere uttrykk for språkpolitiske refleksjonar og standpunkt i partia. Alfabetisk ordna blei lista slik: *bokmål, dialekt, folkemål, jamstelling, kvensk, landsmål, morsmål, målform, målføre, nynorsk, riksmål, samisk, samnorsk, sidemål, skriftkultur, skriftspråk, språk, talemål*. Eg såg med vilje bort frå ordet *norsk*, for her meinte eg det gjaldt å sjå etter kva partia sa når dei og viss dei gjekk under den overflata som ordet *norsk* representerer.

Bruken av desse orda seier ikkje så mykje om kva dei enkelte partia faktisk meiner, men dei er ein god målestokk for kor generelle eller presise partia har vore. Ordjakta blei supplert med å samle inn alle setningar og avsnitt der partia skriev om språkpolitikk.

I første omgang såg eg etter kven som først tok dei ulike nemningane i bruk. Dei søka dekte begge målformene og ymse rettskrivingsvariantar. Resultatet er ordna på s. 25–27. Grunnlaget er programma til sytten parti som stilte til val i dette tidsrommet, og som for kortare eller lengre tid har vore dei politisk viktigaste partia.

Dei første nemningane skriv seg frå valprogramma i 1906. Før den tid eksisterte ikkje språkpolitikk som kategori i valprogramma. Det var dette året Noregs Mållag blei skipa, natta før Venstre samlast til landsmøte i Oslo, og unionsoppløysinga var ikkje eingong blitt årsgamal. Begge delar har ganske sikkert gjort språkspørsmålet til aktuell partipolitikk.

Tabell 1
Førstegongsbruk av signalord i valprogramma

Landsmål	1906	Venstre, Samlingspartiet
Jamstelling	1906	Samlingspartiet
Skriftspråk	1906	Samlingspartiet
Riksmål	1909	Høgre
Bokmål	1909	Venstre
Folkemål	1915	Venstre
Samnorsk	1918	Venstre
Målføre	1927	Senterpartiet
Nynorsk	1930	Venstre, Arbeiderdemokratene
Dialekt	1936	Arbeiderdemokratene
Målform	1949	Venstre
Morsmål	1961	Arbeidarpartiet
Samisk	1961	Høgre
Talemål	1973	AKP (m-l)
Sidemål	1977	Venstre, Kristeleg Folkeparti, Fremskrittspartiet
Kvensk	1981	Høgre
Skriftkultur	1985	Senterpartiet

Venstre er det partiet som flest gonger er først ute med nye språkpolitiske omgrep. Det gjeld både for *bokmål*, *folkemål*, *landsmål*, *målform*, *nynorsk*, *samnorsk* og *sidemål*. Høgre kjem først med orda *riksmål*, *samisk* og *kvensk*.

Arbeiderdemokratene til Johan Castberg stikk av med *dialekt*, og det gjer dei alt i 1936. Ordet var då på plass som eit allment brukt ord i norsk. Neste parti ut med det ordet var likevel først Senterpartiet i 1969. Då var det enno mange år til dei første aksjonane på landsplan for å styrkje dialektane si stilling. At noko var på gang, var ein aksjon i Oslo seinhaustes 1968 eit uttrykk for. Då fekk Studentmållaget i Oslo til ein avtale med prestisjehandelshuset Steen & Strøm om at julehjelpene kunne få bruke dialektane sine. I valkampen 1973 brukte så AKP (m-l) tidstypisk og for første gong dialektsynonymet ”talemål” i partiprogrammet. Ordet *målføre* var blitt brukt no og då, men mellom Senterpartiet i 1927 og RV i 1989 surra mange parti omkring og trudde ordet er eit synonym for *målform*. Det stadfestar at omgrepet har hatt ein svak posisjon utanfor dei språkvitskaplege miljøa; det er og blir eit forvirrande ord.

Arbeidarpartiet styrte mykje i norsk politikk utover på 1900-talet, men i språkpolitikken var dei berre først ute med ordet *morsmål*, i 1961. Så la dei ordet vekk heilt til 1997. Partia elles tok det i bruk frå 1980-åra, då i samband med etniske minoritetar.

Det var altså Høgre som først tematiserte *samisk* som ei språkpolitisk programsak. Partiet var også det første som brukte den etniske nemninga *kvensk*. Med den konsekvente fornorskingspolitikken langt ut på 1900-talet var det ikkje anna å vente enn at dei første uttrykka

for at denne politikken måtte endrast, først kom i 1961. Før 1960-åra var omme, hadde alle partia utanbom NKP fanga opp ordet og saka.

Ordet *kvensk* kom inn i det første partiprogrammet i 1981. Også her var Høgre først ute. Det seier noko om kor svakt denne kulturtradisjonen har stått og kor politisk uinteressant den lenge var. Men lenge blei både *kven* og *kvensk* rekna som rasistiske ord; det var *finsk* som var den aksepterte nemninga. Sidan 1969 hadde Venstre peikt på behova til dei finstalande. Nettopp i 1980-åra blei det etter kvart politisk viktig for mange av desse å omtale seg som kvenar og markere ein eigen kulturtradisjon. Emnet er framleis omstridd i dei finsk- og kvensktalande miljøa. Hadde så noko parti sagt noko om lappisk før dei tok opp det samiske spørsmålet? Nei.

Verken Arbeidarpartiet, Fremskrittspartiet eller SV har enno nemnt det kvenske spørsmålet i programma sine. *Kvensk* er blant dei minst brukte signalorda i programma, medan *samisk* er eitt av dei som flest har brukt. Det peikar i retning av at forholdet mellom språkpolitikk og partiprogram ikkje er heilt godt. At eit tema kan mangle i programmet til eit parti ved eitt val, skriv eg på kontoen for slump. Når ord og tema manglar ved val etter val, er det tale om noko heilt anna. Då er det eit uttrykk for at partiet sine politiske perspektiv ikkje fangar inn emnet, ikkje gjer det viktig nok, eller verre: veit for lite om det.

Bokmål og *nynorsk* blei frå 1929 dei offisielle avløyserorda for *riksmål* og *landsmål*. Venstre tok straks i bruk *nynorsk*, men *bokmål* har vore lite brukt av partia like fram til i dag. Den har rett og slett ikkje vore nødvendig å omtale det dominerande språket med namns nemning. Det inneber at partia har til gode å setje ord på ein heilskapleg og reell tospråkspolitikk.

Det har ikkje mangla på sidemålsdebattar. Dei debattane heldt partia seg offisielt unna. Ikkje eitt parti tok ordet *sidemål* i sin programmatisk munn før 1977. Venstre hadde derimot éin gong, i 1906, sagt klart frå om at dei ønskte obligatorisk eksamen i begge målformene i gymnaset. Så gjekk det 71 år før andre parti sa noko om saka. I 1977 tok både Venstre, Kristeleg Folkeparti og Fremskrittspartiet *sidemål* inn i sitt politiske ordtilfang. I 1981 kom SV etter, Høgre i 1985, Senterpartiet først i 1993, mens Arbeidarpartiet venta heilt til 2001. Heilt fram til stortingsvalet i 2001 var det heile eit spørsmål om for eller mot obligatorisk skriftleg sidemål. Berre to parti hadde ved eitt høve gått inn for at sidemålsundervisninga måtte styrkjast pedagogisk, i 1985: Høgre og Kristeleg Folkeparti.

Ordlista for norsk språkpolitikk femner såpass vidt at bruken av desse orda er eit barometer for det språkpolitiske engasjementet til partia. Dei signalorda som eit fleirtal av partia har brukt i programma sine, er – i popularitetsrekkefølge – *samisk*, *skriftspråk*, *nynorsk* og

dialekt. Di fleire av nemningane eit parti bruker, di større kan det språkpolitiske engasjementet seiast å vere. Av dei utplukka signalorda var det berre Senterpartiet som hadde brukt alle, medan Venstre mangla to – eitt av dei var typisk nok ”riksmål” (tabell 2). Dei fleste partia har brukt mange av signalorda. Berre Fremskrittspartiet skil seg ut med sine fem nemningar. Det viser at partiet til no har ordlagt seg svært generelt om språkpolitikk,

Tabell 2
Signalord i valprogramma

Senterpartiet	17
Venstre	15
Det norske Arbeidarparti	12
Raudt /Raud Valallianse	12
Høgre	11
Kristeleg Folkeparti	11
Sosialistisk Venstreparti	11
Fremskrittspartiet	5
NKP	1

Politisk sett er plasseringa til Høgre og Arbeidarpartiet interessant. På førehand tenkte eg at Kristeleg Folkeparti ville kome høgare opp og Høgre lengre ned. I staden viste det seg at Høgre til dømes var det tredje partiet som skreiv om *nynorsk* i programma sine, etter Venstre og Arbeiderdemokratene, men før Senterpartiet og Kristeleg Folkeparti. ”Høgre vil verna det norske målet mot all tvang. Bokmål og nynorsk må få veksa fritt og naturleg. Foreldri må få ha sin fulle rett til å velja mål og målform i skulebøkene til borni,” vedtok Høgre i 1953. Den formuleringa gjekk att i mange Høgre-program utover i 1950- og 60-åra. SV og Kristeleg Folkeparti ligg på same nivået som Høgre.

Det partiet som i store delar av 1900-talet hadde flest veljarar, Arbeidarpartiet, omtalte verken *landsmål*, *nynorsk* eller *bokmål* i eitt einaste partiprogram før det 20. hundreåret var omme. Først i 2001 programfesta dette partiet ein presis språkpolitikk – etter å ha gjennomført fleire av dei viktigaste språkpolitiske reformene på 1900-talet og etter å ha gått i bresjen for fleire nynorsktiltak.

Program

Signalord seier slett ikkje alt om språkpolitikken i dei programma partia har gått til val på. Tekstane må lesast fullt ut og forståast ut frå både den politiske og historiske samanhengen.

I allfall før den tyske okkupasjonen hadde norske parti lite å melde om kulturpolitikk i programma sine. Utanrikspolitikk, økonomisk politikk og næringspolitikk iblanda ein dæsj sosialpolitikk, det var det dei gjekk til val på før 1940. Programma var korte, men ganske myndige. I 1906 hadde til dømes Venstre eit program i ni punkt. Punkt 5 gjaldt språkpolitikken: ”Fortsat arbeide for reisingen af det norske maal, bl. a. ved, at den ene skriftlige prøve til artium blir paa landsmaal.”

At kulturpolitikk knapt var tema i nokon valkamp før 2009, har altså lite å gjere med den moderne samfunnsutviklinga. I den politiske programtradisjonen har det vore lite plass til kulturpolitiske spørsmål. Veljarundersøkingar frå dei siste tiåra får godt fram kva saker veljarane legg stor vekt på. Kulturpolitikk generelt og språkpolitikk spesielt har aldri rangert høgt på dei listene. Partia hadde ingen slike sosiologiske eller statsvitskaplege innsikter å stø seg til når dei skulle forme sine politiske valstrategiar tidleg på 1900-talet. Kontakt med veljarane hadde dei likevel, og dei visste heilt sikkert mykje om kva ulike veljargrupper var opptekne av. Å tru noko anna ville vere ei arrogant undervurdering av den strategiske klokskapen deira. Mangelen på kulturpolitikk i partiprogramma i store delar av 1900-talet er difor eit symptom på veljarinteresser og kva samfunnskonfliktar som dominerte.

Heile forklaringa er dette likevel ikkje. Partiprogramma er sjølv sagt også eit uttrykk for partia si sjølvforståing av kva det vil seie å vere eit politisk parti, og kva som er politikken emne. Dette var det ei påfallande politisk semje om på tvers av partiskilja. Når så mange parti i så mange år la vekt på næring og økonomi, var det fordi det var dette dei meinte dei kunne og burde bruke si folkevalde makt til å gjere noko med.

Grunnleggjande prinsipp i norsk språkpolitikk blei etablerte gjennom stortingsvedtak i 1885 (jamstelling), 1892 (skulemål og kyrkjemål), 1907 (obligatorisk sidemål ved eksamen artium) og 1930 (lov om målbruk i offentleg teneste). Desse vedtaka kom altså på plass uavhengig av det dei fleste partia snakka om i valprogramma sine. Partia var nok blitt viktigare arenaer for slike språkpolitiske debattar mot slutten av 1900-talet enn dei var i dei første tiåra i det hundreåret. Enkeltpersonar i samspel med utanomparlamentariske organisasjonar har såleis hatt meir å seie enn dei landsmøtevedtaka som fekk si endelege form i dei programma partia gjekk til val på.

I programform høyrer språkpolitikk den seinare tida til. Venstre var der med sine synspunkt kvart år frå 1906, og er det einaste partiet som har markert språkpolitiske standpunkt ved kvart einaste val seinare. Det har også Senterpartiet gjort etter at dei kom i gang som Bondepartiet i 1921. Så langt stemmer det bra med Stein Røkkans analysar av motkulturane i

norsk politikk. Kristeleg Folkeparti programfesta derimot ikkje noko om språkpolitikk før 1973, førti år etter at dei var blitt stifta. Berre Arbeidarpartiet av 1877 slår den rekorden.

Arbeidarpartiet skreiv ikkje éitt ord om språkpolitikk i noko valprogram før 1945, og var ordknapp i saka tvers gjennom alle regjeringsåra sine like til 1981. Den formuleringa partiet brukte i 1945-programmet seier likevel at partiet har no drive med språkpolitikk før: *fortsatt* arbeid for ... Fram til 1981 hadde Arbeidarpartiet vore med og gjennomført mange store reformer i norsk språkpolitikk, uavhengig av kva som stod i partiprogrammet. Uttrykket *folkemål* har gjerne vore knytt til nettopp dette partiet, ikkje minst via Halvdan Koht. I valprogramma var det likevel Venstre som brukte det årvisst mellom 1915 og 1936, med ein etterslengjar i 1953, før Arbeidarpartiet kom etter i 1945, 1949 og 1953.

Tilfellet Arbeidarpartiet seier noko om statusen til valprogramma. Var det ikkje så viktig kva som stod der? Er det heller noko som har kome i seinare år? Omfanget av dokumenta kan tyde på det. I 1884 nøgde Venstre seg med dette vesle avsnittet som partiprogram:

Repræsenantskabet udtaler at Hævdelsen af den parlamentariske Statskik og Tilslutningen til Ministeriet Sverdrup bør være Venstres Program for kommende Stortingsvalg. Saafremt ikke Jurysagen og Hærordningssagen vedtages af indeværende Storting og faar Regjeringens Stadfæstelse, bør tillige disse to Sager opstilles som Programsager.

Då partiet skulle vedta dette programet, var det mange som aksjonerte i form av brev og opprop for å få med også eit målpolitisk standpunkt. Det greidde dei ikkje.

Valprogramma blei verande korte i mange tiår. Det var først utover i 1930-åra og særleg etter 1945 at dei svulma opp til dokument der alt skulle seiast. I seinare år er valprogramma blitt så store at dei er uoversiktlege både i manuell form og ved digitale søk. Det hender formuleringar dukkar opp fleire stader i same programmet, men med noko ulikt meiningsinnhald. Sjølv for dei som skriv desse kollektive tekstane røyner det altså på. Når eit landsmøte er kollektiv redaksjon, går det gjerne slik.

Frå 1945 kom utdanning og ulike sosiale emne meir med, men enno før 1960-åra var språkpolitikk noko dei færreste partia tok opp i valprogramma. At språksaka ikkje var nemnd i Fellesprogrammet av 1945, kan ha to grunnar: Anten var ikkje dette oppfatta som viktig nok, eller så var partia ikkje samde nok.

1981 var første året alle dei store partia gjekk til val med språkpolitikk i bagasjen. Rett nok heitte det seg på denne tida at no var den gamle språkstriden slutt, men slik såg det ikkje ut i partiprogramma. Det var til dømes no dei fleste partia tok til å meine noko om

sidemålsundervisninga i skulen. Dette året skreiv Høgre for første gong *språk* i programmet sitt, ikkje *sprog*.

Det var ikkje nynorsk, og særleg ikkje bokmål, partia no skreiv mest om. Dei nye innvandarkulturane kravde løysingar på nye spørsmål, og frå 1970-åra hadde samiske miljø mobilisert kraftig for si sak. Alt før Alta-aksjonen i 1979-81 har difor mange parti formulert samepolitiske standpunkt. Kristeleg Folkeparti var det første partiet som laga eit omfattande samepolitisk program. Det gjorde dei i 1973, mange år før dei kan seiast å ha ein tilsvarande vedteken nynorskpolitikk. Nettopp i 1981 kom Arbeidarpartiet etter. Dei hadde altså gått inn i den vanskelegaste kulturkonflikten i etterkrigstida utan eit klart landsmøtevedtak i ryggen.

Samepolitikken este ut i omfangsrike og detaljrike standpunktavsnitt som imponerer både i vilje og presisjon. Med direkteval til Sametinget frå 1989 kom fleire parti etter kvart med eigne samepolitiske manifest. I programma har Fremskrittspartiet sagt lite til nynorskens fordel i dei tretti åra partiet har eksistert. Derimot programfesta partiet i 1977 at dei ville styrkje samisk språk og kultur. Meir sa dei ikkje om den saka før eit nytt tusenår kom.

Resonnement

Frå 1980-åra utvikla partia omfattande språkpolitiske strategiar for innvandarkulturane.

Språksida av den nye innvandringa tok Senterpartiet opp i 1973. Så følgde Venstre, Høgre, Kristeleg Folkeparti og SV etter i 1977, og i 1981 Fremskrittspartiet, RV og Arbeidarpartiet.

Di grundigare partia gjekk inn i desse viktige spørsmåla, di meir kortfatta blir dei om den norske delen av språksaka. Den tradisjonelle delen av norsk språkpolitikk har i eit par tiår vore prega av partipolitisk idétørke. Her var det langt mellom dei nye smakfulle drammane i partiprogramma i 1980- og 90-åra, og knapt nokon tok til orde for tiltak som ville utvide bruksområdet for nynorsk.

Lenge var Venstre først ute med dei nye meiningane om nynorsk. Partiet ville ha ei form for jamstelling på offentlege kontor alt i 1915; mållova kom 15 år seinare. I 1949 tok Venstre til orde for lærebøker på nynorsk, og utdjupa dette i 1969 til eit krav om lærebøker til same tid og til same pris, fleire år før dette blei ei stor aksjonssak. Mot slutten av 1900-talet mista nok Venstre mykje av dette offensive grepet.

Etter kvart som fleire parti formulerte dei språkpolitiske posisjonane sine, er det som om nytenkinga glapp hos nokon kvar. Partia var tryggare på kva enn på korleis. Dette blei særleg synleg i 1990-åra. Då endra partia skrivemåten i partiprogramma sine. Tidlegare hadde det vore

vanleg med ein enkel situasjonsanalyse og kortare eller lengre lister med tiltak forma som strekpunkt. Det blei gjerne også færre klare standpunkt og fleire utgreiande, resonnerande og argumenterande avsnitt. Partia kunne ikkje lenger nøye seg med å seie kva dei meinte. Dei måtte også grunngi standpunkta, og helst rettferdiggjere desse gjennom resonnement og argument. Hos Arbeidarpartiet og Fremskrittspartiet blei dette synleg særleg frå 1997, Kristeleg Folkeparti endra skrivemåten sin svært tydeleg i 2001, medan dei andre partia har prøvt skiftande format.

Om dei fleste partia lenge hadde vore utan ei vedteken språkpolitisk plattform, hadde dei likevel ført språkpolitikk. I mange parti var der personar som var sterke premissleverandørar når slike saker kom opp: ein Helge Sivertsen i Arbeidarpartiet, ein Nils Lavik i Kristeleg Folkeparti. Slik var det i fleire parti; lenge var språkpolitikken så grunnleggjande i Venstre at partiet knapt trong programformuleringane. I seinare år er personane blitt viktigare. Då blei det også viktigare å ha standpunkta formelt forankra i eigen organisasjon. Så var ikkje personar alt likevel.

Også språkpolitikk tek tid å forme. Arbeidarpartiet er ein hundreårlang illustrasjon på det og eit døme på at programma på langt nær seier alt om den samla og faktiske språkpolitikken til partia. I ei slik framstilling må både tekst, kontekst og programprosessar analyserast. Dømet er konkretisert i hovudoppgåva *Det norske arbeiderparti og språkstriden 1903-1937* av Åshild Rykkja frå 1978.

Fram mot landsmøtet i 1930 hadde partiet hatt ei eiga programnemnd i arbeid for å lage eit kultur- og språkprogram. På landsmøtet var det likevel eit utsetjingsframlegg frå landsstyret som blei vedteke: "Uten at partiet på det nuværende tidspunkt tar stilling til sprogspørsmålet, bemyndiger landsmøtet komiteen og centralstyret til å arbeide videre med spørsmålet i henhold til det som er fremlagt av komiteen." Tre år seinare blei dokumenta om dette frå 1930-landsmøtet sende ut utan at saka kom opp på landsmøtet. Først i 1936 papirfesta landsmøtet i Arbeidarpartiet eit språkpolitisk standpunkt. Halvdan Koht gjorde framlegget og landsmøtet vedtok dei fire orda samrøystes: "Bredere plass til folkemålet."

Til valet dette året trykte partiet ein brosjyre med både prinsippprogram, arbeidsprogram og stortingsprogram. Der kom ikkje dei fire orda med. Utan å vite noko sikkert undrast Rykkja om dei har falle ut fordi dette hadde vore eit benkeframlegg under landsmøtet. Men før valet trykte partiet også brosjyren "Arbeid og trygge kår for alle!". Der heiter det at "Arbeiderpartiet fortsetter sitt arbeid for å nå frem til et felles sprog i landet på det norske folkemålets grunn. Regjeringen arbeider med spørsmålet om en ny rettskrivning, som skal bringe de to skriftsprog nærmere sammen." Først når ein veit dette, får ordbruken til partiet i 1945 meining, der det heitte at partiet *fortsatt* vil arbeide for eitt språk på folkemålets grunn.

Benkeframlegg frå Halvdan Koht var meir enn eit grep frå ein mektig enkeltperson. Vedtaket i 1936 var ein førebels konklusjon på den språkpolitiske prosessen som partiet hadde baska med iallfall frå tidleg i 1920-åra. Som Tranmæl sjølv oppsummerte i 1936: ”Drøftelsene av denne sak for seks år siden har virket til at kravet er brutt igjennem i partiet; vi vil fram til frigjøring *også* i sproglig henseende.” Fram mot 1950-åra var det nettopp dette partiet som i samla flokk gav samnorskpolitikken den provoserande tyngda.

Meir resonnement og argumentasjon gjorde tekstane lengre. Frå 1970-åra blei partiprogramma generelt mykje lengre enn dei hadde vore før. Eg trur det heng saman med at partia blei meir profesjonelle organisasjonar og at dei formelle avgjerdsprosessane dermed også blei viktigare. Dessutan hadde kunnskapskulturen festa eit grep om samfunnslivet. Mange fleire tek no mykje meir utdanning, vitskapen dekkjer jamt nye område, og samfunnssektorar som før var ganske skarpt skilde frå kvarandre, er filtra inn i kvarandre. Saksnyansane er blitt fleire, og det er blitt tyngre å skjere inn til beinet. Partipolitikarane står overfor ein ny situasjon der deira styrke som generalistar blei utfordra av detaljekspertane, av desse som veit alt om lite men lite om alt. Det er i denne samanhengen vi bør forstå den eine setninga som er blitt eit ståande uttrykk etter Gro Harlem Brundtland: ”Alt henger sammen med alt.” I dei orda ligg både programskaparens frustrasjon og bergingsvona for generalisten.

Ny språkstrid

Felles for valprogramma i 2001, 2005 og 2009 er at partia har lite å melde om norsk språk, men ein god del å seie om språk i Noreg. Positivt kan dette lesast som eit uttrykk for at den språkdelte norske kulturen er komen for å bli. Ei meir kritisk innvending vil vere at partia no avpolitiserer spørsmåla som gjeld norsk språk. Det er viktigare for dei å avklare kva slags språkpolitikk dei vil føre overfor samisk, nasjonale minoritetsspråk og dei nye innvandrarspråka.

Den nye språkstriden i Noreg gjeld dei kulturelle vilkåra for innvandarane. Dei siste tjue åra har partia såleis brukt ordet *morsmål* mest berre i omtalen av etniske minoritetar.

Ialffall på eitt viktig punkt endra meiningane seg i dei fleste partia i 1980- og 90-åra. Fleire parti la vekt på at innvandarmiljøa måtte få ta vare på sine eigne kulturar og morsmål i Noreg. Etter kvart blei dette standpunktet modifisert, for eit anna spørsmål kravde no svar: Skulle innvandarane ha obligatorisk norskundervisning? Nja, sa Fremskrittspartiet i 1981, men ikkje så kategorisk som seinare. Ja, sa også Venstre det året, men partiet var tydelegare i 1993. Då var også Senterpartiet komen inn på det sporet. I 1997 hadde alle dei andre partia følgt opp.

Alle var ikkje like eintydige eller kategoriske, men spørsmålet var no tydeleg blitt ei sak dei måtte meine noko om.

Innvandrarane skulle lære norsk, og debatten mellom partia gjaldt etter kvart kva krav ein burde stille til kunnskapar i norsk hos innvandrarane. Ikkje om, men kor strenge. I 2009 var det blitt tverrpolitisk semje også på dette punktet, men SV heldt fast ved det gamle standpunktet sitt om at innvandrarar også skulle få tilbod om morsmålsopplæring. Dette året gjekk Senterpartiet som første partiet også inn for at dei store innvandrarspråka skulle kunne vere tilleggsfag ved nokre vidaregåande skular.

Partia auka i 1980- og 90-åra avstanden til den tidlegare fornorskingspolitikken overfor samane, Samstundes samla dei seg på avgjerande punkt om ein fornorskingspolitikk overfor innvandrarane. Dette er dei to tydelegaste språkpolitiske endringane partia imellom etter 1945. Ei tredje endring, at nynorsk og bokmål ikkje lenger skal nærme seg kvarandre, vedtok Stortinget samrøystes i 2002 utan at andre parti enn regjeringspartiet Høgre hadde programfesta det året før.

I 2009 var Fremskrittspartiet åleine om å vedta eit samepolitisk manifest på landsmøtet. Dei andre partia ordna slikt i landsstyret eller sentralstyret. I samemanntalet var det bort imot 14 000 røysteføre i 2009. Å lage eigne manifest for så små grupper kan verke underleg, og ikkje minst sjølvmotseiande for eit parti som Fremskrittspartiet, som jamt seier dei aldri vil særbehandle nokon grupper. I dei samepolitiske manifesta ligg det noko meir: Her avklarar kvart parti synet sitt på dei fleste aktuelle konfliktspørsmåla som gjeld i forholdet mellom nordmenn og urfolk.

Ei lita gruppe som betaler sin pris for dette, er kvenane. Venstre hadde omtalt dei finskspråklege alt i 1969, men på 1980- og 90-talet gjekk kvenane inn og ut av valprogramma. I 1999 anerkjende Noreg fem nasjonale minoritetar – jødar, kvenar, rom, romani og skogfinnar. RV framheva romani i 2001, men først i 2005 viste vedtaket frå 1999 i all si breidd att i partiprogramma. Då omtalte både Kristeleg Folkeparti og SV alle desse minoritetane, medan Høgre nemnde det i generelle vendingar. I 2009 kom Arbeidarpartiet etter. Raudt heldt fram i RV-tradisjonen med å framheve berre romani og kvenar. Enno i 2009 hadde verken Venstre eller Senterpartiet funne grunn til å namngi alle dei nasjonale minoritetane, sjølv om begge partia tidlegare hadde vore opptekne av det kvenske spørsmålet.

Norsk

Di grundigare partia gjekk inn i desse viktige spørsmåla som gjaldt dei ulike minoritetane, di meir kortfatta blei dei om den norske delen av språkpolitikken. Dermed er det heller aldri blitt utvikla ein reell tospråkspolitikk i dette landet. Som vanleg i seinare tiårs partiprogram tok partia gjerne til orde for å sikre grunnlaget for dei to norske målformene. Knappt nokon gjekk inn for tiltak som verkeleg kunne utvide bruksområdet for nynorsk. I staden blei språkpolitikken i programma halden på det jamne og etter kvart velkjende: Der det var tale om nynorsk, var arenaene nesten utan unntak skule, forvaltning og NRK. Som oftast romma også partiprogramma ei forståing av språk som kulturarv, ikkje som arbeidsreiskap i framtida. Partia likte betre å snakke om å verne, halde i hevd og sikre eller å styrkje, og dei var tryggare på kva enn på korleis.

Det var ikkje tilfeldig at sidemålspolitikken fekk sine første uttrykk i 1977. Store utdanningspolitiske reformer endra grunnstrukturane i skulen på denne tida. Heile årskull skulle no lære nynorsk i ungdomsskulen, svært mange også i den nye vidaregåande skulen. Sidemålspolitikken blei dermed både allmenn og relevant. Denne nye situasjonen møtte Fremskrittspartiet med å opne for endringar, medan både Venstre og Kristeleg Folkeparti markerte status quo.

I 2009 snakka alle partia om sidemålssaka på ein eller annan måte. Det var også den einaste nynorsksaka alle partia tok opp i programma sine. Lengste steget tok Høgre, i eit noko ulendt terreng. I 1981 hadde indre usemje om språkpolitikk i partiet kome tydelegare til uttrykk enn på lenge. Høgre hadde vunne eit fotfeste langs kysten og i nynorskprega område som var heilt nytt. Samstundes blei den verdikonservative tradisjonen i partiet utfordra frå dei som då var unge. På landsmøta som følgde, heldt dei verdikonservative oppe eit fleirtal, men i 1993 var det så mykje dragkamp om språkpolitikken at partiet gjekk til val utan å seie noko om saka i programmet sitt. Så, i 1997, kom Høgre ut av skapet med det avgjerande vedtaket sitt om å gå over til valfri sidemålsundervisning. Der er dei blitt verande.

Dette var eitt av dei få meiningsskifta om nynorskpolitikk i partiprogramma på heile 1900-talet. Det heitte nesten ordlikt i alle Høgre-program frå 1973 at ”Høyre vil arbeide for å holde i hevd våre to skriftspråk”. Men Høgre tok også til orde for å endre mållova. Landsmøtet i 2005 vedtok at ”offentlig sektor skal besitte kompetanse til å skrive brev og forfatte utredninger i begge målformer, men den enkelte ansatte skal ha rett til å bruke den målformen vedkommende selv foretrekker i sitt arbeid. Høyre vil fjerne mållovens bestemmelse om krav til at alle ansatte skal beherske begge målformer skriftlig.”

Med dette hadde Høgre teke steget tilbake til 1929 for å fornye politikken sin, det vil seie gjenta det partiet meinte for nesten åtti år sidan. No som då var mållova skyteskive. Var det berre eit tidsspørsmål før eit landsmøte i Høgre også ville stille spørsmål om det språkpolitiske jamstellingsvedtaket som har stått urørt sidan 1885, men som Høgre aldri har røysta for? Ikkje utan vidare. Mållovsstandpunktet frå 2005 kom aldri med i valprogrammet fire år seinare.

Høgre-vedtaket i 2005 var eit ekko frå eit anna parti i 2001. Då hadde Fremskrittspartiet kasta første steinen. Partiet ville ”fjerne de krav som stilles i deler av offentlig forvaltning om å kunne beherske begge språkformer”. Det blei med denne eine gongen. I 2005 var standpunktet ute av programmet att. I Fremskrittspartiet har seinare års veljarsuksess endra mangt og mykje i dei interne diskusjonane, og truleg er det dette partiet som for tida har nokre av dei kvassaste språkpolitiske diskusjonane. På papiret er likevel det meste som før. Førebels.

Seinare tiders debatt om domenetap og større utfordringar for norsk språk er så vidt fanga opp i situasjonsanalysane i partiprogramma, men tiltakslistene er korte. Senterpartiet og Venstre programfestar i 1981 at det er viktig å verne norsk språk mot uheldig utanlandsk påverknad. Fire år seinare må nokon har aksjonert, for då programfestar både Kristeleg Folkeparti og Senterpartiet ”at norsk brukes som arbeids- og administrasjonsmål i nye bransjer som for eksempel i olje- og dataindustrien”. Også Venstre og SV har med denne saka det året. Fire år seinare har alle partia gløymt heile greia. Verken i 1993, 1997, 2001, 2005 eller 2009 tek eit einaste parti opp spørsmålet.

Det blir med det eine forsøket då Venstre i 1973 vedtek at ”arbeidet med morsmålet blir høgt prioritert blant dei vitenskaplege oppgåvene”. Det har ingen parti sagt om norsk forskingspolitikk verken før eller seinare. Berre eitt parti har éin gong gått til val med ei meining om at undervisninga ved høgskular og universitet ”i all hovudsak skal vere på norsk” – Senterpartiet i 2009.

Fråvær

Språk er noko av det mest grunnleggjande i livet til alle menneske. Ikkje alle har bil. Ikkje alle har hytte. Ikkje alle har barn. Men alle har språk. Då kunne ein jo tru at iallfall nokre parti ville sjå eit poeng i å kople språk til demokrati. Eitt slikt grunnleggjande resonnement kunne formast slik:

Demokrati er å delta. Den som vil delta aktivt i eit moderne samfunn, må meistre språket. Då må det språket vere tilgjengeleg for alle. Slik var det ikkje i Noreg på 1800-talet.

Skriftspråket var for eit mindretal. Mange sa at noko måtte gjerast, men det var Ivar Aasen som gjorde det. Etter kvart kunne derfor fleire bruke sitt eige skriftspråk og si eiga stemme, og fleire fekk røysterett. Å demokratisere språket var med og demokratisere samfunnet. Dei mange røystene slapp til.

Slik verken tenkte eller skkreiv noko parti i 2005 eller 2009. Dei gjorde helst språk til noko reint instrumentelt, og mangla jamt over det som kan kallast ein allmenn og prinsipiell språkpolitikk. Den meir resonnerande forma på programma gjorde det lettare å krysse mange sektorgrenser. Då blei det også tydeleg at partia generelt utvikla seg lite i forståing av samspel og spenningar mellom språk og samfunn.

Kvifor? Kanskje er det rekrutteringa til politiske parti som slår ut. Dei som driv med språk, finn i liten grad partia som ein relevant arbeidsplass for ideane sine. Den forklaringa held likevel ikkje, for det er ikkje noko nytt under sola at partia forsømer seg i språkpolitisk tenking. I 1960-åra kom det fleire viktige arbeid om språkpress, kultur og makt. Sigmund Skard skreiv klassikaren *Målstrid og massekultur* i 1964, og tre år seinare kom Berge Furre og hans komité med *Målreising 1967*. Begge desse skriftene var perspektivrike dokument som i dag er klassikarar på området. Ingen av dei sette djupe spor etter seg i dei partiprogramma som blei vedtekne på den tida.

I det første tiåret på 2000-talet kom det mange viktige språkpolitiske dokument og nye språkfaglege studiar som kunne gi partia heilt nye impulsar. Eitt av dei mest ambisiøse arbeida om språk i Noreg var utgreiinga *Norsk i hundre!* frå Norsk språkråd i 2005 – rund i kantane, men fagleg à jour. Hyllemetrane av bøker og skrifter på ulike språk om presset mot små språk, behovet for å skriftleggjere mange fleire talespråk for å hindre at dei skulle gå ut av bruk, det innfløkte spørsmålet om påverknad frå engelsk – heller ikkje dette plukka partia opp.

Partia forstår seg nok på språkpolitikk også. Det ser berre ut til at det er mykje lettare å drive språkpolitikk i praksis gjennom folkevalde organ enn å få dei partivalde organa til å orientere seg i denne språklege røynda. Når saka er helse, forsvar, vegar, skule, skatt, er det ikkje måte på kor presise partia kan vere, og kor oppdaterte dei er om dei nyaste utgreiingane og forskingsrapportane. Står språk på dagsorden, er det som om parti flest er ukjende med at det finst ein rik og nyansert faglitteratur om ulike trekk ved språkutvikling generelt og norsk spesielt.

No vel, ikkje alt er like lett å forme ein målretta politikk for, men både i 2005 og 2009 var det få spor i programma etter det partia sjølve hadde meint om språkpolitiske spørsmål i komitéinnstillingar og debattar i Stortinget. Valprogramma var blitt siderike, men det meste måtte likevel seiast kort. Sjangeren stengde for dei lengre merknadene og vurderingane som

slike komitéinnstillingar gir rom for. I programma var det framleis meir plass til konklusjonar enn til premissar. Ofte kom difor partia sine språkpolitiske tankegangar tydelegare fram i stortingsdokument enn i valprogram. I *Innst. S. nr. 184 (2008–2009)* om *St.meld. nr. 35 (2007–2008) Mål og meining* står det såleis meir om forsøka på ein heilskapleg språkpolitikk enn det veljarane vil finne i valprogramma.

Største skilnaden mellom program og praksis i 2009 stod Arbeidarpartiet for. Ikkje noko parti hadde dei siste fire åra produsert meir språkpolitikk. Igen parti vedtok mindre om språkpolitikk på landsmøtet dete året enn nettopp Arbeidarpartiet.

Ikkje berre i praksis, men også i programma finst dei kjernane av politikk som opnar for samarbeid med andre parti. Frå 2001 til 2005 hang dei tre regjeringspartia Høgre, Kristeleg Folkeparti og Venstre saman språkpolitisk i éi setning. Høgre hadde kompromissa seg fram til eit vedtak om valfri sidemålsundervisning i 1997. Samstundes sa partiet det same som hadde stått i nesten alle partiprogramma sidan 1973: ”Høyre vil arbeide for å holde i hevd våre to skriftspråk.” Den setninga gjorde eit språkpolitisk regjeringssamarbeid mogleg i fire år, men det røynde nok på.

Programma er meir enn verbal overflate. Dei er viktige iallfall innanfor partia. Difor hender det at eit landsmøte endrar viktige punkt i framlegget frå landsstyret. Det skjedde i Kristeleg Folkeparti i 2005. Då hadde partiet i fire år hatt ein sterk og profilert kulturminister som har teke fleire gode grep i språkpolitikken og sikra fleire viktige nynorsktiltak. Det skulle ingen tru som las programutkastet. Alt partiet der hadde å seie om nynorsk, var at ”det fortsatt skal gis obligatorisk opplæring i sidemål i grunnskolen”. Ti ord, det var alt. Landsmøtet fekk på plass lange, resonnerande avsnitt og fleire tydelege saksstandpunkt.

Ingen parti har bretta ut norsk språkpolitikk grundigare enn Senterpartiet gjorde i programma for 2005–09 og 2009–13. Dei var i 2005 åleine om å snikre ei språkpolitisk plattform der eine halvparten dreia seg om norsk språk og den andre halvparten om situasjonen for urfolk, nasjonale minoritetar og innvandrarak. RV var på si side det partiet som i 2005 sa høvesvis minst om nynorsk og mest om urfolk og nasjonale minoritetar. Partiet var språkpolitisk klarare i 2001 enn i 2005. Frå 2007 tok Raudt grovt sagt over posisjonen til RV. Komne til 2009 var nynorskpolitikken i dei fleste partia framleis avgrensa til skule og forvaltning, medan Raudt, SV og Senterpartiet alle trekte opp eit vidare perspektiv.

Retning 2013

Det er gjeldande offisiell politikk i dette landet at tiåret fram til 200-årsjubileet for Ivar Aasen i 2013 skal brukast til ei systematisk styrking av nynorsk skriftkultur. Det var ein strategi som Venstre, Kristeleg Folkeparti og Høgre fremja i kulturmeldinga seinsommaren 2003, og som alle partia unnateke Fremskrittspartiet slutta seg til i Stortinget våren 2004. Berre Senterpartiet fanga opp dette i 2005-programmet. Fire år seinare var det ingen spor av denne langsiktige strategien i eit einaste valprogram.

På mange politiske saksfelt er partia skapande aktørar som tenkjer nye løysingar. I språkpolitikken, slik denne er formulert i valprogramma, er dei helst fråverande.

I mange tiår var partia språkpolitisk stabile, for ikkje å seie stivna. Dei sa det same eine året som dei hadde sagt hitt året. Då dei frå 1970-åra utvida dei språkpolitiske avsnitta i valprogramma, blei det fleire endringar på overflata. Enkeltsaker fauk inn og ut i eit mønster som er vanskeleg å tolke anna enn som skjøre tangentar til det aktuelle.

Venstre prøvde seg i 1993 og 1997 med eit framlegg om å etablere ein nynorskspråkleg teaterskule, men dét brydde ingen andre seg om. I 2001 programfesta fire parti at dataprogram måtte liggje føre på både nynorsk og bokmål: Venstre, Senterpartiet, SV og RV. Senterpartiet gjekk i 2005 inn for å skipe Vinje-fondet for nynorsk journalistikk, og som det første partiet programfesta SV same året behovet for læremiddel på nynorsk for innvandrarakar. Med det løfta SV grunntrekk frå den språkdelte norske kulturen inn i valprogrammet då dei skulle ta stilling til kva type språkpolitikk som må førast andsynes innvandrarakane for at dei skal bli integrerte både sosialt og kulturelt. Både i 2005 og 2009 tok Senterpartiet og Venstre opp språk teknologi og det store prosjektet Norsk språkbank.

Det engelske spørsmålet var fleire parti påfallande tidleg ute med å svare på. Nett då den allmenne og språkfaglege debatten om dette spørsmålet vida seg ut og gjekk djupare til verks, strauk partia ut heile problemstillinga.

Likevel, programma for 2009–13 viste at i ein skriftkultur er det mykje som endrar seg sakte. Dei partimønstera som kom til syne i historia om partiprogramma frå 1900-talet, var mykje dei same i 2009. Senterpartiet, Raudt og Sosialistisk Venstreparti kom godt ut, og Venstre og Kristeleg Folkeparti heldt stø kurs. Høgre skifta noko mellom sine verdikonservative og meir liberalistiske tendensar, og i Fremskrittspartiet hadde dei språk- og kulturpolitiske brytingane enno ikkje kome opp til overflata.

I språkpolitikken er det meir slik at partia reagerer enn at dei agerer. Den som berre les partiprogramma, kunne kome til å konkludere med at språkpolitikken ikkje er stort meir enn tretti år gammal. Men det er aldri nok å lese valprogram åleine.

Førstegongsbruk av språkpolitiske signalord

Landsmål: Venstre, 1906

Fortsat arbeide for reisningen af det norske maal, bl. a. ved, at den ene skriftlige prøve til artium blir paa landsmaal.

Landsmål: Samlingspartiet, 1906

At fortsætte Arbeidet for Sprogets Fornorskning. Hvad enten man mener, at Sprogets Fornorskning bør ske paa Grundlag af det almindelige Bogsprog, eller tror, at Landsmaalet bør danne Grundlaget for Norges nationale Skriftsprog, bør dette forskjellige Syn ikke være til hinder for at hævde begge Sprogs Ligeberettigelse og Ligestillen i det offentlige Liv og gennem Undervisningen at sikre, at Ungdommen erhverver fyldestgjørende Kundskab i begge Sprog.

Jamstelling: Samlingspartiet, 1906

At fortsætte Arbeidet for Sprogets Fornorskning. Hvad enten man mener, at Sprogets Fornorskning bør ske paa Grundlag af det almindelige Bogsprog, eller tror, at Landsmaalet bør danne Grundlaget for Norges nationale Skriftsprog, bør dette forskjellige Syn ikke være til hinder for at hævde begge Sprogs Ligeberettigelse og Ligestillen i det offentlige Liv og gennem Undervisningen at sikre, at Ungdommen erhverver fyldestgjørende Kundskab i begge Sprog.

Skriftspråk: Samlingspartiet, 1906

At fortsætte Arbeidet for Sprogets Fornorskning. Hvad enten man mener, at Sprogets Fornorskning bør ske paa Grundlag af det almindelige Bogsprog, eller tror, at Landsmaalet bør danne Grundlaget for Norges nationale Skriftsprog, bør dette forskjellige Syn ikke være til hinder for at hævde begge Sprogs Ligeberettigelse og Ligestillen i det offentlige Liv og gennem Undervisningen at sikre, at Ungdommen erhverver fyldestgjørende Kundskab i begge Sprog.

Bokmål: Venstre, 1909

Lojal gjennomføring av stortingsbeslutningen av 1885 og av lovene om like vilkaar for landsmaalet og det almindelige bokmaal.

Riksmål: Høgre, 1909

Partiet ser i Riksmålet Grundlaget for vor fremtidige Sprogudvikling. Det vil støtte Arbeidet for Riksmålets Vext i national Styrke.

Samnorsk: Venstre, 1918

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemaal fortsettes paa grunnlag av stortingsvedtaket av 1885 saaledes:

Vort skolevesen maa ordnes slik, at der paa alle trin i den almene opplæring skal findes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til at bruke det norske folkemaal i alle skoler, ogsaa fagskoler.

Der maa snarest mulig bli sat i gang flere gymnasier med helnorsk undervisning.

Det norske folkemaal skal efter hvert gis plads i lovgivningen og paa offentlige kontorer.

Samtidig bør man fremme al national vokster som fører frem til et samnorsk maal.

Målføre: Senterpartiet, 1927

Fortsat arbeide for at naa frem til et skriftsprog, bygget paa de norske maalfører.

Nynorsk: Venstre, 1930

Fortsatt arbeid for gjenreising av det norske folkemål. Nynorsk gis jevn gode vilkår med bokmålet i administrasjon og lovgiving.

Nynorsk: Arbeiderdemokratene, 1930

Det norske folkemål gjenreises til hovedmål i vårt land. Nynorsken må få sin lovlige rett i administrasjon, lovgivning og skole.

Dialekt: Arbeiderdemokratene, 1936

Det norske folkemål må gjenreises som hovedmål i vårt land.

Nynorsk skriftmål gis større plass i offentlig stell og styre, lovgivning og kirke. Bygdenes dialekter utnyttes i den muntlige og skriftlige undervisning i de første skoleår.

Målform: Venstre, 1949

Likestilling av de to målformene gjennomføres fullt ut. Arbeidet for å få lærebøker på begge mål påskyndes.

Morsmål: Arbeidarpartiet, 1961

I alle skoleslag må elevene få innføring i samfunnsfag, kunst og litteratur og også få bedre opplæring i å bruke sitt morsmål skriftlig og muntlig.

Samisk: Høgre, 1961

Man må også aktivt tilgodese samisk kultur og sprog.

Talemål: AKP (m-l), 1973

Likestilling for nynorsk skriftmål i statens institusjoner. Ingen undertrykking av folkets rett til å bruke sin dialekt. Skriftspråket skal bygge på folkets talemål.

Sidemål: Fremskrittspartiet, 1977

FP vil stille sine folkevalgte representanter fritt i språkspørsmål, også i spørsmålet om fortsatt obligatorisk skriftlig sidemålsundervisning i skolen.

Sidemål: Venstre, 1977

Gå inn for at opplæring i sidemål skal halde fram som obligatorisk fag i dei vidaregåande skolane

Sidemål: Kristeleg Folkeparti, 1977

At opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres.

Kvensk: Høgre, 1981

Tiltak for å verne den spesielle kvæn-kultur må støttes

Fleire parti hadde omtalt den same kulturen som finsk tidlegare; først ute var Venstre i 1969.

Skriftkultur: Senterpartiet, 1985

Språket er vårt nasjonale identitetsmerke og en forutsetning for at Norge skal kunne utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Behovet for en levende og nyansert skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier.

Signalord i norske partiprogram 1906-2013

Registrert førstegangsbruk i prinsippogram eller valprogram

- = Ikkje brukt i tidsrommet
Førstegangsbruk er utheva

	Jam- stilling	Lands- mål	Skrift- språk	Bok- mål	Riks- mål	Folke- mål	Sam- norsk	Mål- føre	Nynorsk	Dialekt	Mål- form	Mors- mål	Samisk	Tale- mål	Side- mål	Kvensk	Skrift- kultur	I alt
AKP (m-l)	-	-	1973	1973	-	-	-	-	1973	1973	-	1980	1973	1973	-	-	-	7
Arbeiderdemokratene	1909	1909	1933	-	1927	1921	-	-	1933	1936	-	-	-	-	-	-	-	7
Det Liberale Folkeparti	1973	-	-	-	-	-	-	-	1973	1973	-	-	1973	-	1989	-	-	5
Det norske Arbeidarparti	1977	-	1949	2001	-	1945	<u>1961</u>	1945	2001	1981	1981	1961	1981	1981	2001	-	-	12
Fremskrittspartiet	-	-	-	-	-	-	-	-	1997	-	1997	1981	1977	-	1977	-	-	5
Frisinnede Venstre	-	-	1909	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Høgre	-	-	1957	1953	-	1909	-	<u>1949</u>	1953	1981	1953	1989	1961	-	1985	1981	1989	11
Kristeleg Folkeparti	2001	-	1977	1973	-	-	-	<u>2001</u>	1973	1989	1977	1981	1965	-	1977	2009	2005	11
Moderate Venstre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Nasjonale Samling	-	-	1934	-	-	-	-	<u>1934</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
NKP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1981	-	-	-	-	1
Raudt / Raud Valallianse	1981	-	1981	1981	-	-	-	1989	1981	1981	2009	1997	1981	1995	1981	1997	-	12
Samlingspartiet	1906	1906	1906	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Senterpartiet	1921	1921	1927	1961	1921	1921	1921	1927	1961	1969	1961	1981	1965	1983	1985	1997	1985	17
SF	-	-	-	-	-	-	-	-	1969	1969	1965	-	1969	-	-	-	-	3
Sosialistisk Venstreparti	1973	-	1973	1973	-	-	-	<u>1989</u>	1975	1975	1973	1973	1975	1981	1985	-	1989	11
Venstre	1909	1906	1953	1909	-	1915	1918	-	1930	1977	1949	1985	1969	1977	1977	1989	1996	15

Søk omfattar også bøyingsformer, varierende rettskriving og tilsvarende ord på begge målformer

Understreka årstal under "Målføre" viser til bruk av feil ordet som synonym for målform. Desse er ikkje rekna med i totalen

Kjelder

Vi vil...! Norske partiprogrammer 1884-1997

Partiprogram 2001, 2005 og 2009, egne søk

Sist oppdatert 13.7.2009

Det norske Arbeidarparti

2009

En aktiv kulturpolitikk bidrar til å styrke næringsutvikling og kreativitet. Den skaper arbeidsplasser og er god distriktspolitikk. I tillegg bidrar kultursatsing til større forståelse mellom mennesker, inkludering og integrering. En trygghet på egen kultur og språk er en viktig forutsetning for å kunne forstå andres. I en verden med stadig raskere og bedre informasjonsflyt, får vi langt flere kulturelle inntrykk enn tidligere. Dette gir kunnskap og impulser om andre kulturer som er med på å utvikle vår egen kultur. Vi vil bedre levekårene for kunstnere.

Det er viktig å føre en offensiv språkpolitikk. Bokmål og nynorsk skal være likeverdige skriftspråk. Sidemålsundervisningen i skolen skal beholdes og forbedres.

Arbeiderpartiet vil:

- føre en offensiv språkpolitikk og sikre norsk språk som et fullverdig og funksjonelt språk på alle områder i samfunnet.
- sikre at læremidlene er tilgjengelige for alle elever fra skolestart, uansett målform eller tilretteleggingsbehov.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Samisk språk er i en truet stilling i Norge. Arbeiderpartiet vil styrke arbeidet for de ulike samiske språkene i Norge, særlig gjennom å styrke Sametingets og kommunenes ansvar og rammebetingelser for å kunne øke antallet samiske språkbrukere, slik at samisk språk har en sikker framtid i Norge. Arbeiderpartiet skal være garantist for et opplæringsystem som gir samiske barn, unge og voksne gode læringsarenaer for kunnskapsutvikling og videreutvikling av samisk språk og kultur.

Mange nasjonale minoriteter har også en lang historisk tilknytning til Norge. Jøder, kvener, rom, romanifolket og skogfinner er nasjonale minoriteter. Arbeiderpartiet er opptatt av at disse gruppene får videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk i Norge.

Arbeiderpartiet vil:

- sikre at samiske læremidler i skolen er tilgjengelig.
- sikre kommunene tilstrekkelig med ressurser til å gi undervisning i samisk og nasjonale minoritetsspråk, og legge til rette for tospråklighet.
- at skoleelever i de samiske områdene skal kunne velge samisk i stedet for sidemål.
- styrke medie- og litteraturtilbudet på samisk.
- utdanne flere samiske lærere, førskolelærere og helse- og sosialarbeidere.
- styrke det samiske kulturlivet ved å øke bevilgningene til Sametinget.
- styrke samisk forskning og forskning om samiske forhold.
- bedre rammebetingelsene for samiske kunstnere og kulturutøvere og bidra til internasjonal profilering av samisk kultur.
- øke antallet samiske barnehageplasser.
- sikre landsdekkende samiske aviser, og medier for ulike nasjonale minoriteter.
- styrke forskningen og kunnskapsutviklingen rundt nasjonale minoriteter.
- støtte tiltak som setter fokus på nasjonale minoriteters kultur.

- tilby gratis kjernetid i barnehage for alle 3–5-åringer i områder med mange minoritetsspråklige, og utvide ordningen til flere områder enn i dag. Det er viktig å drive oppsøkende virksomhet for å øke bruken av tilbudet i målgruppen.
- legge til rette for å øke andelen ansatte med minoritetsbakgrunn i barnehage og skole.
- videreutvikle ordningen med minoritetsrådgivere på skoler med flere enn 25 prosent elever med innvandrerbakgrunn.

Innvandrere

Vi vil motarbeide diskriminering, fordommer og rasisme for å gi alle det beste grunnlaget for å delta i samfunnet. Arbeiderpartiet vil motarbeide et klassedelt samfunn basert på etnisitet, og føre en politikk som sikrer innvandrere og etterkommere av disse de samme muligheter som andre. For oss er det viktig at alle som bor permanent i Norge lærer seg norsk.

Arbeiderpartiet vil:

- at innvandrere informeres om rettigheter og plikter i norsk arbeidsliv og velferdssystem.
- gjennomgå det pedagogiske innholdet i språkopplæring for innvandrere.

Kvinner med innvandrerbakgrunn kan oppleve dobbel diskriminering, både med basis i kjønn og med basis i etnisk bakgrunn. Vi mener kampen mot dobbeltdiskriminering er en del av vår felles kvinnekamp, og vil vie dette oppmerksomhet.

Arbeiderpartiet vil:

- gi innvandrerkvinner tilbud om kvalifiseringsprogram der arbeidsrettet norskopplæring kombineres med ordinær arbeidspraksis.
- gi tilbud om språkopplæring også til innvandrere – særlig kvinner – som har bodd i Norge lenge.

2005

En trygghet på egen kultur og språk er en viktig forutsetning for å forstå andres. I en verden med stadig raskere informasjonsflyt får vi langt flere kulturelle inntrykk på kortere tid enn tidligere. Dette gir kunnskap og impulser om andre kulturer som er med på utvikle vår egen kultur. Norge er et lite språkområde, og norsk er utsatt for press. Det er derfor viktig å ha en offensiv språkpolitikk. Bokmål og nynorsk skal være likeverdige skriftspråk i Norge og sidemålsundervisningen i skolen skal beholdes og utvikles.

Arbeiderpartiet vil:

- at utenlandske forkynnere som har arbeid i religiøse trossamfunn skal gjennomgå opplæring i norsk språk og samfunnskunnskap.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Den norske staten er etablert på territoriet til to folk: Samer og nordmenn. Begge folk har den samme rett og de samme krav til å utvikle sin kultur og sitt språk. Som urfolk har samene et folkerettslig krav på et særlig kulturvern. Til grunn for Arbeiderpartiets politikk ligger en ambisjon om å vitalisere samisk språk, kultur, nærings- og samfunnsliv.

Arbeiderpartiet vil gi Sametinget reell innflytelse på områder som er viktig for det samiske samfunn. Vi vil forbedre muligheten for opplæring i samisk for alle aldersgrupper. En viktig forutsetning for utviklingen av det samiske samfunnet er å sikre rekruttering og utdanning av samisk fagpersonell i samiske områder.

Arbeiderpartiet vil:

- satse på utvikling av samiske læremidler og skjønnlitteratur på de samiske språk, og på landsdekkende samiske dagsaviser på norsk og samisk.

- at barnehagetilbud for samiske barn skal være tilpasset det enkelte barns samiske språk- og kulturbakgrunn.
- bedre rammebetingelsene for samiske kunstnere og kulturutøvere og bidra til internasjonal profilering av samisk kultur.
- at det utdannes tilstrekkelig antall helse- og sosialarbeidere som behersker samisk språk og som har kunnskap om samisk kultur og samfunnsforhold.
- styrke samisk kulturarbeid. Det samiske kulturlivet er en viktig kraft for å styrke identiteten, samtidig som det bidrar til levende lokalsamfunn.

Innvandrarer

Arbeiderpartiet vil arbeide for et tolerant, flerkulturelt samfunn og mot rasisme. Likeverd, solidaritet, rettferdighet og en god fordelingspolitikk er bærebjelkene for Arbeiderpartiets integreringspolitikk.

Integrering er en toveis prosess. Majoritetsbefolkningen har imidlertid et hovedansvar fordi det er den som har størst makt og mulighet både til å diskriminere og til å bekjempe diskriminering. Vi vil bekjempe forskjellsbehandling og fordommer og dermed gi nye nordmenn det beste grunnlaget for å delta i samfunnet.

Arbeiderpartiet vil:

- gi grunnskoler og videregående skoler med mer enn 25 % minoritetspråklige flere ressurser, slik at undervisningen kan tilrettelegges med mer støtte og språkstimulering til tospråklige barn, uten at det går utover kvaliteten på undervisningen for norskspråklige elever.
- foreta en bred gjennomgang av språkopplæringen til minoritetsspråklige.
- ha obligatorisk norsk og samfunnsfagkurs for personer som kommer til Norge gjennom familiegjenforening.
- gjeninnføre rett til norskopplæring for asylsøkere som venter på å få behandlet sine søknader, unntatt for åpenbart grunnløse asylsøknader.
- innføre gratis korttidsbarnehage for alle barn i områder med en stor andel minoritetsspråklige barn.

2001

Språket er nøkkelen til vår identitet og til vårt fellesskap, til deltakelse og ytring. Derfor må begge våre norske målformer og vårt rike dialektmangfold sikres gode vekstvilkår. Nynorsk må fortsatt være et likeverdig skriftspråk i Norge og nynorsk som administrasjonsmål må styrkes, slik at målet om minst 25 % bruk sikres. Obligatorisk sidemålsopplæring i skolen må beholdes.

Hvis lesingen taper terreng, er det alvorlig for et lite språksamfunn som det norske. Dette gjelder både for bokmål, nynorsk og samisk. Arbeiderpartiet vil særlig prioritere formidling av litteratur til barn og unge.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Kulturarven vår har kunstnerisk egenverdi, samtidig som den setter oss bedre i stand til å forstå historien. Den er et viktig tilskudd til videre utvikling av både norsk og samisk kunst og kultur. Når næringsstruktur og bosettingsmønster endres, får det følger for kulturminnene.

I samarbeid med Sametinget bør også staten bidra til å styrke det samiske kulturlivet på bred basis.

Som et viktig grunnlag for sin samepolitikk legger Arbeiderpartiet til grunn at staten Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk - samer og nordmenn - og at begge folkene har den samme rett og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Denne prinsipielle likeverdigheten er klart slått fast i grunnlovsparagraf 110 a.

Man har også erkjent at det gjennom lang tid var offisiell politikk at det samiske språket og den samiske kulturen skulle bort. Formålet med den nye politikken er ikke å gi samene en særstilling, men å rette opp de negative virkningene av det som har skjedd tidligere.

I Norge er det tre samiskspråklige områder - nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Alle områdene har ulike språk. Særlig gjelder dette sørsamisk område hvor både tale- og skriftspråket er svært forskjellig fra de andre områdene. Dette vil Arbeiderpartiet vektlegge i sin politikk.

Kommunene er helt sentrale i å gi enkeltmenneskene de samiske språk- og kulturtilbud de har krav på og rett til. Sentrale myndigheter bør derfor i nær dialog med Sametinget bidra til at kommunene kan gjennomføre praktiske tiltak for at de innbyggerne som ønsker det, kan ha en trygg samisk fremtid.

Rekruttering og utdanning av fagfolk med bakgrunn i samisk språk og kultur er viktig for alle deler av offentlig virksomhet. Det er også viktig at det blir gitt barnehagetilbud for samiske barn, tilpasset det enkelte barns samiske språk og kultur. Tidlig språkopplæring er den sikreste vei til flerspråklighet.

Et moderne samfunn har behov for aktive og engasjerte medier som holder et høyt nivå. Det gjelder både presse, radio, og TV. Sametinget er her en viktig premissleverandør.

I tråd med disse målsettingene har Arbeiderpartiets landsmøte også vedtatt et eget samepolitisk manifest. Der går man inn for konkrete tiltak på en rekke samfunnsområder for å fremme en utvikling i retning av reell likestilling mellom samisk og norsk kultur.

Innvandrere

Innvandrerbefolkningen i Norge er en sammensatt gruppe, bestående av mennesker med ulik bakgrunn og ulike livserfaringer. Arbeiderpartiet ønsker integrering, forstått som at alle skal ha de samme rettigheter og de samme plikter som samfunnsborgere. Ingen skal diskrimineres og hindres i å delta. Arbeiderpartiet vil hindre at det vokser fram dype sosiale skillelinjer basert på etnisk opprinnelse.

Arbeidsledigheten er høyere blant de med innvandrerbakgrunn enn i befolkningen for øvrig, og mange er overkvalifiserte for arbeidsoppgavene de utfører. Dette hindrer deltakelse og integrering, og det er sløsing med verdifulle ressurser. Derfor vil vi forbedre opplegget for godkjenning av utdanning og gi bedre mulighet til å bygge på den utdanningen man har med seg. Språkopplæringen skal styrkes.

Å beherske norsk språk er nøkkelen til inkludering og til deltakelse. Norskopplæring skal være obligatorisk og gjennomføres i rimelig tid etter ankomst til Norge. Den skal omfatte både flyktninger, asylsøkere og de som får oppholdstillatelse som følge av familieforening. Men også innvandrere som mangler norskkunnskaper etter lang tid, bør få tilbud om opplæring. Opplæringstilbudet skal tilpasses den enkelte, være intensivt og ta sikte på å nå et målbart nivå. Hovedvekten skal ligge på språkopplæring, men også samfunnskunnskap og arbeidspraksis skal ha en plass i opplæringen.

Kvinner med innvandrerbakgrunn er en like mangfoldig gruppe som innvandrerbefolkningen som helhet. De har, som alle andre, rett til deltakelse i samfunnet, til språkopplæring og kvalifisering for arbeid, dersom det er nødvendig. For at mulighetene skal være reelle for kvinnene, må det gis tilbud om barnepass. Arbeiderpartiet vil ikke godta at noen isoleres i familien og hindres i å delta i samfunnslivet. Det strider mot vårt krav om likestilling.

1997

Språket vårt er den viktigste enkeltfaktoren av betydning for kommunikasjon, samhandling og opprettholdelse av en felles identitet. Det å beherske språket er også avgjørende for å kunne

benytte de demokratiske rettighetene fullt ut. Vår språkpolitikk skal derfor baseres på folks naturlige talemål og retningslinjer vedtatt av Stortinget. Morsmål er så viktig at det ikke kan overlates til sterke private aktører å bestemme utviklingen alene. Våre dialekter skal aksepteres, og våre to skriftformer skal sikres likeverdige kår. Norsk og samisk må bevare evnen til selvstendig ordutvikling. Dette står ikke i motsetning til en smidig og fordomsfri holdning til berikende påvirkning utenfra.

Samar

Samene er del av det norske samfunnet, men er samtidig bærere av en urfolks- og minoritetskultur det må gis rom for å bevare og utvikle. Levende samiske samfunn er selve grunnlaget for en bred videreføring av samisk kultur. Vi vil styrke samisk kulturaktivitet fordi dette er avgjørende for å styrke samisk identitet og selvbevissthet, og fordi det gir viktige impulser til kulturlivet og til samfunnet for øvrig. Kulturaktivitet gir majoriteten i det norske samfunnet kunnskap om det samiske. Dette kan bidra til økt forståelse og til nye muligheter for den samiske befolkningen. Det skal gis gode muligheter for etablering av arbeidsplasser innen samisk husflid, duodji. Kulturaktiviteter rettet mot barn og unge som har rot i det samiske, skal vektlegges særskilt. Den samiske idrettsbevegelsen skal få offentlig støtte.

Vi vil at samiske elever fullt ut skal kunne beherske det samiske og norske språket. Det skal legges vekt på flerspråklighet og på å gjøre elevene i stand til å fungere godt i et flerkulturelt samfunn. Retten til undervisning i og på samiske språk må gjelde for alle samiske barn i grunnskolen som har samisk som sitt talemål. Voksne som på grunn av fornorskningspolitikken ikke fikk anledning til å lære samisk i skolen, skal gis tilbud om dette først og fremst gjennom voksenopplæringstiltak.

Norsk og samisk må bevare evnen til selvstendig ordutvikling. Dette står ikke i motsetning til en smidig og fordomsfri holdning til berikende påvirkning utenfra.

Innvandrere

Både i statlige mottak og etter bosetting skal tiltakene overfor flyktninger i større grad planlegges i et tilbakevendingsperspektiv. Det innebærer å legge til rette for at medbrakt kompetanse kan holdes ved like, og for at ny kunnskap og ferdigheter som kan anvendes i hjemlandet, blir tilført. Dette står ikke i motsetning til undervisning i norsk språk og samfunnskunnskap, som gjør det mulig for flyktningene å få brukt og fornyet sin kompetanse under oppholdet i Norge.

For å intensivere og sikre integreringsprosessen, vil Arbeiderpartiet at opplæring i norsk skal være obligatorisk for alle flyktninger og innvandrere. Språkopplæringen skal tilpasses den enkelte og ta sikte på å nå et fastsatt målbart nivå. Opplæringstilbudet må både kvantitativt og kvalitativt bygges ut i samsvar med denne målsettingen.

Barn av fremmedspråklige foreldre har behov for samvær med norskspråklige, også i førskolealder. Tilstrekkelig utbygging av barnehager til en pris folk kan betale er et viktig virkemiddel for å oppnå integrering. Det bør i tillegg utvikles tilbud om deltidsplasser og åpne barnehager der foreldrene kan være med. Barn som har foreldre fra en språklig minoritet, bør i god tid før skolestart få testet sine norskkunnskaper. Vi vil at det, når det er nødvendig, skal gis tilbud om norskopplæring som en forberedelse til skolegangen. Det vil likevel være noen som ikke makter å følge med i undervisningen, dersom den kun foregår på norsk i alle fag. Tospråklig opplæring bør derfor gis på alle nivåer under høyere utdanning. Hensikten med tospråklig undervisning og opplæring i morsmål må være å sette elevene bedre i stand til å mestre norsk og ha fullt utbytte av undervisningen i andre fag. Målet er at elevene skal ha gode norskkunnskaper etter endt skolegang, og at de har hatt godt utbytte av undervisningen for øvrig. Dette krever nivåtilpasset undervisning og jevnlig evaluering av elevene. Opplæringstilbudet for tospråklige lærere og barnehageassistenter må bli bedre for å møte behovet.

Kvinner med bakgrunn i enkelte minoriteter kan være i en særlig vanskelig stilling. Noen lever nesten isolert uten tilstrekkelige kunnskaper om norsk språk og samfunnsliv. En slik situasjon er ikke forenlig med våre mål om likestilling, og det skaper problemer i forhold til barna. Kvinner i en slik situasjon bør systematisk følges opp med norskundervisning og kunnskap om helse- og samfunnsforhold.

1993

Internasjonaliseringsprosessen gir nye impulser, men øker også presset på vår kultur. Felles verdier, felles språk og levevilkår er grunnlaget for en felles identitet. Arbeiderpartiet vil derfor arbeide for å utvikle og bevare vår kulturarv ikke bare som en forpliktelse overfor oss selv, men overfor det internasjonale samfunn.

Arbeiderpartiet ser på kulturpolitikken som en sektorovergrepene oppgave. Vi vil styrke vårt kulturpolitiske engasjement i tiden som kommer. Vår følelse av kulturell identitet er sterkt knyttet til det mangfold vårt språk representerer. Vi vil ta vare på det særpreg i norsk kultur som springer ut av den store bredden, det folkelige engasjementet og den frivillige innsatsen.

Samar

Samene må fortsatt gis mulighet til å styrke og utvikle sitt språk og sin kultur.

Innvandrarar

Norge er et flerkulturelt samfunn. Vårt mål er gjennom aktivt arbeid å skape et samfunn som gir alle muligheter til deltakelse og livskvalitet. De kulturer og tradisjoner vi blir tilført gjør samfunnet vårt rikere og mer spennende. Vi ønsker at alle stilles krav til og får tilbud som er tilpasset deres situasjon og de ressurser de rår over. Det er spesielt viktig å sikre innvandrere og flyktninger norskopplæring.

1989

Evnen til å beherske språk er grunnleggende for mye læring i voksen alder. Det er nødvendig å sikre norsk som hovedfag i skolen og et godt tilbud av fremmedspråk også i grunnskolen.

En større bruk av billedmedier kan svekke vår evne til å bruke språket. Det må derfor legges stor vekt på å oppøve evnen til å bruke vårt norske språk, både skriftlig og muntlig. Et rikholdig tilbud av skjønnlitteratur, faglitteratur, tidsskrifter og presse er viktig for dette.

- Arbeide for å styrke norsk språk og språklig likestilling.
- Stille krav om enklere saksbehandlingsrutiner og forståelig språk i kommunale saksdokumenter.

Samar

- Gi samisk kultur muligheter til å utvikle seg på samenes egne premisser.

Innvandrarar

- Styrke norskundervisningen for innvandrere og flyktninger.
- Stimulere til framveksten av publikasjon på innvandrernes eget språk for flest mulig grupper.
- Styrke morsmålpløring.
- Arbeide for at innvandrerkvinner får et tilpasset tilbud om språkopplæring og muligheter til utdanning og arbeid.

1985

Utviklingen på mediesektoren er preget av økende internasjonalisering både når det gjelder etermediene og de trykte. Det øker valgmulighetene for den enkelte og kan gi verdifulle impulser og et rikere mediebilde. Men det betyr også en hardere konkurranse for de mediene som har et særlig ansvar for norsk kultur, identitet og språk. Det kan bare møtes ved at våre egne medier blir enda bedre til å ivareta disse hensynene på et kvalitetsmessig best mulig nivå. Det krever at vi må ha enheter på nasjonalt nivå som er sterke nok og dyktige nok til å hevde norsk programvirksomhet med tiltrekkende tilbud for hele befolkningen. Et særlig ansvar har en overfor barna som i stor grad har behov for og er avhengig av sendinger på det norske språket.

- Arbeide for økt språklig likestilling i styringsverk, offentlige institusjoner og i egen organisasjon.
- Stimulere tiltak som styrker respekten for dialektene og skaper et fritt språklig miljø.
- Stille strengere krav til språklig tydelighet og enkelhet i lovverket, særlig for lover og regler som retter seg mot allmennheten.

Samar

Samene er en minoritetsgruppe i det norske samfunnet med et særpreget livsmønster og kulturgrunnlag. Samene har krav på respekt og støtte for å kunne videreutvikle sin kultur og bevare sitt språk.

Det er en sentral politisk oppgave å styrke grunnlaget for samisk kultur og livsmønster, og derved styrke samenes identitet og mangfold i den nasjonale kulturarv. Som ledd i dette, og for å bedre samenes levekår, må næringsgrunnlaget i de samiske bosettingsområdene styrkes og arbeidsplassene sikres. Samfunnet må utvikle en helhetlig politikk for samenes rettigheter og levekår

Arbeiderpartiet vil:

- Sikre samene grunnlag for å utvikle et næringsliv som gir muligheter for et særegent samisk kulturliv.
- Styrke samiske tradisjoner, kultur og språk, blant annet ved å øke tilgangen på samisk litteratur, samiske læremidler og samisk teater.
- Utदानe et tilstrekkelig antall samisktalende lærere.
- Styrke samisk språk som offisielt språk ved siden av norsk i de samiske distriktene.

Innvandrere

- Styrke morsmålsundervisningen i barnehager og skoler. Økt statlig støtte til morsmållærere og støtteundervisning er nødvendig.
- Styrke norskundervisningen for innvandrere og flyktninger.

1981

Folks muligheter til bruk av eget språk er viktig. Det skaper trygghet og kulturell tilhørighet.

- Arbeide for økt språklig likestilling i styringsverket, offentlige institusjoner og egen organisasjon.
- Styrke morsmålsundervisningen og gjøre det mulig for alle å skaffe seg lærebøker på den målform de ønsker.
- Arbeide aktivt for språkrøkt innen arbeids- og samfunnsnivå for å hindre at ekspertspråk skal stenge folk ute fra viktig samfunnsinformasjon.
- Stimulere tiltak som styrker respekten for dialektene og skaper et fritt språklig miljø.

Samar

- Samiske tradisjoner, kultur og språk skal styrkes bl.a. ved å øke tilgangen på samisk litteratur og samiske læremidler.
- Det utdannes et tilstrekkelig antall samisktalende lærere.
- Samisk språk styrkes som offisielt språk i de samiske distrikter.

Innvandrarar

Mennesker fra fjerntliggende land og kultur utgjør nye språklige og etniske minoriteter. Innvandrerne gir et verdifullt kulturbidrag til samfunnet. Det gir muligheter for kontakt med andre livsformer og trosretninger.

1977

Vidare arbeid for auka språkleg jamstelling i skuleverket.

1973

Ingen ting

1969

Ingen ting

1965

Ingenting

1961

I alle skoleslag må elevene få innføring i samfunnsfag, kunst og litteratur og også få bedre opplæring i å bruke sitt morsmål skriftlig og muntlig.

Spørsmålet om en bedre ordning for utgivelse av lærebøker på begge målfører utredes.

1957

Ingen ting

1953

Norsk språknemnd støttes så den gjennom vitenskapelig forskning kan følge språkutviklingen og fremme arbeidet for et felles skriftspråk på folkemålets grunn.

1949

Fortsatt arbeid for et samnorsk skriftspråk på folkemålets grunn.

1945

Fortsatt arbeid for å nå fram til et samnorsk mål på folkemålets grunn.

1936

Bredere plass til folkemålet.

1933

Ingen ting

1930

Ingen ting

1927

Ingen ting

1924

Ingen ting

1921

Ingen ting

1918

Ingen ting

1915

Ingen ting

1912

Ingen ting

1909

Ingen ting

1906

Ingen ting

Fremskrittspartiet

2009

Fremskrittspartiet ønsker å ivareta norsk kultur og kulturarv. Integrasjon av uttrykk fra andre kulturer bør foregå i et naturlig tempo og bør ikke være en offentlig oppgave. Norsk kultur lever i naturlig samvær med andre kulturer og trenger derfor ikke egne stimuli for å ta til seg nye impulser – de blir best tatt imot når de ikke blir forsert inn.

Språket er kanskje den viktigste delen av vår felles kulturarv og bør bevares som en levende ressurs. Språkkampen er i stor grad historie, og i dag er det en voksende enighet om at enkeltmennesker selv skal få velge sin språkform. Sentrale kulturinstitusjoner som riksdekkende medier og bibliotek er til for folk, ikke omvendt, og bør derfor velge språk som treffer flest. Den beste strategi for et sterkt og levende norsk språk er den daglige, frivillige bruken av språket. Ekte språkglede og -kunnskap kan ikkje skapes ved kvotering og offentlige pålegg.

Fremskrittspartiet vil:

- [grunnskulen] avskaffe obligatorisk skriftlig sidemålsopplæring og eksamen, og tilby dette som valgfag til interesserte
- [vidaregåande skule] at sidemålsopplæring skal være valgfritt

Urfolk og nasjonale minoriteter

Innenfor både samisk og norsk tenkning står rimelighetsbetraktninger og rettferdighetssans høyt i kurs. Ingen av grupperingene skal forfordeles på bakgrunn av språk og etnisitet.

Fremskrittspartiet ser det som viktig og berikende for Norge å opprettholde samisk språk, kultur og tradisjoner i de områder hvor samene tradisjonelt har vært bosatt, og hvor de har hatt sitt virke. Arbeidet med å sikre dette bør imidlertid gjøres gjennom ordinære folkevalgte organer eller organer med utspring fra disse, samt på frivillig basis. Det offentlige har et ansvar for å bidra til å holde samisk språk og kultur samt samiske tradisjoner i hevd.

Fremskrittspartiet anser norsk og samisk som likeverdige språk. Likevel er det en forutsetning for en nasjon at folket har en felles språklig plattform. Norsk må derfor være hovedspråket i den norske skole. I kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk bør imidlertid samisk tilbys som valgfritt sidemål. Tilstrekkelig samisk undervisningsmaterieell for slik opplæring skal være tilgjengelig. Fremskrittspartiet ønsker ikke at kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk skal gis et generelt pålegg om å benytte samisk språk, men at de selv skal avgjøre om, og i hvilken grad, samisk skal benyttes.

Innvandrere

Hovedprinsippet i Fremskrittspartiets innvandringspolitikk er likebehandling der ingen grupper gis særbehandling. Det må legges vekt på at alle som har lovlig opphold i Norge, skal være sikret en rettferdig behandling. Arbeidstakere med utenlandsk statsborgerskap må ha rett og plikt til opptjening av pensjonspoeng under folketrygden, og rett til helsetjenester. Flere sosiale ytelser som gis til innvandrere, må imidlertid gis under forutsetning av at de er villige til å integrere seg og lære norsk.

Voksne familieinnvandrere må ha opparbeidet seg et minimum av kunnskaper om norsk språk og samfunnsliv. Gjennom å stille krav til innvandrere om deltakelse i norskundervisning og/eller arbeidstrening som vilkår for å motta offentlige ytelser, som f.eks. sosialhjelp, vil kommunikasjonen mellom nordmenn og innvandrere, og mellom innvandrere fra ulike opprinnelsesland, sikres ved at norsk blir felles språk for alle.

Gode kunnskaper i norsk er også et viktig grunnlag for innvandrere for å få innpass på arbeidsmarkedet, og dermed gjøre det mulig å oppnå en ordinær yrkeskarriere.

For å kunne bli norsk statsborger og for å få stemmerett bør det stilles krav om selvforsørgelsesevne, samfunnsforståelse og tilstrekkelige norskkunnskaper

Fremskrittspartiet vil:

- innføre språk- og kunnskapstest som voksne familieinnvandrere må bestå i hjemlandet før de kan få opphold i Norge ha respekt for kirkerommet, men ikke akseptere kirkeasyl. Kirkeasylanter pågripes straks og sendes ut av landet

2005

Fremskrittspartiet vil fremheve at alle mennesker er født frie og likeverdige og skal ha like rettigheter, uavhengig av rase, kjønn, språk, religion, etnisk opprinnelse eller personlige oppfatninger.

Norsk skole preges i stadig større grad av reduserte norskkunnskaper blant elever på grunnskolenivå. Det er en utvikling som er svært bekymringsfull, og den tvungne sidemålsundervisningen bidrar til å redusere elevenes motivasjon i norskfaget og å forstyrre elevenes språkoppfatning. Fremskrittspartiet vil derfor fjerne den tvungne skriftlige sidemålsundervisningen, og isteden tilby faget som valgfag. Muntlig sidemål bør inngå som en naturlig del av den ordinære norskundervisningen, men uten at kunnskap i sidemål skal måles med prøver eller eksamen.

FREMSKRITTSPARTIET VIL:

- Avskaffe obligatorisk skriftlig sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisningen.
- At sidemålsopplæring kan tilbys som valgfag.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunnet. De må tilegne seg tilfredsstillende norskkunnskaper, som må være det felles språk. I likhet med norske foreldre plikter innvandrerforeldre å sørge for at barn som er født i Norge har tilstrekkelige kunnskaper i norsk ved inntreden i det norske skoleverk (se barnelovens § 30).

Det er viktig at barn med innvandrerbakgrunn får et godt tilbud om norskopplæring, noe som vil gjøre det lettere å bli integrert i det norske samfunnet. Skolegang på norsk skole er grunnleggende for god integrering. Innvandrerforeldre har et særlig ansvar for at opplæringsplikten i opplæringsloven for barn og unge til grunnskoleopplæring følges og at norsk skole i Norge velges.

FREMSKRITTSPARTIET VIL:

- At tilfredsstillende kunnskaper i norsk språk og samfunnsforståelse samt avleggelse av troskapsløfte til Norge, settes som vilkår for å oppnå norsk statsborgerskap. For å kunne bli norsk statsborger, må man gi avkall på tidligere statsborgerskap.
- At opplæring i foreldrenes morsmål ikke skal være et offentlig ansvar.

2001

Norsk skole preges i stadig større grad av reduserte norskkunnskaper blant elever på grunnskolenivå. Det er en utvikling som er svært bekymringsverdig, og Fremskrittspartiet mener at den tvungne sidemålsundervisningen bidrar til å redusere elevenes motivasjon i norskfaget, og å forstyrre elevenes språkoppfatning. Fremskrittspartiet vil derfor fjerne den tvungne skriftlige

sidemålsundervisningen, og isteden tilby faget som valgfag. Muntlig sidemål kan inngå som en naturlig del av den ordinære norskundervisningen. De krav som stilles i deler av offentlig forvaltning om å kunne beherske begge språkformer, vil Fremskrittspartiet fjerne.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Fremskrittspartiet vil:

- Avskaffe tvangsoplæring i grunnskolen etter Samisk læreplan hvor foreldre, foresatte eller barn motsetter seg bruk av denne.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet mener at det for å kunne bli norsk statsborger bør stilles krav om selvforsørgelsesevne, samfunnsforståelse og tilstrekkelige norskkunnskaper. Det må også stilles krav om minimum 7 års botid, regnet fra tidspunktet for innvilgelse av søknad om oppholdstillatelse eller asyl.

Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunnet. De må tilegne seg tilfredsstillende norskkunnskaper, som må være det felles språk. De problemer den enkelte innvandrer måtte møte på forskjellige samfunnsområder som følge av manglende norskkunnskaper, forutsettes løst ved innvanderens eget [sic]. I likhet med norske foreldre plikter innvandrerforeldre å sørge for at barn som er født i Norge har tilstrekkelige kunnskaper i norsk ved inntreden i det norske skoleverk (kfr. barneloven § 30).

Fremskrittspartiet vil arbeide aktivt for å få etablert en samfunnskontrakt etter dansk modell mellom innvandreren og det norske samfunnet. Kontrakten skal pålegge samfunnet å tilby innvandreren et introduksjonsprogram som inkluderer språkundervisning og kurs i samfunnsforståelse. I kontrakten plikter innvandreren å ta del i programmet.

Fremskrittspartiet mener det er viktig at barn med innvandrerbakgrunn får et godt tilbud om norskopplæring, noe som vil gjøre det lettere å bli integrert i det norske samfunnet. Fremskrittspartiet er uenig i påstanden om at morsmålsopplæring er en forutsetning for norskopplæring, og mener derfor morsmålsopplæring er foreldrenes ansvar.

Fremskrittspartiet vil:

- At tilfredsstillende kunnskaper i norsk språk og samfunnsforståelse samt avleggelse av troskapsløfte mot Norge settes som vilkår for å oppnå norsk statsborgerskap. For å kunne bli norsk statsborger, må man gi avkall på tidligere statsborgerskap.
- At det påses at alle innvandrerforeldre på samme måte som norske foreldre overholder sitt foreldreansvar i henhold til barneloven og sikrer barns rett til utdanning etter opplæringsloven og andre relevante lover.
- At opplæring i morsmål ikke skal være et offentlig ansvar.

1997

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti. Det bygger på Norges Grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv med basis i det kristne livssyn.

Sidemålsstilen innebærer sløsing med elevenes tid, og den svekker morsmålskunnskapene. Veien burde forlengst være åpen for en omlegging, der muntlig sidemål blir tillagt større vekt via et stort utvalg av forfattere og tekster. Skriftlig sidemål i grunnskolen bør få status som valgfag, da bare et fåtall av våre yrkesgrupper må beherske begge målformer skriftlig. Leseferdighet og kjærlighet til det som er skrevet på sidemål tas best vare på ved å øke tidsrammen for høytlesning og stille lesning fremfor å streve med skriftlig fremstilling. Antall nynorskbrukere vil neppe synke selv om skriftlig eksamen fjernes. Tvert imot vil eleven med nynorsk som

morsmål få langt mer tid til å konsentrere seg om eget språk og bli mer motivert for å beholde det i yrkessammenheng.

Fremskrittspartiet vil:

- Avskaffe obligatorisk skriftlig sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisning og eksamen.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunn. De må tilegne seg tilfredsstillende kunnskaper i norsk, som må være det felles språk. De problemer den enkelte innvandrer måtte møte på forskjellige samfunnsområder som følge av manglende norskkunnskaper, forutsettes det at innvandrerens selv må ta initiativet til å få løst. Det er innvandrerforeldrenes plikt til, på samme måte som det er norske foreldre sin plikt, etter barnelovgivningen, å sørge for at barn født i Norge har tilstrekkelige norskkunnskaper når de presenteres for opptak i de ordinære offentlige skoler.

Fremskrittspartiet vil:

- At tilfredsstillende kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig settes som vilkår for å oppnå norsk statsborgerskap.

1993

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti. Det bygger på Norges Grunnlov, norsk kulturarv og tradisjon og vestlig kulturarv, med basis i det kristne livssyn.

Fremskrittspartiet vil:

- Avskaffe obligatorisk sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisningen.

Innvandrarar

Gjennom å stille krav til innvandrere om deltagelse i norskundervisning som vilkår for å motta offentlige særytelser som f.eks. sosialhjelp, vil kommunikasjonen mellom nordmenn og innvandrere og mellom innvandrere fra ulike opprinnelsesland sikres ved at norsk blir felles språk for alle. Svake kunnskaper i norsk er også en viktig årsak til at innvandrere har problemer med å få innpass på arbeidsmarkedet, eller som gjør at de ikke følger "normal" yrkeskarriere. I denne sammenheng vil Fremskrittspartiet særlig understreke betydningen av tilfredsstillende norskkunnskaper for innvandrerkvinner slik at de får mulighet til å bryte ut av en vanligvis meget uheldig isolert stilling i nærsamfunnet.

Fremskrittspartiet vil påpeke at langsiktige virkninger og konsekvenser for den norske samfunnsutvikling av innvandrings- og flyktningepolitikken også må tas i betraktning når denne utformes. Det må være en målsetning å forebygge at det oppstår fremtidige konflikter med grunnlag i befolkningsgrupper med forskjellig bakgrunn. Forebyggende tiltak i tillegg til en aktiv integreringspolitikk vil også kunne være å bidra til at alle innvandrerforeldre er seg sitt foreldreansvar bevisst. Innvandrerbarn som er født i Norge må bl.a. sikres norskopplæring i småbarnsalderen, slik at de er i stand til å følge ordinær skolegang når slik begynner. Foreldreansvaret pålegger også alle foreldre å sørge for at barnas rett til skolegang og deltagelse i alle fag sikres. Eventuell undervisning i eget morsmål og kulturell egenart anses for å være en privatsak som innvandrerne selv må ta ansvaret for.

Fremskrittspartiet vil:

- Sikre innvandrere og deres barn opplæring i norsk, også som vilkår for offentlige særytelser. Undervisning for å bevare innvandrernes morsmål og kulturelle egenart anses som en privatsak.

- Innføre et krav om tilfredsstillende kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig som kriterium for å oppnå norsk statsborgerskap.
- At de generelle programposter under avsnittet om innvandring også gjøres gjeldende for flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag der disse ansees for relevante, som f.eks. norskopplæring og integrering.

1989

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti. Det bygger på Norges grunnlov, norsk kulturarv, tradisjon og vestlig kulturarv, med basis i det kristne livssyn.

Fremskrittspartiet mener det er svært viktig at elevene får skikkelig opplæring i norsk. Å beherske norsk er utgangspunktet for all videre opplæring. I dag tar sidemålsundervisningen svært mye av undervisningstiden i norskfaget.

Fremskrittspartiet vil:

- At sidemålsundervisningen gjøres valgfri, såvel i grunnskolen som i den videregående skolen.
- Fremskrittspartiet vil oppheve lov om språkbruk i offentlig tjeneste.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet vil:

- Gi innvandrere og deres barn opplæring i norsk. Undervisning i innvandrernes morsmål anses som en privat sak.

1985

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti som bygger på Norges grunnlov og norsk kulturarv, utviklet gjennom århundrer med gjensidig påvirkning mellom norsk tradisjon og de bærende hovedelementer i vestlig kulturarv med basis i det kristne livssyn.

Fremskrittspartiet ser det som svært viktig at elevene får skikkelig opplæring i sitt morsmål. Å beherske morsmålet er utgangspunktet for all videre opplæring. I dag tar sidemålsundervisningen svært mye av undervisningstiden i norskfaget.

Fremskrittspartiet vil:

- At skriftlig sidemålsundervisning gjøres valgfri, såvel i grunnskolen som i den videregående skolen.
- I grunnskolen bør det gis obligatorisk undervisning i muntlig sidemål. I den videregående skolen gjøres denne undervisningen valgfri.
- Styrke språkfagenes stilling i skolen.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet vil:

- Gi innvandrere og deres barn opplæring i norsk. Undervisning i innvandrernes morsmål anses som en privat sak.

1981

FrP bygger på Norges grunnlov og norsk kulturarv, utviklet gjennom århundrer ved gjensidig påvirkning mellom norsk tradisjon og de bærende hovedelementer i vestlig kulturarv med basis i et kristent livssyn og gjentatt senere i FN's Menneskerettserklæring.

Fremskrittspartiet vil:

- opplæring i norsk sidemål gis kun muntlig uten eksamenskrav.

Innvandrere

Fremskrittspartiet vil:

- innvandrere gis opplæring i norsk språk og norsk levemåte. De forventes deretter å tilpasse seg det norske samfunn.
- opplæring i eget morsmål anses som en privatsak både organisasjonsmessig og finansielt.

1977

FP's holdning til samfunn, skole, kulturliv og sentrale samfunnsinstitusjoner har som utgangspunkt det verdifulle i norsk historisk arv, norsk livsstil, språk og tradisjoner.

FP tar avstand fra at skoleelever utsettes for språkpolitiske eksperimenter. FP mener for øvrig at språkstriden i Norge ikke egner seg for partipolitisk virksomhet. I FP er det tilhengere og medlemmer fra alle språkleire. FP vil stille sine folkevalgte representanter fritt i språkspørsmål, også i spørsmålet om fortsatt obligatorisk skriftlig sidemålsundervisning i skolen.

Samar

FP vil støtte samiske skoler og arbeide for å bevare samisk språk og kultur.

1973

ALP tar avstand fra at skoleelever gjøres til gjenstand for språkpolitiske eksperimenter.

Høgre

2009

Kultur og språk er grunnlaget for identitet og tilhøyrslø, men også viktig for å forstå andre sin kultur og religion. Høgre ønskjer eit mangfaldig og variert kulturliv der flest mogleg får høve til å vere med og delta. Målet er at norske kulturutøvarar skal kunne hevde seg i verdsklassen. Høgre vil føre ein politikk som tek vare på og utviklar norsk språk.

Mediepolitikken er avgjerande for å sikre yringsfridommen og ein brei offentleg debatt, men også heilt sentral i det å forvalte og utvikle språket og den kulturelle tilhøyrsla. Vi vil vere tente med eit samfunn der riks-, regionale og lokale medium til saman gjev eit breitt, rikt og mangfaldig medietilbod.

For å utvikle mangfaldig og uavhengig kultur og for å styrkje norsk språk vil Høgre:

- behalde og vidareutvikle begge målformene.
- at Norsk språkråd skal støtte både bokmål og nynorsk som sjølvstendige målformer.

Høgre meiner det er eit spesielt stort behov for å styrkje elevar og studentar si interesse for realfag og språkfag. Låg interesse for realfag er negativt både for norsk forskning og næringsliv, og dermed på sikt også for norsk velferd. Høgre vil føre ein politikk som styrkjer språk og realfaga i skulen, og dermed leggje grunnlaget bl.a. for at fleire vil studere og forske innan desse faga.

For å sikre ein betre barne- og ungdomsskule vil Høgre:

- styrkje undervisninga i lesing, skriving, rekning og engelsk.
- innføre obligatorisk kartlegging av grunnleggjande ferdigheiter, først og fremst i høve til språk, ved fireårskontrollen i heile landet, og gje språkstimuleringsstilbod og anna oppfølging der det er nødvendig. Tilbodet må også gjelde barn som ikkje går i barnehage.

For å styrkje vidaregåande opplæring vil Høgre:

- innføre valfri skriftleg sidemålsundervisning.
- opprette spesialiserte vidaregåande skular for f.eks. teknologi og språk etter mønster av toppidrettsgymnasa.

Urfolk og nasjonale minoritetar

Høgre sitt mål er å sikre at urfolk og minoritetar får utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Det viktigaste er å sikre barns moglegheiter til å lære sitt språk og kjenne sin kultur.

Noreg har nasjonale minoritetar som kvenar, jødar, skogfynn, rom og romanifolk. Som urfolk står likevel samane i ei særstilling i Norden. Noreg har ansvar for å verne om mangfaldet og sjå til at samiske interesser blir støtta og får høve til medverknad og påverknad. Ein føresetnad for ein levande samisk kultur er at ein i område med samisk busetjing har eit livskraftig næringsliv.

For å styrkje identiteten til urfolka og dei nasjonale minoritetane vil Høgre:

- verne om nasjonale minoritetar og gje dei høve til vidareutvikling av språk og kultur.
- utvikle samisk næringsliv, som reiseliv knytt til samisk kultur.

Innvandrarar

Høgre sitt mål er at innvandrarar og flyktingar raskast mogleg skal bli i stand til å forsørgje seg sjølv. Det viktigaste er å styrkje norskopplæringa.

Det å bli fullverdig medlem av det norske samfunnet som statsborgar inneber både rettar og plikter. Det stiller krav til den enkelte, men det krev også at samfunnet godtek nye statsborgarar. Dei som får norsk statsborgarskap har budd i Noreg i fleire år. Då må samfunnet forvente at dei i denne perioden har tileigna seg eit kunnskapsnivå om både språk, verdier og samfunnsforhold.

For å understreke forventninga om dette vil Høgre innføre ein obligatorisk språk- og kunnskapstest for alle som søker statsborgarskap. Statsborgarskapet blir overlevert ved ein seremoni når testen er bestått. Det skal etablerast unntaksordningar for personar med spesielle behov.

For å sikre ei betre integrering vil Høgre:

- utvide talet på norsktimar i introduksjonsprogrammet til 300, og ytterlegare 300 viss ein ikkje består ein språktest.
- innføre ein obligatorisk språk- og kunnskapstest for alle som søker norsk statsborgarskap.
- sikre auka kvalitet på norskopplæringa bl.a. gjennom ei styrkt satsing på lærarane.
- styrkje tilbodet om fireårskontroll, språkkontroll og opplæring av barn i innvandrarfamiljar.

2005

Globaliseringen har sprengt kulturelle grenser og skapt muligheter til å motta nye kulturuttrykk. Høyre ser det som en forpliktelse å vareta og utvikle norsk kultur, språk og identitet, og formidle kulturarven til kommende generasjoner. Det europeiske kultursamarbeidet og et norsk medlemskap i EU vil være viktig for å vareta, fremme og utvikle kulturen.

Høyre vil arbeide for å holde i hevd våre to norske skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som en bærebjelke i vårt kulturliv.

Offentlig sektor skal besitte kompetanse til å skrive brev og forfatte utredninger i begge målformer, men den enkelte ansatte skal ha rett til å bruke den målformen vedkommende selv foretrekker i sitt arbeid. Høyre vil fjerne mållovens bestemmelse om krav til at alle ansatte skal beherske begge målformer skriftlig.

Høyre vil gjøre den skriftlige sidemålsundervisningen i ungdomsskolen og videregående skole valgfri.

Urfolk og nasjonale minoritetar

Høyre mener at den samiske og de nasjonale minoritetenes kulturarv er en viktig del av vårt kulturelle mangfold. Norge har et særskilt ansvar for den samiske kulturarven, og for at samisk språk, kultur, næring og identitet kan holdes i hevd, i samarbeid med de andre landene på Nordkalotten.

Høyre mener satsingen på samisk som førstespråk i skolen fortsatt skal tilsvare satsingen på norskfaget. Høyre vil videreføre satsingen på etterutdanning også for samisklærere.

Innvandrarar

Mangfold er en berikelse og en styrke for fellesskapet. Det stimulerer kreativitet og skaperkraft og øker den enkeltes livskvalitet. Mangfoldet øker gjennom vår kontakt med andre kulturer. Mennesker fra andre land og kulturer bidrar positivt i det norske samfunn gjennom arbeid og ved å tilføre samfunnet nye impulser.

Språkferdigheter og språkkunnskap er avgjørende for at man skal klare seg i samfunnet. Derfor er norskopplæring for minoritetsspråklige barn og voksne viktig. Forsøk med gratis

korttidsbarnehage for fire- og femåringer har gitt gode resultater. Høyre ønsker å satse videre på denne typen tilbud i områder hvor det har effekt. Forsterket norskopplæring skal gi minoritetsspråklige elever tilstrekkelige kunnskaper og ferdigheter til å kunne følge den vanlige opplæringen i skolen.

2001

Høyre vil arbeide for å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som en bærebjelke i vårt kulturliv. I tråd med dette vil Høyre endre Norsk Språkråds formålsparagraf om å ”støtte opp om utviklingstendenser som på lengre sikt fører målformene nærmere saman”.

Høyre vil gjøre den skriftlige sidemålsundervisningen valgfri [i vidaregående skule].

Urfolk og masjonale minoriteter

I respekt for den samiske kulturarven vil Høyre støtte opp om bevaring og videreutvikling av samisk språk og kultur.

Innvandrarar

Innvandring har gitt oss et flerkulturelt samfunn med innslag av flere språk, religioner og levemåter. Om vi bevarer balansen mellom individuell frihet og personlig ansvar, gir mangfoldet vekst i både åndelige og materielle verdier, så vel for samfunnet som for den enkelte. Innslag av nye kulturer er en berikelse for vårt samfunn.

Høyre har de samme mål for politikken overfor innvandrere som for nordmenn for øvrig. Ethvert individ skal ha muligheten til å realisere seg selv og sine evner, være selvhjulpen og i stand til å forsørge seg og sin familie, og ha muligheter for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnslivet.

Høyre mener at alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk. Høyre vil stille krav om at alle nyankomne fremmedspråklige skal gjennomføre norskopplæring for å kvalifisere den enkelte til å greie seg både i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Alle barn bør kunne norsk før de begynner på skolen. Det bør etableres tilbud i nærmiljøet som sikrer dette.

Høyre mener at språkopplæringen bør lede frem til en test som kvalifiserer den enkelte til videre utdanning eller til arbeidslivet.

Morsmålsopplæring bør være et ansvar som tilligger familien og frivillige organisasjoner. For enkelte er det imidlertid riktig å benytte morsmålsundervisning som et pedagogisk virkemiddel i undervisningen.

1997

Arbeide for å verne og halde i hevd dei to skriftspråka våre, og for å behalde norsk skriftkultur som ein berebjelke i kulturlivet vårt.

Høgre vil:

- Gjere den skriftlege sidemålsundervisninga valfri [i vidaregåande skule].

Innvandrarar

Høyre vil:

- At flyktninger og asylsøkere som bor i Norge skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn, med de begrensninger som eventuelt følger av ikke å være norsk

statsborger. Alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk.

- Fjerne statlig finansiering av morsmålsundervisning.
- Bedre norskopplæringen for dem som ønsker å bosette seg permanent i Norge. Det skal kunne kreves enten gjennomført minimumsopplæring eller dokumenterte minimumskunnskaper i norsk. Det timetall som tilbys bør økes i forhold til dagens ordning, og det må gis nivåtilpasset undervisning med avsluttende prøve.
- Sikre innvandrere og flyktninger rett til å utøve sin kultur og religion innenfor de rammer norsk lov setter. Kulturelt og religiøst mangfold er en positiv gevinst for det norske samfunnet. Frihetsbegrensninger for eller undertrykking av f. eks. innvandrerkvinner kan imidlertid ikke aksepteres selv om det er begrunnet i kultur og tradisjoner.

1993

Ingen ting

Innvandrarar

Kontakten mellom nasjoner og kulturer er verdifull. Innvandrere og flyktninger som mottas i Norge må få beholde og praktisere sin kultur og religion. Det gir det norske samfunn større mangfold.

Stadig flere elever har et annet morsmål enn norsk eller samisk. Høyre mener at gode norskkunnskaper er grunnleggende for integrasjon i det norske samfunnet. Høyre mener at undervisning i annet morsmål må foregå utenfor skoletid, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjonene.

Høyre mener flyktninger og asylsøkere som bor i Norge, skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn. Alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk.

1989

Høyre vil styrke språkundervisningen på alle nivåer innen utdanningen.

Høyre legger stor vekt på arbeidet for å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som den viktigste bærebjelken i vårt kulturliv.

Samar

Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk og støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke samekulturen. Retten til opplæring i og på samisk lovfestes.

Elever med samisk bakgrunn må få en fullgod undervisning i sitt morsmål og sin kultur.

Innvandrarar

Tospråklige elever må sikres en grundig undervisning i norsk, slik at de stilles på lik linje med andre elever i sin skolegang. Når man behersker morsmålet og norsk tilstrekkelig som grunnlag for annen læring må det vurderes å legge morsmålsundervisningen utenom skoletiden, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjoner. Frigjorte ressurser kan brukes til å styrke norskundervisningen.

Innvandrer- og flyktningegrupper som gjennomfører spesielle tiltak for å opprettholde egen kultur og egenart bør få offentlig støtte innenfor rammen av de generelle støtteordninger for kulturaktiviteter i kommuner og fylker.

1985

Høyre vil fortsatt legge vekt på tradisjon, fasthet og nyanserikdom i våre skriftspråk og arbeide for toleranse mellom språkgruppene. Den økende internasjonalisering innebærer press på norsk språk. Høyre vil møte denne utfordringen med aktivt arbeide for å verne og dyrke vår språkarv. Som et ledd i dette må morsmålsopplæringen styrkes på alle trinn i skoleverket, bl.a. ved utvidet timetall for norskfaget i grunnskolen. Samtidig må det pedagogiske opplegg for sidemålsopplæringen forbedres.

- Foreldrenes rett til å velge skolespråk for sine barn opprettholdes.
- Reglene for å fastsette stedsnavn gjøres smidigere og med større vekt på lokale ønsker og tradisjoner.
- Produksjon av nynorske lærebøker og andre tiltak av betydning for nynorsk kultur må sikres tilstrekkelig støtte.

Samar

Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk, og støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke samekulturen. Tiltak for å verne den spesielle kvæn-kultur må støttes. Retten til opplæring i og på samisk lovfestes.

Innvandrarar

Å beherske morsmålet er en viktig forutsetning for læring av fremmedspråk. Flyktninger og innvandrere må derfor gies bedre morsmålsopplæring som et ledd i arbeidet for å styrke norskopplæringen.

Det må rettes særlig oppmerksomhet mot flyktninge- og innvandrerkvinnenes situasjon for å unngå at de blir isolert fra samfunnet omkring.

1981

Det må legges større vekt på å gjøre lovverket enkelt og forståelig, og å forenkle språket når det offentlige henvender seg til publikum.

Høyre vil fortsatt legge hovedvekt på kontinuitet, fasthet og nyanserikdom i våre to skriftspråk, og arbeide for toleranse og samarbeid mellom språkgruppene. Alle forsøk på kunstig sammenblanding av riksmål og nynorsk avvises. Høyre vil verne og dyrke våre to skriftspråk og dialekter og gi dem bedre utviklingsmuligheter.

De tradisjonelle riksmålsformer må godkjennes i rettskrivningen og læreboknormal slik at de kan brukes i skole og administrasjon. Foreldrenes rett til å velge skolespråk for sine barn opprettholdes. Reglene for å fastsette stedsnavn gjøres smidigere og med større vekt på lokale ønsker.

Støtten til nynorske lærebøker og andre tiltak av betydning for nynorsk kultur økes.

Samar

Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk. Høyre støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke samekulturen.

Kvenar

Tiltak for å verne den spesielle kvæn-kultur må støttes

Innvandrarar

Norskundervisningen for innvandrene må utvikles. Samtidig må barna gis tilstrekkelig morsmålsundervisning. Innvandrene må informeres om det norske samfunn og hvilke økonomiske, sosiale og politiske rettigheter og plikter den enkelte har.

1977

Det må legges større vekt på å skrive lovverket enkelt og forståelig, og å forenkle sproget når det offentlige henvender seg til publikum.

Arbeidet for å bevare og odle våre to norske skriftsprog må styrkes. Høyre avviser alle forsøk på kunstig sammenblanding av riksmål og nynorsk.

De tradisjonelle riksmålsformer må godkjennes i rettskrivningen, slik at disse former kan brukes i skole og administrasjon. Foreldres lovbestemte rett til å velge skolesprog for sine barn opprettholdes. Høyre kan ikke akseptere at læreboknormalen gjøres gjeldende for målbruken i offentlig tjeneste. Reglene om normering av stedsnavn må gjøres smidigere og med større vekt på lokale ønsker.

Nynorsk må få gode utviklingsmuligheter, og støtten til nynorske lærebøker og andre tiltak av betydning for nynorsk kultur, økes.

Samar

Høyre vil verne og gi spesiell støtte til samisk sprog og kultur. Samisk radio og fjernsynstjeneste utbygges.

Innvandrarar

For at fremmedarbeiderne og deres familier skal bli likestilt i samfunnet, må det sørges for sprogopplæring, og fremmedarbeiderne må informeres om det norske samfunn og hvilke økonomiske, sosiale og politiske rettigheter og plikter den enkelte har.

1973

Arbeidet for å bevare og odle våre to norske skriftsprog må styrkes, uten forsøk på kunstig sammensmelting.

Høyre ønsker en snarlig godkjennelse av de tradisjonelle former i riksmålet. Disse former må kunne brukes i skole og administrasjon, og innarbeides i rettskrivningen. Foreldres lovbestemte rett til å velge skolesprog for sine barn må opprettholdes.

Reglene om sprogbruk i statstjenesten og reglene om normering av stedsnavn revideres.

Nynorsk sprog må sikres gode utviklingsmuligheter.

Samar

Høyre vil verne og gi spesiell støtte til samisk sprog og kultur. Samisk radio og fjernsynstjeneste utbygges.

1969

Vogt-komiteens innstilling og Regjeringens melding i 1969 om sprogsaken har lagt opp til en fri utvikling av våre to sprog, og betyr et brudd med den tvungne tilnærming som har preget offisiell sprogpolitikk i mer enn en mannsalder.

Disse nye retningslinjer, som tillater riksmål og nynorsk å dyrkes og utvikles hver etter sin egenart, er i samsvar med det syn Høyre konsekvent har hevdet.

Høyre holder fast ved at spørsmål som bare vedrører det ene av de to sprog, må kunne avgjøres i det nye sprogvernråd av seksjonen for vedkommende sprogform. Former som har tradisjon i skriftsproget og er levende i litteratur og tale, må igjen bli tillatt i offisiell rettskrivning.

Retten til å velge mellom bokmåls- og nynorskutgaver av lærebøker i andre fag enn norsk må sikres ved et fullgodt utvalg av lærebøker også på nynorsk. Også på annen måte må nynorsk sprog sikres gode utviklingsmuligheter.

Foreldrenes rett til å velge skolesprog for sine barn bør hevdes uavkortet. Reglene om klasseinndeling må utformes slik at et lite mindretall ikke kan hindre den praktiske gjennomføring av dette prinsipp.

Høyre ønsker at foreldre skal ha adgang til å velge mellom moderate eller radikale former i barnas lærebøker. De nye retningslinjer bør føre til en sproglig revisjon av lærebøkene.

Samar

Den samiske befolkning er likestillet med hovedsamfunnet.

De samiske sendinger [i NRK] må utvides.

1965

Elever og foreldre må ha den størst mulige sikkerhet for at skolens lærebøker gir saklig orientering på et faglig og pedagogisk solid grunnlag. Det må ikke opprettes statsforlag for lærebøker, slik at utgivelsen blir et offentlig monopol. Behovet for nynorske lærebøker må i nødvendig utstrekning dekkes ved at det gis offentlig støtte til utgivelsen.

I skolens lesebøker må det ikke skje andre endringer av forfatterens sprog enn en moderat tilpassing av stavemåten. Det må bli slutt med tvangskvoten av radikale bokmålsformer, slik at kvalitetskravet på ny kan hevdes fullt ut ved valg av stoff til lesebøkene.

Samar

Det må legges vekt på å styrke skolevesenet i våre samisktalende distrikter slik at ungdommen der kan få det samme grunnlag for videre utdanning som annen norsk ungdom.

1961

Politiske organer har ingen naturlig kompetanse i spørsmål som gjelder den sproglige utvikling. Statlige overgrep kan aldri føre til et levende, felles skriftsprog, og riksmål og nynorsk må derfor få utvikle seg fritt og naturlig side om side. Norsk Språknemnd må derfor avløses av et offisielt anerkjent, men uavhengig sprogakademi med medlemmer valgt av de kulturelle organisasjoner og institusjoner. Foreldrenes rett til å bestemme opplæringsproget for sine barn må respekteres, og skolelovens regler om sprogavstemninger må derfor endres overensstemmende med Høires forslag under behandlingen av skoleloven i 1959.

Samar

Man må også aktivt tilgodese samisk kultur og sprog.

1957

Høire vil bekjempe enhver tvangsdirigering av det norske sprog. Riksmål og nynorsk må få utvikle seg fritt og naturlig side om side, statlige overgrep kan aldri føre til et levende, felles skriftsprog. Foreldrenes rett til valg av målform og sprogform i barnas skolebøker skal respekteres uavkortet, og skolelovens regler om sprogavstemninger må derfor endres, slik at valget avgjøres med flertallet av de avgitte stemmer. Sprogsaken må løftes ut av partipolitikken ved at vi får et offisielt anerkjent, men uavhengig sprogakademi med medlemmer valgt av de kulturelle organisasjoner og institusjoner.

1953

HØGRE VIL:

- verna det norske målet mot tvangsvelde

Høgre vil verna det norske målet mot all tvang. Bokmål og nynorsk må få veksa fritt og naturleg. Foreldri må få ha sin fulle rett til å velja mål og målform i skulebøkene til borni.

1949

Administrative overgrep mot språket har svekket sansen for nasjonal sammenheng, tradisjon og kultur. Begge målfører må sikres sin frie og naturlige utvikling.

1945

Ingen ting.

1936

Ingen ting.

1933

motsette sig alle tvangsforanstaltninger på det sproglige område og kreve respekt for folkeviljen også når det gjelder byers og bygdens navn.

1930

Høire vil motsette sig alle tvangsforanstaltninger på det sproglige område.

1927

Ingen ting.

1924

Ingen ting.

1921

Ingen ting.

1918

Ingen ting.

1915

Ingen ting.

1912

Partiet ser i riksmålet grundlaget for vor fremtidige sprogudvikling. Det vil støtte arbeidet for riksmålets vekst i national styrke. Skolestyrenes nuværende ret til at bestemme maalformen i skolen overføres til de stemmeberettigede.

1909

Partiet ser i Riksmålet Grundlaget for vor fremtidige Sprogudvikling. Det vil støtte Arbeidet for Riksmålets Vext i national Styrke.

1906

Ingen ting.

Kristeleg Folkeparti

2009

KrF mener det er viktig å styrke og ta vare på det norske språket. I et åpnere internasjonalt samfunn blir våre nasjonale språk satt under press. KrF vil verne og styrke norsk språk generelt og nynorsk skriftkultur spesielt. KrF vil legge til rette for at nynorsk kan sikre og styrke posisjonen sin, som et levende bruksspråk så vel som et likeverdig offisielt skriftspråk ved siden av bokmål.

Det er viktig å sikre et godt og mangfoldig filmtilbud med forankring i norsk kultur, språk og historie.

Momsreglementet for aviser og blader skal gjennomgå. KrF mener prinsipielt at sammenlignbare produkter skal ha samme momssats. Et mangfold av ulike aviser skal ta vare på demokratiske, kulturelle og språklige verdier.

KrF vil:

- styrke formidlingen av smale kulturuttrykk, folkekultur og minoritetskultur.
- verne og styrke norsk språk generelt og nynorsk skriftkultur spesielt.
- opprettholde nynorskens plass i NRK, og legge til rette for mer bruk av nynorsk i media.

Skolen er en dannelsingsinstitusjon og en sentral kultur- og verdibærer. Alle elever skal oppleve at skolen ser og verdsetter dem som hele mennesker, uavhengig av bakgrunn og kulturell kapital.

KrF vil:

- at det fortsatt skal gis obligatorisk opplæring i sidemål i grunnskolen og at lærebøker må foreligge på begge målformer samtidig.
- gjeninnføre praktiske valgfag som et alternativ til språklig fordypning i ungdomsskolen.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Menneskets unike egenverdi må legges til grunn for storsamfunnets opptreden iforholdet til urfolk og nasjonale minoriteter. Diskriminering på alle plan må motvirkes, og kulturmangfoldet må fremheves for sin positive egenverdi.

Vi har i Norge ett urfolk, samene, og fem nasjonale minoriteter. De nasjonale minoritetene er jødene, kvenene, rom/sigøynene, romani/taterne og skogfinnene. KrF vil sikre disse retten til eget språk, kultur og samfunnsliv, slik det er forankret i internasjonale konvensjoner.

KrF vil bygge opp under mangfoldet i det samiske samfunnet. Urfolks egenart må sikres ved at deres levemåte, kultur og verdier blir ført videre til nye generasjoner. Sentrale myndigheter har et selvstendig ansvar for å bevare og videreutvikle samisk kultur. Urfolksdimensjonen i prosessene i nordområdene krever samarbeid på flere plan; både innad i det samiske samfunnet og utad i forhold til andre urfolk, med den øvrige befolkning i nordområdene, nasjonalstat og næringsliv.

Samiske betegnelser er viktig for samisk språk og for å bevare etnisk identitet. KrF er opptatt av at personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal kunne delta i samfunnslivet på lik linje med andre og samtidig ha anledning til å utvikle sin egen identitet, sitt eget språk og sin egen kultur.

Tatere og sigøynere har helt opp i nyere tid fått svært dårlig behandling av det norske storsamfunnet. Overgrep og feil som er begått, må rettes opp. Tater- og sigøynerkulturen har tilført og tilfører et viktig mangfoldsperspektiv til samfunnsliv og kultur og må verdsettes for

dette og for sin egenart. Skogfinnene og kvenene er finskåttede nasjonale minoriteter som har århundrelang historie i deler av Norge. Deres språklige og kulturelle røtter skal verdsettes, og storsamfunnet må stille midler til rådighet for dette.

KrF vil:

- sikre samisk kultur, språk, næringsutvikling og samfunnsliv.
- at det, som en del av Kunnskapsløftet, blir utarbeidet nye læreplaner for opplæring i og på samisk, og at samisk kultur får sin rettmessige plass i kulturskolen.
- at samiske læremider skal være tilgjengelig på samme tidspunkt og til samme pris som norske læremider.
- følge opp skogfinnenes stilling som minoritetsgruppe. Kulturen må dokumenteres og materiellet gjøres tilgjengelig.
- verdsette og stimulere romanifolkets og romfolkets historie og kultur i Norge.
- at det skal stilles tilstrekkelige midler til rådighet for utvikling av kvenske lærebøker.

Innvandrarar

Vellykket integrering og inkludering bygger på respekt for ulike kulturer og livssyn. Det er behov for en sterkere og mer målrettet integreringspolitikk. Det må i sterkere grad fokuseres på ressursene hos enkeltmenneskene i stedet for å problematisere grupper. Kunnskap og kompetanse hos innvandrere må utnyttes bedre. Et flerkulturelt samfunn er en berikelse.

Undersøkelser av levekår viser at storbykommunene har større og annerledes sosiale utfordringer. Dette er først og fremst knyttet til barns og unges oppvekst og levekår, rus, psykisk helse og sosiale tjenester, trygghet og tilbud om bolig til alle. Storbyene må sikres økonomi til å takle disse utfordringene og må settes i stand til økt innsats innen rus- og psykiatrisorgen, språkopplæring og integrering av minoritetspråklige.

KrF vil:

- etablere flere prosjekter med kombinasjon av barnepass og norskopplæring uten at kontantstøtten blir fratatt deltakerne, og gjøre det mulig å tilby grupper med språkutfordringer gratis kjernetid i barnehage.
- øke antall norsktimer i introduksjonsprogrammet etter individuell vurdering og gjennomgå finansieringsordningen for språkopplæringen for å sikre denne tilstrekkelige ressurser.
- gi alle arbeidsinnvandrere tilbud om norskundervisning i samarbeid med arbeidsgiverne.
- gi tilbud om gratis norskundervisning i asylmottakene.
- at innvandrere som mottar sosialhjelp etter endt introduksjonsprogram, og som ikke kan dokumentere tilstrekkelige norskkunnskaper, må få delta på fortsatt norskopplæring. gi gratis kjernetid i barnehagen for barn med ekstra språklige utfordringer.

2005

Språk er det viktigaste instrumentet for kommunikasjon mellom menneske og kanskje det fremste kulturelle kjenneteiknet. I eit ope internasjonalt samfunn blir våre nasjonale språk satt under press frå framande språk, og i første rekke engelsk. Mykje tyder på at lesedugleiken, særleg mellom barn og unge i Noreg, er i tilbakegang. Det er eit sentralt mål å verne og styrke norsk språk generelt og nynorsk skriftkultur spesielt. I denne samanhengen står litteraturen i ei særstilling. Det er viktig å finne tiltak som aukar interessa for litteratur og som samtidig også sikrar god tilgang.

Det må bli meir tid til den grunnleggande lese- og skriveopplæringa dei første skuleåra.

KrF vil:

- legge til rette for arenaer som styrkar formidlinga av smale kulturuttrykk, folkekultur og minoritetskultur.
- sikre gode rammevilkår for det nye kompetansesenteret for norsk språk, for Nynorsk Kultursentrum og andre institusjonar som medverkar til å fremme norsk skriftkultur.
- at det framleis skal gjevast obligatorisk opplæring i sidemål i grunnskulen.

Lokalmedia er sentrale kulturberarar og syter for at eit breitt spekter av synspunkt og ytringar kjem til orde i den lokale samfunnsdebatten. Ein rik avisflora skal ta vare på demokratiske, kulturelle og språklege verdiar.

KrF vil:

- behalde pressestøtta for å sikre ein rik avisflora, nasjonalt, regionalt og lokalt.

Film er eit sentralt kulturuttrykk som vekker stor publikumsinteresse og der marknaden er dominert av utanlandske produksjonar. Det er viktig å sikre eit godt og mangfaldig filmtilbod med forankring i norsk kultur, språk og historie.

Auka internasjonalisering innanfor høgare utdanning gjer det viktig å legge forholda til rette for ein større grad av utveksling av kunnskap, studentar og tilsette. Det må oppmuntrast til at utveksling i større grad skjer med land utanfor det engelskspråklege området.

Urfolk og nasjonale minoritetar

Vi har i Noreg eitt urfolk, samane, og fem nasjonale minoritetar. Dei fem nasjonale minoritetane i Noreg er jørdane, kvenane, rom (sigøynarar), romani (tatarar) og skogfinnane. For KrF er det viktig at desse sikrast retten til eige språk, kultur og samfunnsliv, slik det er forankra i internasjonale konvensjonar. Gjennom Grunnlova § 110 har staten forplikta seg til å legge forholda til rette for samisk språk, kultur og samfunnsliv. Eigenarten til eit urfolk må sikrast ved at levemåten deira, kultur og verdiar blir ført vidare til nye generasjonar.

KrF vil at personar som tilhøyrrer nasjonale minoritetar skal kunne delta i samfunnslivet på lik linje med andre og ha høve til å utvikle sin eigen identitet, sitt eige språk og sin eigen kultur. Vi må bygge politikken på ikkje-diskrimineringsprinsippet og prinsippet om likebehandling.

KrF vil:

- sikre samisk kultur, språk, næringsutvikling og samfunnsliv.
- følgje opp skogfinnane si stilling som minoritetsgruppe. Kulturen må dokumenterast og materiellet gjerast tilgjengeleg.

Innvandrarar

Ei vellykka integrering bygger på respekt for ulike kulturar, livssyn og haldningar. Eit fleirkulturelt samfunn gjer oss rikare. Vi må unngå generalisering av innvandrarar. Det må i sterkare grad fokuserast på ressursane kvart individ representerar, i staden for å problematisere ei heil gruppe. Eit viktig mål er å legge til rette for at minoritetspersonar kan få sjansen til å bruke sin kompetanse og sine evner. God integrering betyr å skape dialog, respekt og forståing mellom ulike grupper.

Kulturelle og sosiale forskjellar gjev bidrag til mangfald i storbyane. Samtidig viser undersøkingar av levkår at storbykommunane har alvorlege sosiale utfordringar. Det er først og fremst utfordringar i tilknytning til oppvekst og levkår for barn og ungdom, rus, psykisk helse og sosiale tenester, tryggleik og tilbod om bustad til alle, språk og kultur.

Byane samlar gjerne større grupper av minoritetsspråklege. Dette er menneske som gjer landet vårt rikare kulturelt, samtidig som dei må få tilstrekkeleg hjelp til å finne seg til rette.

KrF vil:

- at det skal innførast norskopplæring og anna form for aktivitets- og jobbtilbod i asylmottaka.

- gje alle nye innvandrarak obligatorisk norsk- og samfunnsopplæring, både om dei rettane og dei pliktene innbyggarak i Noreg har.
- etablere fleire prosjekt med ein kombinasjon av barnepass og norskopplæring, utan at deltakarane mistar kontantstøtta.

2001

Språket er viktig både for personlig identitet og for formidling av kunnskap og opplevelse. Derfor er det viktig å sikre begge norske målformer og de ulike dialektene gode vilkår i kultur- og samfunnslivet. KrF går inn for fortsatt statlig støtte til språkdelt klasser, og kravet om lærebøker på begge målføre til samme tid og pris må følges opp. Obligatorisk sidemålsopplæring i skolen er viktig for språklig likestilling. Målsettingen om minst 25% bruk av nynorsk i offentlig forvaltning må sikres.

Urfolk og nasjonale minoritetar

I den samiske del av befolkningen har det vært en økende bevisstgjøring og selvforståelse. Særlig gjelder dette i de samiske kjerneområdene. Denne utviklingen er akseptert av storsamfunnet og er kommet til uttrykk bl.a. gjennom opprettelsen av Sametinget. En rekke samiske språk- og kulturinstitusjoner er i sterk utvikling og samisk språk har fått offisiell status. Bruken av samisk språk er mest levende i de samiske kjerneområdene i Finnmark. I de sørsamiske, lulesamiske og sjøsamiske miljøene er ikke språket så godt tatt vare på. Mange personer med samisk herkomst behersker ikke samisk språk. Man må derfor unngå et for sterkt skille mellom samer som snakker samisk og de som bare snakker norsk. Samer som har mistet eller ikke har fått opplæring i samisk språk, må få tilbud om opplæring i språket finansiert fra det offentlige. Det må settes inn ekstra ressurser til små samiske grender i de marginale områdene hvor fornorskingen har kommet lengst, og hvor kulturen og språket er i ferd med å dø ut. Det bør forskes på om et felles bokstavsystem kan lette kommunikasjonen mellom de samiske språkene.

Vi vil sikre de samiske språkvariantene gjennom utdanningssystemet og samisk medievirksomhet. For å opprettholde og utvikle de samiske språkene over hele landet er det svært viktig å øke de samiske medietilbudene og å styrke samisk litteratur. Vi vil sikre de samiske språkvariantene gjennom utdanningssystemet og samisk medievirksomhet.

Samisk språk er en viktig bærebjelke i samisk kultur, selvforståelse og identitet. De samiske språkvariantene må sikres bl.a. gjennom utdanningssystemet og i samisk medievirksomhet.

Innvandrarak

Barn og unge med innvandrerbakgrunn lever i spenningen mellom to kulturer samtidig som de har en sterk familietilhørighet. De kan ofte være utsatt for diskriminering og bli stengt ute fra begge kulturene. Innvandrerbarn må oppmuntres til å delta i ulike fritidsaktiviteter og organisasjoner. Dette bidrar til at de blir bedre integrert i Norge. Det må være et mål at innvandrerforeldre behersker norsk slik at de kan ha god kontakt med barnehage, skole og norske foreldre.

Norskopplæringen er nøkkelen til en vellykket integrering. KrF mener at norskopplæring må være obligatorisk for alle som får innvilget opphold, også de som kommer hit for å bli gjenforent med sine familier. Det er også viktig med grunnleggende kjennskap til norsk kultur, historie og demokrati. Undervisningen må tilpasses den enkelte. Undersøkelser viser at en kombinasjon mellom norskopplæring og arbeid gir best integrering. Arbeidsledigheten er høyere i enkelte innvandrergruppe enn blant nordmenn, selv om det er mangel på arbeidskraft. KrF vil

videreutvikle avtaler mellom det offentlige og næringslivet om forpliktende fadderordninger der man kombinerer norskopplæring med arbeid i en bedrift.

1997

Kristelig Folkeparti går inn for:

- At kravet om 25 prosent nynorsk i NRK skal stå ved lag og etterlevast.
- At lærebøker skal ligge føre på begge målformer til same tid og til same pris. I den grad dette ikkje skjer, skal forlaga betale dagbøter.
- At muntleg og skriftleg opplæring i sidemål i ungdomsskolen og vidaregående skole vert sikra.

Samar

- at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.

KrFs politikk knyttet til samiske spørsmål er konkretisert i partiets Samepolitiske handlingsprogram.

Innvandrarar

- at mennesker med fremmedkulturell bakgrunn i Norge får mulighet til å ta vare på sin egen kultur, sitt eget språk og sin religion i møte med det norske samfunnet
- at det tilføres ressurser for å styrke norskopplæringen for flyktninger og innvandrere og at forsøk med nivåbasert læring intensiveres. Ressursene må være tilstrekkelige til at alle fremmedspråklige får et tilfredsstillende tilbud. Alle fremmedspråklige må delta i norskopplæringen.
- at det særleg tas sikte på å bedre innvandrerkvinnenes situasjon, med bl.a. bedre mulighet til norskopplæring, lønnet arbeid og bedret sosial kontakt.
- at deltakelse på norskkurs ikke skal kobles til spørsmålet om fortsatt opphold i Norge.
- at effekten av morsmålsundervisningen evalueres, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge intensiveres.

1993

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at elever med nynorsk som hovedmål får lærebøker og annet materiell til samme tid og til samme pris som elever med bokmål.
- at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og vidaregående skole sikres.

Samar

- at samisk innføres som sidemål i ungdomsskolen og den vidaregående skole i de samiske kommunene i Finnmark og Troms.
- at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.

Innvandrarar

- at flyktingers og innvandreres situasjon og kultur trekkes inn i undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.

- at morsmålsundervisning opprettholdes, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge videreutvikles, og at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell.

1989

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at skriftspråkene og dialektene styrkes gjennom aktivt kulturvernarbeid på lokalt og sentralt plan.
- at norskfaget i skolen videreutvikles, både pedagogisk og i antall timer i alle skoleslag.
- ajourføring av lærebøker og læremidler i tråd med den faglige utvikling.
- at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skole sikres.
- at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.
- at norsk i større grad brukes som arbeids- og administrasjonsspråk i tekniske bransjer som olje- og dataindustrien.
- at elever med nynorsk som hovedmål får lærebøker og annet materiell til samme tid og til samme pris på linje med tilbudet på bokmål.

Samar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at samenes rettigheter som urbefolkning sikres slik at samisk kultur og livsgrunnlag kan utvikles videre.*

* I tilknytning til kommende ordning med sametingsvalg utarbeider Kr.F. eget samepolitisk manifest.

Innvandrarar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at flyktingers og innvandreres situasjon og kultur trekkes inn i undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.
- at morsmålsundervisningen og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge videreutvikles, og at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell.

1985

Kristelig Folkeparti går inn for:

- styrking av norskfaget i alle skoleslag, bl.a. ved økt timetall, særlig i grunnskolen.
- ajourføring av lærebøker og læremidler når ny faglig innsikt gjør dette nødvendig.
- at det gis bedre læreboktilbud på nynorsk og samisk.
- muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres, og styrkes pedagogisk.
- allmenn stemmerett i skolemålsaker.
- oppfølging av prinsippet om at minst 25 % av sendingene i NRK bør være på nynorsk.
- at norsk i større grad brukes som arbeids- og administrasjonsspråk i nye tekniske bransjer f.eks. innen olje- og dataindustrien.
- fortsatt offentlig støtte til avisene for å sikre en differensiert, fri presse. Det må særlig tas hensyn til bygdeblad, lokalaviser og mindre distriktsaviser.

- vurdering av støtteregele for dagspresse, ukepresse, organisasjonsblader og tidsskrifter etc., som stimulerer til balansert informasjon og god politisk, faglig, geografisk, kulturell og språklig differensiering.

Samar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at samekulturen sikres gode utviklingsmuligheter ut fra egne forutsetninger .
- at undervisning i samisk språk og kultur utbygges.
- at skoleverket i samiske områder bygges ut etter behov.
- at det utarbeides en handlingsplan for videregående opplæring og høyere utdanning for samisk ungdom.
- at produksjon av læremidler på samisk intensiveres.
- at de samiske programmer i radio og TV styrkes, og gis større bredde.
- at kulturtiltakene mest mulig gjøres gjeldende også for midt- og sør-samene.

Innvandrarar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- statlig tilskudd til undervisning av fremmedspråklige elever økes.
- at større innvandrergupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur.
- at NRK gir plass til flere sendinger på de større innvandrergruppenes morsmål.
- at innvandrerne må få bedre tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnsfag som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

1981

Kristelig Folkeparti går inn for:

- styrking av ansvaret for våre to offisielle skriftspråk - bokmål og nynorsk - foruten samisk.
- at prinsippet om at minst 25 % av sendingene i NRK bør være på nynorsk, følges opp.
- at det gis et tilstrekkelig læreboktilbud på alle tre målformer.
- at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres.
- vurdering av støtteregele for dagspresse, ukepresse, organisasjonsblader og tidsskrifter etc., som stimulerer til balansert informasjon og god politisk, faglig, geografisk, kulturell og språklig differensiering.

Samar

- at samekulturen sikres gode utviklingsmuligheter ut fra egne forutsetninger.
- at undervisning i samisk språk og kultur utbygges.
- at reindriftsskolen flyttes til indre Finnmark og at yrkesskoler og andre skoler i samiske områder bygges ut.
- at utgivelse av lærebøker på samisk intensiveres.
- at de samiske programmer i radio og TV styrkes, og gis større bredde.
- at kulturtiltakene gjøres gjeldende også for sør-samene.

Innvandrarar

- at større innvandrergupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur.
- at NRK gir plass til sendinger på de større innvandrergruppenes morsmål.

- at innvandrerne må få et tjenlig tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnslære som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

1977

Vårt samfunn har ansvaret for to offisielle skriftspråk - bokmål og nynorsk - foruten samisk. Kristelig Folkeparti ser på språksituasjonen som en del av vår kulturelle rikdom. I denne sammenheng vil vi også understreke dialektenes verdi.

Kr.F. går inn for:

- at det i offentlig administrasjon, massemedier m.v. blir lagt vekt på et balansert hensyn til ulike målformer.
- at minst 25% av sendingene i NRK bør være på nynorsk.
- at det gis et tilstrekkelig læreboktilbud på alle tre målformer.
- at opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres.
- at elever med nynorsk som hovedmål får læreboktilbud på linje med bokmålelevne, til samme tid og samme pris.

Fjernsynsteatret, Riksteatret og etter hvert landsdelsteatrene når langt flere enn de tradisjonelle faste teatrene. Derfor er det spesielt viktig at disse institusjonene har et repertoar som er preget av kvalitet og respekt for etiske og nasjonale verdier. Nynorsk dramatikk må gis mer innpass i de nevnte institusjoners produksjoner.

Kr.F. går inn for :

- en bedre informasjonsvirksomhet, raskere service og et mer publikumsvennlig språk i all offentlig forvaltning.
- at støtteregele for dagspresse, ukepresse og tidsskrifter må stimulere til balansert informasjon og god politisk, faglig, geografisk og språklig differensiering.

Samar

I Norge bor en stor del av Europas samer. Som norske statsborgere skal de ha alle de rettigheter og muligheter som andre nordmenn har. Som egen etnisk språklig og kulturell gruppe må samene gis muligheter til selv å utforme og videreføre sine kulturtradisjoner.

Kr.F. går inn for:

- at undervisning i samisk språk og kultur utbygges.
- at reindriftsskolen flyttes til indre Finnmark og at yrkesskoler og andre skoler i samiske områder bygges ut.
- at utgivelse av lærebøker på samisk intensiveres.
- at de samiske programmer i radio og TV må styrkes, og gis større bredde.
- at kulturtiltakene gjøres gjeldende også for sørsamene.

Innvandrarar

Kr.F. går inn for :

- at fremmedarbeiderne må få et tjenlig tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnslære som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

1973

Kr.F. går inn for:

- at elevar med nynorsk får eit læreboktilbod på line med bokmåselevane, til same tid og til same pris.

NRK må syta for at nynorsken får den del av verbalsendingane som Stortinget har sett som mål.

Fjernsynsteatret, Riksteatret og etter kvart landsdelsteatra når langt fleire enn dei tradisjonelle faste teatra. Difor er det spesielt viktig at desse institusjonane har eit repertoar som er merkt av kvalitet og vyrdnad for etiske og nasjonale verdiar. Nynorsk dramatikk må få meir inngang i produksjonane til desse institusjonane.

Samar

I Noreg bur ein stor del av Europas samar. Som norske statsborgarar skal dei ha alle dei rettar og vilkår som andre nordmenn har. Men som eigen språkleg og kulturell gruppe må dei få høve til sjølv å forma ut og føra vidare dei verdfulle kulturtradisjonane sine.

Kr.F. går inn for:

- at samekulturen så langt som råd må få eksistera i levande form.
- at undervisning i samisk språk og kultur vert bygd ut på alle trinn. Yrkesskolar og andre skolar i samiske område må bli bygde ut.
- Reindriftsskolen vert flytt til indre Finnmark.
- Det må bli mogeleg å ta artium ved hjelp av samiske lærebøker. Alle turvande lærebøker i grunnskolen og vidaregåande skolar må bli omrett til samisk. Det må koma fart i arbeidet med nye lærebøker på samisk.
- Dei delane av samisk kultur som ikkje kan vidareførast i levande form må bli ført vidare til komande generasjonar gjennom samisk kunstmusé og samlingar. Kultursamlingane må liggja i samiske område.
- Samisk kultur og historie må bli obligatoriske emne i norske skolar.
- Dei samiske programma i radio og TV må få ei styrking og større breidd. Det nordiske samarbeidet, også med tanke på nærkringkasting, må førast vidare.
- Det må gjennom lærebøker og massemedia bli høve for alle til å bli betre kjent med den samiske kulturen.
- Desse tiltaka må bli gjort gjeldande for alle samar, også sørsamane, som lever isolert frå dei andre samane.

1969

Samar

- skoleverket i de samisktalende distrikter må styrkes.

1965

Ingen ting

1961

Ingen ting

1957

Ingen ting

1953

Ingen ting

1949

Ingen ting

1945

Ingen ting

1936

Ingen ting

1933

Ingen ting

Raudt / Raud Valallianse

I 1973 hadde ikkje Raud Valallianse eige progra. Raudt blei skipa i 2007.

2009 [arbeidsprogram 2008–2010]

Raudt arbeider for eit rikt og variert kulturliv, der ulike kunstartar, stilretningar og kulturar med både profesjonelle utøvarar og eit bredt folkeleg kulturliv vert stimulert. Raudt legg særleg vekt på å stø tiltak som stimulerer og får fram arbeidar- og kvinnekultur, innvandrarkultur, samt kultur frå etniske minoritetar i Noreg.

For å motverke den aukande kommersialiseringa må det leggjast særleg vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Tilhøva må også leggjast spesielt til rette for kultur og kulturaktivitetar for innvandrarakar. Innvandrarkultur er ein sjølvstøtt del av det norske kulturbiletet. Raudt går inn for å synleggjere denne kulturen og medverke til å auke innvandrarakane sine moglegheiter som kunstnarar. Dette må m.a. skje ved at Norsk kulturråd i langt større grad enn i dag gje stønad til kulturuttrykk tilknytt innvandrarakar. Det må stimulerast til at nye generasjonar og miljø utviklar sine eigne, uavhengige kulturelle uttrykk innan alle sjangrar. Slik kan det utviklast genuin norsk og internasjonal kultur, og det hundreår lange amerikanske kulturhegemoniet kan drivast attende.

Raudt arbeider for:

- at det vert spela meir uavhengig norsk musikk på radio og i tv
- at dominansen til det amerikanske musikkhegemoniet innan radio og tv vert driven attende, både sjangermessig og i volum, til fordel for norsk musikk og musikk frå resten av verda
- auka bruk av norsk, samisk og kvensk folkekultur, romanikultur og innvandrarkultur i media

Bokmål og nynorsk er formelt likestilte språk i Noreg, men likevel er det vanskelegare å vere nynorskbrukar enn å vere bokmålsbrukar. Om bokmål og nynorsk skal bli likestilte i praksis, trengst det aktive tiltak for å styrkje nynorsken sin plass i samfunnet. Det trengst både krav om at rettar som allereie finst, skal handhevast, og nye rettar. Raudt meiner at media spelar ei særleg viktig rolle i kampen for reell språkleg likestilling og vil stimulere til meir nynorsk i alle medium.

Raudt arbeider for:

- meir nynorsk i NRK og statsforvaltinga
- auka støtte til Nynorsk mediesenter
- at målbrukslova vert handheva
- oppretting av eit fond som skal fremme nynorsk i journalistikken
- gode rammevilkår for alle institusjonar som fremmar norsk skriftmål
- at det offentlege skal stille krav ved innkjøp om at dei vanlegaste dataprogramma føreligg både på bokmål og nynorsk

Skolen skal gi barn og ungdom kunnskap og dugleik som ikkje berre gjer dei i stand til å delta i samfunnet, men også til å forme og endre det. Dei treng praktiske og teoretiske kunnskapar, tru på seg sjølv og sin eigen verdi og vilje til å endre tilhøve dei opplever som urettferdige, undertrykkjande eller øydeleggjande.

Nynorsk og minoritetsspråk er under press i skolen. Høgresida kjem med stadig nye åtak på nynorsk, under dekkje av ”vitskapelege forsøk”, og svært mange kommunar har fjerna retten til morsmål opplæring. I tillegg er det framleis slik at mange læremiddel kjem for seint – eller ikkje i det heile – på nynorsk, mange år etter at retten til parallellutgåver vart innført.

Raudt meiner nynorskopplæringa i skolen og sidemålsopplæringa er avgjerande for å sikre nynorsk som likestilt riksmål, og vi stør kravet om betre, ikkje mindre, sidemålsopplæring. Retten til morsmålsundervisning må innførast att, der han er fjerna. Raudt meiner ingen skal være utrygge på sitt eige talemål og meiner skolen har ei viktig oppgåve i å betre haldningane til dialektar.

Raudt arbeider for:

- å oppretthalde obligatorisk undervisning i sidemål og styrkje denne gjennom positive sidemålsforsøk
- at lærarar skal gi elevane tryggleik om talemålet sitt gjennom medvitne haldningar til sin eigen og andres dialektar og oppmuntre til å bruke desse
- at alle læremiddel skal kome på bokmål og nynorsk til same tid og pris
- sikring av retten til å opprette parallellklassar med anna opplæringsmål enn det som er vedteke for skolane
- at framandspråklege i nynorskkommunar skal få norskopplæring på nynorsk
- at sidemålspedagogikk og haldningar til nynorsk vert ein del av lærarutdanninga
- at alt materiell må vere tilgjengeleg på begge målformer og samisk
- rett til lese- og skriveopplæring på morsmålet, rett til morsmålsopplæring og rett til tospråkleg fagstøtte
- gratis norskkurs på alle høgare utdanningsinstitusjonar
- mest mogleg undervisning og pensum på norsk
- å sikre nynorskbrukarane retten til eksamen på nynorsk

Urfolk og nasjonale minoritetar

Norsk samepolitikkk må ha som grunnlag at den norske staten er bygd på territoriet til to folk, det samiske og det norske, slik det også er slått fast i Grunnloven. Dette må gjennomsyre arbeidet på alle plan i stat, fylke og kommunar, slik at samiske interesser vert vurderte i all samfunnsplanlegging der det er relevant, både innanfor næringsutvikling, miljøvern, helse og utdanning.

Det samiske folket er urfolk på Nordkalotten. Gjennom mange hundreår har det vore eit stort press frå statane i dette området for å få tilgang til og kontroll over dei rike naturressursane i Sapmi. Det samiske folket og landet deira, Sapmi, er delt mellom fire statar, Noreg, Sverige, Finland og Russland, etter at nasjonsgrensene på Nordkalotten vart trekte opp på 1800- og 1900-talet.

Raudt stør samane sin kamp for kontroll over bruken av naturressursane i eigne område, for sjølvråderett over utviklinga av eigen kultur, språk og utdanning. Raudt stør det samiske samarbeidet over grensene og vil arbeide for at grensene i minst mogleg grad skal skape hinder for samisk samarbeid og utvikling av fellessamiske institusjonar. Vi stør arbeidet med den nordiske samekonvensjonen og vil arbeide for at denne vert vedteken og gjennomført snarast. Samane sine rettar etter ILO-konvensjon 169 og FN sin urfolksdeklarasjon må styrkjast i alle dei fire landa.

I Finnmark og Nord-Troms er identitet og etnisitet eit mangefasettert og ofte tabubelagt område. I tillegg til samar og nordmenn har også kvenane lange tradisjonar i områda. Også det kvenske folket er spreidd over fleire nasjonalstatar og har status som nasjonal minoritet i Noreg i dag. Likt med samane har kvenane fått kjenne hard undertrykking og fornorskingspolitikk frå den norske staten. Kampen står i dag for retten til å ta vare på og utvikle restane av deira kultur, identitet, næringsgrunnlag og språk. Vi går inn for at også kvenane får sitt fond som skadebot for fornorskingspolitikken, og at det vert gitt tilstrekkjelege statlege tilskott til revitalisering av kvensk språk og kultur, samt kvensk forskning og museumsverksemd.

Det sjøsamiske folket har vore utsett for ei sterkt øydeleggjande undertrykking av språket, kulturen og den særeigne næringsstrukturen med kombinasjonsdrift som dette folket

tradisjonelt har hatt, vekselbruk fiske/jordbruk kombinert med utmarksnæring. Difor må Sametinget spesielt leggje til rette for ei revitalisering av sjøsamisk kultur og språk og den særeigne næringsstrukturen som har halde oppe denne kulturen.

Skadane etter langvarig fornorsking gjer at det må takast spesielle tiltak for å styrkje samisk opplæring på alle plan. Det er ikkje nok med ei formell likestilling.

All utdanning i Noreg må ta opp samiske spørsmål og samiske perspektiv innanfor eige fagområde. Dette er viktig både for å motverke fordommar og kunnskapsmangel om samar generelt og for at fagpersonell innanfor forskjellige område skal ha eit grunnlag for å behandle samiske elevar/klientar/pasientar/kundar osb. Alle elevar i norsk grunnskole og vidaregåande skole skal ha rett til å velje samisk som fag, uavhengig av eigen etnisk bakgrunn.

Samisktalende elevar skal ha lovfesta individuell rett til undervising på samisk. Samiske elevar skal ha rett til å velje samisk læreplan utan omsyn til kor i landet dei bur, og lærarar må få utdanning til å gje undervising også etter samisk læreplan.

Retten til samiske læremiddel må lovfestast. Det må utarbeidast relevante læremiddel på dei samiske språka i alle fagområde/fag i barnehage og i alle skoletrinn.

Det samiske barnehagetilbodet må vidareutviklast, både i form av samiske barnehagar og barnehageavdelingar og av språkstøtte for einskilde samisktalende barn.

For at det samiske språket eller dei samiske språka skal vere moderne bruksspråk, må dei takast i bruk i kvardagen, arbeidslivet, skolen og media. Difor trengst det satsing på systematisk jobbing og løyvingar til vitaliseringskampanjar i område der samisk er truga, og til forskning på språka. For at samisk kultur skal få den plassen han fortener, vil Raudt arbeide for skilting på samisk og kvensk språk på vegar, bygg og institusjonar i område der samisk og kvensk kultur har påverka majoritetskulturen.

Raudt vil arbeide for å styrkje samisk kultur og språk over alt der vi er representert i kommunale, fylkeskommunale og statlege organ.

Innvandrarar

Raudt sitt mål er eit fleirkulturelt samfunn utan rasisme og nasjonal undertrykking, med opne grenser og demokratiske rettar for alle folkegrupper.

Noreg er i dag i praksis stengt for folk frå den tredje verda. Nesten ingen av dei som søkjer, får godkjend politisk asyl i Noreg. Handsaminga av samane og minoritetar som kvenar, romanifolket og taterar, er ein del av denne "kvite" herrefolksmentaliteten.

Raudt arbeider for:

- at undervising på morsmålet skal vere ein rett for alle

2005

Kulturlivet i Norge blir i dag truet av kommersialisering og forflatning. Da NRK ble gjort om fra stiftelse til aksjeselskap tok Stortinget et langt steg for å avvikle NRK som kultur- og medieforvaltning med et bredt ikkekommersiell riksdekkende ansvar. Kommersialiserende ensretting vinner fram i fjernsyn, riksdekkende radio, nærradioene og i de nye mediene, i stedet for å øke den kulturelle bredden. RV mener det er et offentlig ansvar å bidra til kulturell bredde og plass for annet enn kommersiell formidling i etermediene.

RV arbeider for:

- økt andel av norsk, samisk og kvensk folkekultur, romanikultur og innvandrerkultur i media.
- mer nynorsk i NRK og statsforvaltningen.

RV arbeider for:

- tilgjengelig bøker, programvare og annet materiell på begge målføre.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Etter at dagens grenser på Nordkalotten ble trukket opp av kolonimaktene, er samene spredt i fire ulike stater. Innenfor de eksisterende statene står samefolkets kamp om retten til å trygge og utvikle sitt eget språk, sin egen kultur og sitt eget næringsliv.

Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget selv definerer som skadelig. Den norske stat har et særlig ansvar for den sjøsamiske befolkningen. Dette er den gruppa av samisk befolkning som har blitt utsatt for den sterkeste fornorskingsprosessen og er i størst grad frarøvet sitt språk, sin kultur og sin samiske identitet. Sjøsamene må tilbys samisk undervisning. Dette er et statlig ansvar, og staten må sette kommunene og fylkene i økonomisk stand til å gjennomføre dette med øremerka midler.

RV arbeider for:

- at Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget sjøl definerer som skadelige for samisk språk, kultur og næringsliv.

For å motvirke den økende kommersialiseringa må det legges spesiell vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former.

Samisk kultur må bli styrket gjennom økt støtte til samisk teater, flere programmer på samisk i radio, tv og støtte til flere bøker på samisk. Film og tvprogram må bli tekstet på samisk. Sameradioen må få en egen landsomfattende kanal med ansvar for alle samiske dialekter og mulighet for å lage daglige tvsendinger på samisk. Pressestøtteordningen må også få sine tilbud innenfor disse områdene på en identitetsskapende måte.

RV arbeider for:

- økt støtte til samisk kunst, kultur og språk, som også tar større hensyn til den kystsamiske historie og driver identitetsskapende arbeid også for denne delen av den samiske befolkningen.
- forbedre virkemiddeltiltakene for å øke antallet samiske lærere og til produksjon av samisk læremateriell.
- sjøsamene må tilbys samisk undervisning i både språk og kultur, og det må legges til rette for det der de bor.
- økte tiltak for å rekruttere lærekrefter. Her må det gis virkemidler i form av lønn og annet. Det må utvikles materiell innenfor IKT, Cd-rom mv, og det må etableres samiske språk- og kultursentre i kystsamenes områder.
- styrking av arkiver og museer som tar vare på kvinnekultur, arbeiderkultur og industrihistorie og urfolks, nasjonale minoriteters og nye minoriteters kulturhistorie.

Innvandrarar

Rasisme er en del av den dominerende vestlige kulturen og en følge av århundrer med kolonialisme, imperialisme og "hvit" undertrykkelse. Norges behandling av samene og minoriteter som kvener, romanifolket og tatere, er en del av denne "hvite" herrefolksmentaliteten.

Den statlige rasismen er med på å legalisere all annen form for rasisme. Myndighetene benytter den motstanden og volden som de selv har skapt mot innvandrere og flyktninger som begrunnelse for ytterligere innstramminger i den statlige flyktning- og innvandringspolitikken. Opp mot dette står at mange lokalsamfunn har tatt vel i mot innvandrere, gitt asylsøkere kirkeasyl, og skjult dem for makthaverne. RV støtter slike former for sivil ulydighet.

RV arbeider for:

- at undervisning på morsmålet skal være en rett for alle.

Forholdet må også legges spesielt til rette for innvandrerne sine kulturer og kulturaktiviteter. Innvandrerkultur er en selvfølgelig del av det norske kulturbildet. RV går inn for å synliggjøre innvandrernes kultur, og bidra til å øke deres muligheter som kunstnere. Dette

må bl.a. skje ved at Norsk Kulturråd i langt større grad enn i dag gir støtte til innvandrere relaterte kulturuttrykk

En skole for alle krever nok lærere med allsidig og god kompetanse. Den flerkulturell skolen krever morsmåls lærere og lærere med kompetanse på området norsk som andrespråk.

2001

Det norske skriftmålet - nynorsken - er under harde angrep. Staten overkjører målloven, og NRK har langt mindre nynorsk enn den fjerdedelen de er lovpålagt.

RV arbeider for:

- Mer nynorsk i NRK og statsforvaltningen.

Skolen må styrke elevenes selvtilit, ikke svekke den. Alle skal ha rett til å lære å lese og skrive sitt eget morsmål og snakke sin egen dialekt.

RV vil arbeide for:

- Skrive- og leseopplæring på morsmålet.
- At alle dataprogram som skal brukes i skolen, foreligger både på nynorsk og bokmål.
- At nynorskelevener skal få lærebøkene sine til samme tid og pris som bokmålslevener, og at forlagene blir straffa økonomisk om de er for sene med bøkene.
- Sidemålsundervisning skal være obligatorisk og eksamineres på lik linje med andre fag.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Etter at dagens grenser på Nordkalotten ble trukket opp av kolonimaktene, er samene spredt i fire ulike stater. Innenfor de eksisterende statene står samefolkets kamp om retten til å trygge og utvikle sitt eget språk, kultur og næringsliv.

De samiske områdene på hele Nordkalotten inneholder store naturrikdommer som borgerskapet og monopolkapitalen ønsker seg kontroll over. De internasjonale kapitalkreftene driver et utstrakt kappløp for å få kontroll over ressursene og landområdene i Barentsregionen og i de samiske områdene. Målet deres er å frarøve befolkningen sin tradisjonelle rett både til områdene og ressursene. Samefolket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen i å kjempe mot disse kreftene. RV støtter derfor den samiske, norske og kvenske befolkningens kamp mot monopolkapitalens inntreden i disse områdene.

Den samiske, norske og kvenske fiskeren, småbrukeren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv får undergravd sitt livsgrunnlag av den samme kapitalistklassen. Selv om det samiske folket er utsatt for nasjonal undertrykking, er det tjent med å inngå en fast allianse for å styrte borgerskapets diktatur i Norge. Det er ikke arbeidsfolk i Norge som undertrykker det samiske folket, selv om den norske herskerklassen gjennom systematisk spredning av rasisme, hets og norsk sjåvinisme, har greid å så splid mellom disse tre folkene. En sann splittelse tjener bare borgerskapet og den internasjonale monopolkapitalen.

Samerettsutvalget har lovforslag til behandling i Stortinget om vetoretten til Sametinget over inngrep i samisk språk, kultur og næringsliv. Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget selv definerer som skadelig. Hovedkonflikten er rett til vann, land og naturressurser i Sapmi.

Den norske stat har et særlig ansvar for den sjøsamiske befolkningen. Dette er den gruppa av samisk befolkning som har blitt utsatt for den sterkeste fornorskingsprosessen og i størst grad har blitt frarøvet sitt språk. Sjøsamene må tilbys samisk undervisning. Dette er et statlig ansvar, og staten må sette kommunene og fylkene i økonomisk stand til å gjennomføre dette med øremerka midler.

Samisk kultur må bli styrket gjennom økt støtte til samisk teater, flere program på samisk i radio og TV og støtte til flere bøker på samisk språk. Film og TV-program må bli tekstet på

samisk. Sameradioen må få en egen landsomfattande kanal med ansvar for alle samiske dialekter og mulighet for å lage daglige TV-sendinger på samisk. Pressestøtteordningen må gi grunnlag for en allsidig samisk presse. Samisk teater må få støtte som gjør at alle samiske område får et teatertilbud.

RV vil arbeide for:

- At Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget sjøl definerer som skadelige for samisk språk, kultur og næringsliv.
- Sjøsamene må tilbys samisk-undervisning, det må legges til rette for dette der de bor.

RV vil jobbe for å øke andelen av norsk og samisk folkekultur, romanikultur og innvandrerkultur i media og i form av bevilgninger i offentlige budsjetter.

De samiske områdene på hele Nordkalotten inneholder store naturrikdommer som borgerskapet og monopolkapitalen ønsker seg kontroll over. De internasjonale kapitalkreftene driver et utstrakt kappløp for å få kontroll over ressursene og landområdene i Barentsregionen og i de samiske områdene. Målet deres er å frarøve befolkningen sin tradisjonelle rett både til områdene og ressursene. Samefolket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen i å kjempe mot disse kreftene. RV støtter derfor den samiske, norske og kvenske befolkningens kamp mot monopolkapitalens inntreden i disse områdene.

Den samiske, norske og kvenske fiskeren, småbrukeren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv får undergravd sitt livsgrunnlag av den samme kapitalistklassen.

Innvandrarar

Gjennom manglende morsmåls- og norskopplæring for utlendinger gjør staten sitt til at innvandrere og flyktninger blir annenrangs innbyggere.

RV går inn for å synliggjøre innvandreernes kultur, og bidra til å øke deres muligheter som kunstnere. Dette kan bl.a. skje ved at Norsk Kulturråd i langt større grad enn i dag gir støtte til innvandrerrelaterte kulturuttrykk. Innvandrerkultur er en selvfølgelig del av det norske kulturbildet.

RV vil jobbe for å øke andelen av norsk og samisk folkekultur, romanikultur og innvandrerkultur i media og i form av bevilgninger i offentlige budsjetter.

RV arbeider for:

- Norskundervisning til alle voksne innvandrere og flyktninger opp til grunnskolenivå.
- Økt morsmålsundervisning i skolen. En forutsetning for det er at innvandrere blir kvoterte inn på lærerutdanningen.
- At undervisning på morsmålet skal være en rett for alle.
- At innvandrerkvinnene sin stilling blir styrket i det norske samfunnet.
- At innvandrene sin kulturelle identitet blir styrket.

1997

Det norske skriftmålet – nynorsken – er under harde åtak. Staten overkjører mållova, og NRK har langt mindre nynorsk enn den firedelen dei er lovpålagde.

Elevane skal få styrkt sjølvtiliten sin, ikkje svekka han. Alle skal ha rett til å læra å lesa og skriva sitt eige morsmål, og snakka sitt eige målføre.

RV vil arbeida for:

- Alle sin rett til å læra og skriva på sitt eige morsmål.
- At nynorskelevane skal ha rett til å få lærebøker på nynorsk.
- Meir nynorsk i NRK og statsforvaltinga.

Samar

Den samiske, norske og kvenske fiskaren, småbrukaren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv. får undergrave sitt livsgrunnlag av den same kapitalistklassen. Sjølv om det samiske folket er utsett for nasjonal undertrykking, er det tent med å inngå en fast allianse for å styrte borgerskapets diktatur i Noreg. Det er ikkje arbeidsfolk i Noreg som undertrykker det samiske folket, sjølv om den norske herskarklassen gjennom systematisk spreiding av rasisme, hets og norsk sjåvinisme, har greidd å så splid mellom disse tre folka. En sånn splitting tener berre borgerskapet og den internasjonale monopolkapitalen.

Etter at dagens grenser på Nordkalotten vart trekte opp av kolonimaktene, er saman spreidd i fire ulike statar. Innanfor dei eksisterande statane står samefolkets kamp om retten til å tryggja og utvikla sitt eiga språk, kultur og næringsliv.

Den norske stat har et særleg ansvar for den sjøsamiske befolkningen. Dette er den gruppa av samisk befolkning som har blitt utsett for den sterkaste fornorskingsprosessen - og i størst grad har blitt frarøva sitt språk.

Sjøsonene må tilbys samisk undervisning. Dette er et statleg ansvar og staten må sette kommunane og fylkene i økonomisk stand til å gjennomføre dette med øremerka midlar.

- At Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget sjølve definerer som skadelege for samisk språk, kultur og næringsliv.
- At helse- og sosialvesenet i samiske område skal byggja på samisk språk og kultur.

Obligatorisk opplæring av helsearbeidarar i desse områda.

Samisk språk og kultur er framleis undertrykt i norsk skule. Norske barn må få kjennskap til samisk soge, levemåte og kultur. Samiske skular må leggjast under Sametinget, med rett til eigne fagplanar. Utdanning med løn på alle samiske studium inntil ein har så mange ein treng. Full statleg finansiering av lærebøker på samisk i alle fag i grunnskulen, og for alle fag som vert underviste i på dei samiske vidaregåande skulane. Lærebøkene for grunnskulen må koma på nord-, lule- og sørsamisk. Barnehagane og grunnskulen må leggjast opp slik at alle samiske barn (same kvar dei bur) og alle som bur i forvaltingsområdet for samelova sine språkreglar vert aktivt tospråklege.

Staten er viljug til å utdanna mange unge til arbeidsløyse, særskilt elevar med andre morsmål enn norsk. Difor må det inn i ei føresegn at elevar med minoritetsspråk skal ha opplæring i morsmålet sitt. Alle undersøkingar syner at jo betre du kan morsmålet ditt, di betre lærer du norsk. RV går inn for tokulturelle klassar med to lærarar, ein med norsk og ein med eit minoritetsspråk som morsmål.

Kvenar

De internasjonale kapitalkreftene drivar et utstrekt kappløp om å få kontroll over ressursane og landområda i Barentsregionen og i de samiske områder. Deira mål er å frarøva befolkninga sine tradisjonelle rettar både til områda og ressursane. Same-folket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen i å bekjempe disse kraftene. Raud Valallianse stør derfor den samiske, norske og kvenske befolkningas kamp mot monopolkapitalens inntreden i disse områda.

Den samiske, norske og kvenske fiskaren, småbrukaren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv. får undergrave sitt livsgrunnlag av den same kapitalistklassen.

Innvandrarar

Gjennom manglande morsmåls- og norskopplæring for utlendingar gjer staten òg sitt til at innvandrarar og flyktningar vert andrerangs borgarar.

Staten er viljug til å utdanna mange unge til arbeidsløyse, særskilt elevar med andre morsmål enn norsk. Difor må det inn i ei føresegn at elevar med minoritetsspråk skal ha opplæring i morsmålet sitt. Alle undersøkingar syner at jo betre du kan morsmålet ditt, di betre

lærer du norsk. RV går inn for tokulturelle klassar med to lærarar, ein med norsk og ein med eit minoritetsspråk som morsmål. RV ynskjer å kvotera inn innvandrarar på lærarhøgskulane.

RV arbeider for:

- Norskundervisning til alle vaksne innvandrarar og flyktningar, opp til grunnskulenivå.
- Auka morsmålsundervisning i skulen. Ein føresetnad for det er at innvandraranne vert kvoterte inn på lærarutdanninga.
- At undervisning på morsmålet skal vera ein rett for alle.
- At innvandrarkvinnene si stilling vert styrkt i det norske samfunnet.
- At innvandraranne sin kulturelle identitet vert styrkt.
- At studentar/elevar frå land i 3. verda og tidligare Aust-Europa skal kunne ta utdanning i Noreg på lik line med norske statsborgarar. [...] Derfor vil RV gjeninnføre norskkurs på universitet og høgskolar.

1993

RVs langsiktige mål er et flerkulturelt samfunn uten rasisme og nasjonal undertrykking, med åpne grenser og demokratiske rettigheter for alle folkegrupper. Det er bare mulig å få til når nasjonal undertrykking og utbytting er opphevet på global basis. Det vil være et samfunn hvor forskjellene ses på som en kulturell rikdom, der forskjeller kan gi grunnlag for brytninger og uenigheter, men ikke for rasisme og annen undertrykking. Det er et samfunn med et utall av språk i tillegg til det norske hovedspråket, ulike religioner og levemåter som virker sammen til en levende enhet.

For å motvirke den økende amerikanisering og kommersialisering må det legges særskilt vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Forholdene må også legges spesielt til rette for innvandrernes kulturer og kulturaktiviteter.

For norske barn er opplæring i norsk obligatorisk. For samiske barn heter det at de har rett til undervisning i samisk. Bare obligatorisk undervisning i samisk vil stille norske og samiske barn likt.

Skolen må hjelpe elevene til å

- uttrykke seg muntlig på egen dialekt
- lære seg å være aktive deltakere i et demokratisk samfunn, bl.a. lære å prate i større forsamlinger.
- beherske lesing, skriving, matematikk og språk

RV arbeider for :

- Styrking av nynorskens stilling i skolen. Nynorske lærebøker til samme tid og pris.

Samar

Det samiske folk er i dag spredt i fire ulike stater etter at dagens grenser ble trukket opp av kolonimaktene. Hele den samiske befolkning har, om de ønsker det, rett til å danne en egen stat.

Statene Norge, Finland, Sverige og Russland må legge forholdene til rette for at den samiske befolkning kan få utvikle sitt næringsliv, sin kultur og sitt språk etter egne prinsipper.

Den samiske kulturen må styrkes bl.a. gjennom en fast og økt årlig støtte til samisk teater.

Økt produksjon av radio- og TV programmer for alle samiske språkområder. Egen samisk radiokanal og daglige TV sendinger. Det må gis økt støtte til utgivelse av flere samiske bøker.

Virkemiddelområdet for Samisk språklov utvides til å gjelde alle fylker og kommuner der det bor samer.

For å motvirke den økende amerikanisering og kommersialisering må det legges særskilt vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Forholdene må også legges spesielt til rette for innvandrernes kulturer og kulturaktiviteter.

RV arbeider for :

- Sametinget må få bestemmende myndighet i samiske anliggende, og vetorett mot naturinngrep i samiske områder.
- Samisk må likestilles med norsk som administrasjonsspråk og bli obligatorisk språk i skolen i alle samiske bosetnings- områder.
- Styrking av samiskundervisninga. Alle samiske barn må få opplæring i og på samisk. Det må være tilbud om samiskopplæring i alle deler av landet innenfor skoleverket. En samiske læremiddelsentral med ansvar for å skaffe tilstrekkelige med læremidler på nord-, lule- og sørsamisk, må snarest etableres.
- Alle samer har rett til opplæring i og på samisk på alle klassetrinn.
- Utvida sendetid for samiske sendinger på alle samiske dialekter i radio og TV. Utbygging av egen radiokanal for samiske sendinger samtidig som samiske sendinger på riksnettet opprettholdes. Filmer og teater i TV må tekstes på samisk.
- Samisk kultur må styrkes gjennom økt støtte til samisk teater, flere programmer på samisk i radio og TV, støtte til flere samiske bøker. Filmer og TV program må tekstes på samisk.

Innvandrarar

Gjennom manglende morsmåls- og norskopplæring for utlendinger bidrar staten også til at innvandrere og flyktninger blir annenrangs borgere.

For å motvirke den økende amerikanisering og kommersialisering må det legges særskilt vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Forholdene må også legges spesielt til rette for innvandrernes kulturer og kulturaktiviteter.

RV arbeider for:

- Økt morsmålsopplæring og norskundervisning for innvandrere og flyktninger. Undervisning på morsmålet må være en rettighet for alle.
- Økte ressurser til morsmåls- og norskundervisning for alle innvandrelever.

1989

Raud Valallianse stør målrørsla sin strid for at alle fritt skal kunna nytta dialekten sin, og for at folket etter kvart samlar seg om og tek i bruk det nynorske skriftspråket, samnemnaren for dei norske målføra i by og bygd.

Raud Valallianse vil arbeida for:

- For nynorsk skulemål og styrka sidemålsopplæring. Nynorsk og bokmål skal jamstellast i alle skuleslag. Vedtaket om læremidlar på nynorsk og bokmål til same tid og til same pris må straks setjast ut i livet.
- Plassen nynorsken har i media må styrkast.
- Meir bruk av nynorsk i massemedia. Minst 40% nynorsk i NRK. Minst 25% nynorsk i alle aviser som får statsstøtte. Eit evt. TV2 skal vera på nynorsk.
- Nynorsken må bli jamstelt med bokmål i all offentleg målbruk i stats- og kommunestyringa og all anna offentleg verksemd.
- Både norske, samiske og innvandrar-elevar må få grundig opplæring i morsmålet sitt, slik at dei kan tilegna seg kunnskap på andre område. Styrking av dialektane i skulen.

Samar

Raud Valallianse stør kampen for å forsvare eksisterande og vinna tilbake tapte rettar. Vi tek avstand frå «bit for bit» politikken mot samefolket, som innskrenkar eller tek frå samane rettar og tradisjonar.

Den samiske nasjonen bur i dag i fire ulike statar. Grensene er trekte opp av kolonimaktene; grensestenging og grensepassordninga er eit stort tilbakesteg for samane på begge sider av grensene, og har skapt kunstige skiljer mellom samefolket på Nordkalotten.

For norske born er opplæring i norsk obligatorisk. For samiske born heiter det at dei har rett til samisk undervising. Berre obligatorisk i undervising i samisk vil stilla norske og samiske born likt.

Det er mykje dyrare å laga og produsera samiske aviser og program enn tilsvarende norske. Derfor må samiske media styrkast kraftig.

Samisk kultur må støttast gjennom auka støtte til eksisterande samiske teater. Samiske born må få høve til å sjå m.a. barne-TV med samisk tale. Filmar og TV-program må tekstast på samisk.

- Samisk språk skal likestillast med og får same status som norsk. Den samiske nasjonen har same rett til å læra og nytta sitt eige språk som den øvrige befolkninga har til å nytta norsk.
- Samisk blir obligatorisk skulefag for alle i samiske områder.
- Lovfesta rett til skulegang med samisk som hovudmål og undervisingsmål.
- Utviding av sendetida for samiske sendingar på alle samiske dialektar. Utbygging av eigen samisk kanal der samesendingane skal gå. Samiske sendingar på riksnettet skal oppretthaldast.
- Auka støtte til alle samiske media.
- Både norske, samiske og innvandrare-elevar må få grundig opplæring i morsmålet sitt, slik at dei kan tilegna seg kunnskap på andre område. Styrking av dialektane i skulen.

Innvandrarar

- Innvandrarbarna må få fullverdig morsmålsundervising gjennom heile skuletida. For å få dette til må m.a. talet på timar aukast frå fire til seks timar i veka. Norskundervisinga til framandspråklege elevar må styrkast. Norskopplæringa til norske innvandrarar flyktningar og asylsøkarar må styrkast. Timetalet må aukast.
- Både norske, samiske og innvandrare-elevar må få grundig opplæring i morsmålet sitt, slik at dei kan tilegna seg kunnskap på andre område. Styrking av dialektane i skulen.

1985

RV stør den kampen målrørsla kjempar mot språkleg undertrykking. Alle skal kunna bruka dialektane sine og nynorsk skriftmål i alle samanhengar. RV går inn for almenn røysterett ved skolemålsrøystingar.

RV vil ta del i kampen for nynorsk skolemål og for å styrkja sidemålsopplæringa i skolen. Nynorsk og bokmål må sidestillast i alle skoleslag.

Vi krev at mållova vert etterlevd og at nynorsk blir likestilt med bokmål i all offentleg målbruk i kommune- og statstyring og all anna offentleg verksemd.

RV vil arbeida for meir bruk av nynorsk i massemedia, og for at NRK som eit absolutt minimum fyller kvoten på 25% nynorsk.

Samar

Den samiske nasjonen bur i dag i fire ulike statar. Grensene er trekt opp av kolonimaktene og har skapt kunstige skilje mellom samefolket. Raud Valallianse (RV) stør kampen for å forsvare eksisterande og vinne att tapte rettar. Vi tek avstand frå "bit for bit"-politikken mot samefolket. Framfor Stortingsvalet -85 vil vi peike på nokre saker, som vi meiner det er viktig å få gjennomslag for nå:

- Eit eige samisk teater skal skipast i Kautokeino.
- I skolane og helseinstitusjonane må dei tilsette vera samisktalande. Utvikling av undervisningsstoff på samisk skal prioriterast. Lovfesta rett til 12 års skolegang med samisk som hovudmål og undervisningsmål. Ein samisk høgskole må etablerast i Karasjok.
- Samisk media må styrkjast. Avisa "Sami Aigi" skal styrkjast og sikrast drifts- og utviklingshøve. Sameradioen skal få fleire stillingar. Eigne samiske TV-sendingar må koma i gang. Det må gjevast klarsignal for ein eigen samisk TV-kanal.
- Sørsamane er ein del av den samiske nasjonen og skal ha dei same rettane. Staten må gje den folkelege kulturen og amatørkulturen betre vilkår. Den samiske kulturen og innvandrarkulturen må prioriterast. Det same gjeld barnekulturen.

Innvandrarar

Staten må gje den folkelege kulturen og amatørkulturen betre vilkår. Den samiske kulturen og innvandrarkulturen må prioriterast. Det same gjeld barnekulturen.

Innvandrarar må få gratis norskundervisning i arbeidstida, og innvandrarborn må få fullverdig morsmålsundervisning gjennom heile skolen.

1981

RV støtter den kampen målrørsla kjemper mot språklig undertrykking. Alle skal kunne bruke dialektene sine og nynorsk skriftspråk i alle sammenhenger.

RV vil delta i kampen for nynorsk skolemål og for å styrke sidemålsopplæringa i skolen. Nynorsk og bokmål må sidestilles i alle skoleslag.

Vi krever at mållova blir etterlevd og at nynorsk blir likestilt med bokmål i all offentlig målbruk, i kommune- og statsstyring og all annen offentlig virksomhet.

Vi vil arbeide for mer bruk av nynorsk i massemedia, og for at NRK som et absolutt minimum fyller kvoten med 25 % nynorsk.

Samar

Det samiske folket er en nasjon som i dag er oppsplitta av fire stater. Målsettinga til disse statene, også den norske, er å assimilere den samiske nasjonen for fritt å kunne tilrane seg naturressursene i de samiske områdene. Den norske assimileringspolitikken er også en trussel mot sørsamane. Deres områder er i dag trua med planer om både skytefelt og flere vassdragsområder. Det samme gjelder i lulesamisk område.

RV støtter det samiske folkets rett til nasjonal sjølbestemmelse, deres rett til land og vann i Sameland, deres rett til å bevare og utvikle sin egen kultur.

Kulturen til innvandrene, barnekulturen og den samiske kulturen må prioriteres.

Innvandrarar

Kulturen til innvandrene, barnekulturen og den samiske kulturen må prioriteres.

Innvandrene må få gratis norskundervisning i arbeidstida, og innvandrene barn må få fullverdig morsmålsundervisning gjennom hele skolen.

1977

Ingen ting

1973

AKP(m-l) kjemper for å forsvare den nasjonale og folkelige kulturen og folkets rett til kulturell utfoldelse. Denne retten trues i dag av statens og monopolkapitalens politikk.

Norsk og utenlandsk monopolkapital spekulerer i folkets og ungdommens kulturbehov ved å spre masseproduserte bøker, blader, tegneserier, filmer og fjernsynsprogrammer med reaksjonær og imperialistisk propaganda.

Mot disse truslene står det store flertallet av kulturarbeidere, kunstnere og dem som ellers driver kulturell virksomhet. AKP(m-l) ønsker å forene seg med alle som vender seg mot undergravinga av den nasjonale kulturen og utarminga av folkets kulturelle liv, både i kamp mot ethvert angrep og i arbeidet for å styrke kulturaktiviteten i folket. Partiet vil kreve:

- Likestilling for nynorsk skriftmål i statens institusjoner. Ingen undertrykking av folkets rett til å bruke sin dialekt. Skriftspråket skal bygge på folkets talemål.
- Alle lærebøker må foreligge på norsk.

Samar

AKP(m-l) støtter alle nasjonale minoritetsgruppers krav om fulle politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Samene må sikres nasjonal likestilling med nordmenn, og vi kan ikke godta noen "tvangsfornorsking" av samene. Partiet vil motarbeide alle sjåvinistiske strømninger fra nordmenn overfor samene, og i stedet arbeide for at forbindelsene mellom samer og nordmenn må baseres på gjensidig respekt og solidaritet og at støtte til samene blir en uatskillelig del av det norske proletariatets oppgaver.

AKP(m-l) har på denne bakgrunn samlet krava som gjelder samene i et eget sameprogram.

- Støtte til samenes sjølstendige kultur.

Senterpartiet

Bondepartiet blei stifta på landsmøtet til Norsk Landmandsforbund i 1920. Partiet skifta namn til Senterpartiet i 1959.

2009

Senterpartiet vil ha eit mangfald av kulturelle arenaer og kunstnarleg nyskaping, både nasjonalt og lokalt. Dei nasjonale kulturinstitusjonane skal fremje kunnskap og vere nasjonale formidlarar. Mangfaldet av lokale og regionale institusjonar skal sikre at alle har høve til å oppleve kultur i nærmiljøet sitt.

Å kjenne tilhøyrse til eigen kultur er ein føresetnad for å forstå andre kulturar og møte dei på ein open og inkluderande måte. Historisk, kulturelt og språkleg er vi ein del av eit sterkt nordisk fellesskap, samtidig som vi i nyare tid har fått eit mangfald av språk og kulturar innanlands. Senterpartiet vil sikre alle individ og alle grupper likt høve til å delta i utforminga av den norske kulturarven i framtida.

Senterpartiet vil:

- La alle skuleelevar møte både nynorsk og bokmål og dei norske minoritetsspråka tidleg i barneskulen, og i ei moderne form, for å førebyggje fordomar og vise til dømes nynorsk og samisk som moderne bruksspråk. Oppmode og hjelpe elevane til å bruke sitt eige talemål.
- Gjere det mogeleg å velje fordjuping i norsk og nordisk i vidaregåande skule.
- Innføre stipendordningar for omsetjarar som vel å bruke nynorsk som målform.
- Gje stønad til utvikling av nynorsk digitalt leksikon/kunnskapsbase.
- Gjere samisk tilgjengeleg som B- og C-språk for alle vidaregåande elevar gjennom moderne teknologi.
- Gjere store minoritetsspråk i Noreg, som urdu, arabisk og tyrkisk, tilgjengeleg som B- og C-språk på fleire vidaregåande skular.
- Handheve konsesjonskrava til allmennkringkastarane strengare på dei språklege områda, og gje stønad til teksting av DVD-filmar på nynorsk og samisk.
- Auke stønaden til Språkrådet og sikre at Norsk Ordbok blir fullført innan 2014.
- Arbeide for at alle kommunar og bydelar etablerer lokale språkbankar for ord, uttrykk og stadnamn.

Noreg er landet med dei mange lokalavisene, og vi har i mange tiår vore det mest avislesande folket i verda. Avisfloraen og allmennkringkastarane har spela ei viktig folkeopplysande og identitetsbyggjande rolle og er avgjerande for bevaring og utvikling av det norske språket. Senterpartiet vil at fellesskapet stadig skal ta eit sterkt ansvar for mangfaldet i mediesektoren gjennom pressestøtta og eit sterkt NRK.

Senterpartiet vil:

- Auke stønaden til lokalavisene og dei meiningsberande riksavisene.
- Arbeide for auka bruk av nynorsk i riksdekkjande medium.
- Gje økonomisk stønad til nynorsk og samisk teksting av filmar og DVD-filmar.
- At det offentleges ansvar for å sikre utvikling og vern av norsk kultur og språk blir grunnlovsfestet. Økt frihandel har i større grad gjort kultur til en vare. Hensynet til nasjonal kultur og språk står svakt i internasjonale regelverk, og en grunnlovsfesting vil bidra til at slike hensyn må ivaretas.

Ungdomstrinnet trenger et spesielt fokus. Dette gjelder både tilgang på ressurser, pedagogisk utvikling og gode lokaler som tilfredsstillende kravene til et godt arbeidsmiljø og som gir nødvendig fleksibilitet ved valg av undervisningsmetoder og -organisering. Tiltak som er satt i gang for å bedre rekruttering av lærere i realfag og språkfag må følges opp.

Senterpartiet vil:

- Ha oppmerksomhet rettet mot tidlig mestring i lese- og skriveopplæringen, samt matematikk og engelsk.
- Sikre tilbudet om morsmålsundervisning til elever med minoritetsbakgrunn.
- Sikre sidemålsundervisningen med sidestilt eksamensordning både for hovedmål og sidemål i to skilte eksamener.

Videregående opplæring er grunnlaget for videre studier, forberedelse til yrkeslivet, samt en fullverdig yrkesutdannelse for elever som tar et utdanningsløp som leder fram til fagbrev.

Senterpartiet vil:

- Styrke språkopplæringen. Gode kunnskaper i norsk og fremmedspråk er viktig både i videre studier og i arbeidslivet.
- At opplæringen i norsk skal ta sikte på å utvikle elevenes praktiske ferdigheter i begge målformer. Vi vil derfor fortsatt ha opplæring, karakterer og eksamen i sidemål. Opplæringen kan bedres ved å ta sidemålet i bruk også i andre fag enn norsk. Sidemålet skal også komme tidligere inn i undervisningen enn i dag.
- Verne elevenes rett til å bruke sitt eget språk i skolen. Nynorsk må sikres som fullverdig bruksspråk i den videregående skolen. Dette forutsetter blant annet at lærebøker og arbeidsbøker foreligger på begge målformer til samme tid og samme pris, og at det utvikles programvare på nynorsk.

Utdannings- og forskingsinstitusjonene har et ansvar for å formidle kunnskap og utvikle ny innsikt til bruk i tråd med politiske prioriteringer og til beste for fellesskapet.

Senterpartiet vil:

- At undervisninga ved universitet og høgskular i all hovudsak skal vere på norsk.

Senterpartiet vil ha større fokus på kvaliteten og innholdet i barnehagetilbudet.

Senterpartiet vil:

- Ha obligatorisk språktest av alle fireåringer.
- Øke andel av førskolelærere med innvandrerbakgrunn.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Senterpartiet vil sikre den norske urbefolkningens leveste og kultur og befolkningens muligheter til kulturell og materiell utvikling på egne premisser i tråd med internasjonale avtaler og konvensjoner.

Urfolkets kår og utøvelse av kulturen sin er et fellesskapsansvar der både norske og samiske myndigheter skal bidra. Den samiske kulturen må tas vare på og formidles til resten av befolkningen for å øke kunnskap om Norges urbefolkning og Norges internasjonale ansvar for urfolk. De samiske maktorganene må ha reell beslutningsmyndighet slik at de kan utøve en god politikk på vegne av sine innbyggere og ivareta samisk næring og kultur.

Norge har et særskilt ansvar for samene som urfolk. Norges ratifikasjon av ILO-konvensjon nr. 169, Grunnlovens paragraf 110 a, inkorporering av internasjonale konvensjoner i norsk rett, og det arbeidet Norge gjør internasjonalt for minoriteter og urfolk, gir også Norge et særlig ansvar for utviklingen til sitt eget urfolk. Gjennom samarbeid mellom regjeringen og Sametinget har Norge sluttet seg til FN's urbefolkningserklæring (2007). Senterpartiet vil arbeide for at denne erklæringen skal bli inkorporert i nasjonal lovgivning.

Norge må arbeide aktivt for å styrke urfolks rettigheter over hele verden ved å sikre retten til egne ressurser, eget språk, utdanning, kultur, religion og sjølstyre.

Samiske sentre er gjerne utkanter i storsamfunnet. God kommuneøkonomi er avgjørende for å opprettholde barnehager, grendeskoler og kulturhus i mange samiske samfunn. Dette er svært viktig for bevaring og videreutvikling av samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Senterpartiet vil derfor prioritere samiske kultur- og opplæringsaktiviteter for barn, unge og eldre, også i byer og større tettsteder.

Senterpartiet vil:

- Videreføre og øke tospråklighetstilskuddet til de kommunene og fylkeskommunene som omfattes av samelovens språkregler, slik at de får dekt sine reelle utgifter.
- Sikre at samelovens språkregler oppfylles ved statlige etater i samiske kommuner.
- Sørge for at samiske elever har gode og tilstrekkelige læremidler tilpasset samiske behov, og ta i bruk teleundervisning som et supplement både i grunnskolen og i videregående skole.
- Sikre et godt og variert tilbud av barne- og ungdomslitteratur på samisk.
- Følge opp statens ansvar for å sikre sør-samisk, østsamisk, lulesamisk og kvensk språk og kultur, blant annet gjennom økonomisk støtte til forskning og kulturformidling.
- Styrke sjøsamisk kultur slik at nye generasjoner lærer sjøsamiske dialekter.
- Gi alle samiske barn rett til undervisning i og på samisk i grunnskolen og videregående skole.
- Gi voksne samer som ønsker det, opplæring i samisk.
- Likestille elever som har norsk og elever som har samisk som førstespråk i videregående skole, når det gjelder antall språk og timetall.
- At samisk kulturkunnskap skal være obligatorisk i grunnskolen og den videregående skolen.
- Arbeide for at Samisk høgskole skal utvikles til et nordisk samisk universitet.
- Styrke Nav med nødvendig samisk språk- og kulturkompetanse.
- Sikre at materiell på samisk er tilgjengelig i offentlig informasjonstjeneste.
- At samisk språk og kulturforståelse skal være sentrale elementer når samiske helse- og sosialtilbud utvikles for det samiske folket.
- At rettsvernet for samer styrkes ved at samiske rettsoppfatninger blir en del av jusstudiet ved universiteter.
- Opprette ei samisk prestestilling for Sør-Norge.
- Bygge ut et bredest mulig samisk medietilbud for å sikre bredden i den samiske samfunnsdebatten. Det er viktig å sikre medietilbudet i lule- og sørsamiske områder.
- Auke stønaden til den nasjonale scena for joik, parallelt med krav om nasjonal formidling av denne samiske kulturforma.

Innvandrere

Alle skal ha likeverdige muligheter og lik tilgang til å få språkopplæring, skolegang og arbeid uansett bakgrunn og ressurser. Nye innbyggere må selv, ut fra egne forutsetninger, bidra med en stor innsats for å bli inkludert i samfunnslivet gjennom å lære språket, og gjennom deltakelse på viktige fellesskapsarenaer som arbeid, organisasjonsliv og utdanning. God integreringspolitikk skjer best i lokalsamfunnet. Senterpartiet vil ha en innvandrings- og integreringspolitikk som lar lokal kunnskap og lokalt engasjement være bærende slik at integreringen blir reell.

Senterpartiet vil:

- Legge forholdene til rette på mottak slik at asylsøkere kan delta på språk- og arbeidskurs utenfor mottaket.

Senterpartiet mener at den viktigste forutsetningen for vellykket integrering er at folk kommer i arbeid. I dag er sysselsettingsprosenten for mange innvandrere og minoritetsgrupper for lav.

Dette går ut over både den enkeltes mulighet til å skape seg et godt liv i Norge, og at samfunnet går glipp av arbeidsressurser vi trenger. Nøkkelen til arbeid er for mange både utdanning og språkkunnskaper. Senterpartiet vil derfor vektlegge språkkvalifisering, og målet er å ha en språkopplæring som er tilpasset at folk er i arbeid. Videre vil vi legge vekt på at skolen gir et godt utdanningstilbud til personer med innvandrers- og minoritetsbakgrunn, samtidig som vi fokuserer på tiltak som gjør at flest mulig gjennomfører utdanningen.

Senterpartiet vil:

- Gi folk mulighet til å få statsborgerskap etter fem år ved bestått samfunns- og språktest. Uten bestått test kan folk søke om statsborgerskap etter sju års botid.
- Vurdere tester som en del av opplegget for godkjenning av kompetanse og utdanning.
- Støtte tiltak som gir hjemmearbeidende kvinner bedre mulighet til å lære seg norsk språk, - samfunnsliv og verdsett.
- Forbedre oppfølgingen av barn som ikke har tilstrekkelig gode norskkunnskaper, herunder innføre en obligatorisk språktest for alle fireåringer.

2005

Senterpartiet vil grunnlovsfeste staten sitt ansvar for å leggje tilhøva til rette for ein open og opplyst offentleg samtale. Staten sitt ansvar for at individ og grupper faktisk har ein sjanse til å seie meininga si, blir dermed gjort synleg. Vedlikehald og utvikling av det offentlege rom må løftast fram som eit viktig offentleg ansvar. Dette er i tråd med det som lenge er innsett av den norske staten. Offentleg finansiering av allmennskulen og universiteta, offentleg støtte til kunst og medium på norsk og på minoritetsspråk og offentleg støtte til organisasjonar er døme på ein slik tradisjon. Det same gjeld dei særlege oppgåvene og ansvaret til allmennkringkastinga, i tillegg til reglar mot monopolisert eigarskap av massemedia.

Senterpartiet vil grunnlovsfeste ansvaret det offentlege har for å sikre utvikling og vern av norsk kultur og språk. Dette er blant anna naudsynt fordi auka frihandel i større grad har gjort kultur til ei vare. Omsynet til nasjonale kulturar og språk står svakt i internasjonalt regelverk og rettspraksis, ikkje minst i tilknytning til WTO og EØS. Ei grunnlovsfesting vil slå fast ansvaret det offentlege har for å sikre norsk kultur og språk.

Senterpartiet ønskjer ei offensiv satsing på nynorsk i tiåret fram mot 200-årsjubiléet for Ivar Aasens fødsel i 2013. Den nasjonale kulturpolitikken må ta særskilt omsyn til den nynorske skriftkulturen. Styrking av nynorsk skriftkultur gjev mest igjen på dei områda der språkbruken er mest synleg. Senterpartiet ønskjer å opprette eit eige fond, Vinjefondet, som skal ha som formål å styrkje nynorsk journalistikk. Skuleelevar må sikrast god opplæring i begge målformer. Sidemålsopplæringa må utviklast og betrast, ikkje bli avvikla.

Det er viktig at ein norsk språkbank blir bygd ut, særleg med tanke på å sikre at norsk blir eit føremålsteneleg bruksspråk innan fagfelt der det meste av kommunikasjonen er på engelsk. Dette vil også vere ein naudsynt ressurs for den sterke utbygginga som no er i gong innan teknologi som byggjer på gjenkjenning av tale. Ein tilgjengeleg digital norsk språkbank kan vere ein stor ressurs for ulike typar næringslivssatsing og kan hjelpe til å gje oss ein klar konkurransefordel, samtidig som det tek vare på norsk språk- og kulturarv.

Det er eit nasjonalt ansvar at det blir utvikla teknologi for talegjenkjenning for å kunne tekste direktesende fjernsynsprogram.

Nynorsk mediesenter er eit viktig tiltak for å profilere nynorsk i det offentlege rommet.

Senterpartiet vil

- at reglane for språkleg likestilling skal følgjast opp i skulane og i offentleg administrasjon og offentleg åtte verksemdar.
- oppretthalde obligatorisk undervisning i sidemål.

- at dialektkunnskap skal inngå som ein del av norskfaget, og at elevane skal oppmuntrast til å ta vare på sin eigen dialekt. Lærarane skal ved medviten haldning til sin eigen og andre sine dialektar gje elevane tryggleik ved å oppmuntre dei til å bruke talemålet sitt.
- auke medvitet kring bruken av utanlandske ord og uttrykk, slik at fullgode norske ord blir bruka der slike finst.
- realisere Norsk Ordbok innan 2014.
- opprette eit eige fond, Vinjefondet, som skal ha som formål å styrkje nynorsk journalistikk.
- sikre sidemålsundervisninga med sidestilt eksamensordning både for hovudmål og sidemål.
- at opplæringa i norsk [i vidaregåande skule] skal ta sikte på å utvikle den praktiske dugleiken til elevane i begge målformer. Vi vil derfor framleis ha opplæring, karakterar og eksamen i sidemål. Opplæringa kan betrast ved å ta sidemålet i bruk også i andre fag enn norsk.
- sikre norsk forankring gjennom konsesjonar for allmennkringkasting, og stille strengare krav til innhald når det gjeld program for barn og program om kultur. Vi vil også stille strengare krav til bruk av nynorsk og til teksting ved direkte sende program.
- at NRK skal stimulere til bruk av dialekt.
- auke pressestøtta.
  - Senterpartiet vil [i den vidaregåande skulen]
- styrkje språkopplæringa. Gode kunnskapar i norsk og fremmedspråk er viktig både i vidare studium og i arbeidslivet.
- at opplæringa i norsk skal ta sikte på å utvikle den praktiske dugleiken til elevane i begge målformer. Vi vil derfor framleis ha opplæring, karakterar og eksamen i sidemål. Opplæringa kan betrast ved å ta sidemålet i bruk også i andre fag enn norsk.
- verne elevane sin rett til å bruke sitt eige språk i skulen. Nynorsken må sikrast som fullverdig bruksspråk i den vidaregåande skulen. Dette føreset blant anna at lærebøker og arbeidsbøker ligg føre på begge målformer til same tid og same pris, og at det blir utvikla programvare også på nynorsk.

Urfolk og nasjonale minoritetar

Samiske senter (kjerneområde) er ofte utkantar i norsk samanheng og ei generell svekking av kommuneøkonomien fører til nedlegging av samiske grendeskular, barnehagar og samiske kulturtilbod. Ein svekt kommuneøkonomi fører til sentralisering av busetjing i kommunane og mange samiske samfunn blir fråflytte. Dette har store følgjer for utvikling av samisk språk og kultur framover.

Sametinget, som er det folkevalde organet for samane i Noreg, skal utvikle samisk språk, kultur, næringar og rettar på samane sitt eige grunnlag. Legitimiteten til Sametinget byggjer i fyrste rekkje på dei internrettslege forpliktingane for Noreg i form av § 110 a i Grunnlova. Arbeidet med Nordisk samekonvensjon må fullførast slik at statane sitt lov- og regelverk, som gjeld for samisk språk, kultur, næring og rettar, blir samordna. Det er viktig at ikkje lov- og regelverk skaper hindringar samane i Norden når det gjeld næringsverksemd, utdanning og samfunnsliv.

Noreg må arbeide aktivt for å styrkje rettane til urfolk over heile verda ved å sikre retten til eigne ressursar, eige språk, utdanning, kultur, religion og sjølvstyre.

Senterpartiet vil

- vidareføre og auke tilskottet for to språk til dei kommunane og fylkeskommunane som blir omfatta av språkreglane i samelova, slik at dei får dekt sine reelle utgifter.
- styrkje statlege etatar i samiske kommunar økonomisk, slik at språkreglane i samelova kan oppfyllast.
- sørge for at samiske elevar har gode og tilstrekkelege læremiddel tilpassa samiske behov, og ta i bruk teleundervisning som eit supplement både i grunnskulen og i vidaregåande skule.

- sikre eit godt og variert tilbod av barne- og ungdomslitteratur på samisk.
  - styrkje sør- og lulesamisk språk og kultur.
  - gje alle samiske barn rett til undervisning i og på samisk i grunnskulen og vidaregåande skule. Det skal leggjast til rette for at vaksne samar som ønskjer det, får opplæring i samisk.
  - likestille norske elevar og elevar som har samisk som fyrstespråk i vidaregåande skule når det gjeld talet på språk og timetal.
  - leggje til rette for utvikling av Samisk høgskule til vitskapleg høgskule og framskande utbygginga av det nye vitskapsbygget.
  - at samisk språk og kulturforståing skal vere sentrale element når samiske helse- og sosialtilbod blir utvikla for det samiske folket.
  - støtte samiske kultursentera, f.eks. kulturhus, museum og bygdetun, for å fremje informasjon om, vern og utvikling av regional og lokal kultur.
  - byggje ut eit breiast mogeleg samisk medietilbod for å sikre breidda i den samiske samfunnsdebatten. Det er viktig å sikre medietilbodet i lule- og sørsamiske område.
  - at staten i sterkare grad skal følgje opp det grunnlovsfesta ansvaret for samisk språk og kultur. Dette må skje gjennom målretta tiltak også for dei mindre samiske språka, og gjennom strengare handtering av relevante konsesjonskrav for allmennkringkastarane.
  - leggje til rette for utvikling av Samisk høgskule til vitskapleg høgskule, med knutepunktansvar for andre høgskular med samisk forskning og utdanning.
- Senterpartiet vil
- at staten skal ta ansvar for å sikre kvensk språk og kultur, blant anna gjennom økonomisk støtte til forskings- og prosjektarbeid med dette formålet.
  - vidareutvikle fagmiljø innanfor kvensk kultur og språk ved Høgskulen i Finnmark og Universitetet i Tromsø.

Innvandrarar

Eit godt samfunn er eit samfunn der mangfald blir sett på som ein ressurs og eit gode. Derfor er vern om individet sin rett til å ta vare på og gje uttrykk for den kulturelle og religiøse identiteten sin eit mål. Samarbeid og kunnskap er nøkkelen til toleranse. Skulen, arbeidslivet og organiserte fritidsaktivitetar er viktige møteplassar.

Senterpartiet vil

- at det skal vere obligatorisk for alle nyleg komne innvandrarar å delta i opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Å nekte slik opplæring skal kunne medføre reduksjon i eventuelle sosiale stønader.
- innføre språktest for å få godkjent norsk statsborgarskap.
- sikre tilbodet om morsmålsundervisning til elevar med minoritetsbakgrunn.
- auke utvekslinga av studentar og førelesarar. Kvoten for u-landsstudentar i Noreg må aukast. U-landsstudentar må av språkomsyn få eitt år ekstra i høve til normert studietid.

Det er viktig å skaffe eit litteraturtilbod til menneske med minoritetsspråkleg bakgrunn.

Senterpartiet ser det som viktig å sikre at folkebiblioteka framleis er gratis tilgjengelege.

Det er også viktig å styrkje "det fleirspråklege biblioteket" og fengselsbiblioteka..

2001

Senterpartiet vil:

- at reglene for språklig likestilling skal følges opp i skolene og i offentlig administrasjon og i offentlig eide virksomheter.

- videreutvikle språksenteret på Voss, og arbeide for at senteret inkluderer både nynorsk, bokmål og samisk i arbeidet.
- opprettholde obligatorisk undervisning i sidemål.
- øke tilskuddet til Norsk Ordbok, slik at det nasjonale ordboksverket kan fullføres innen rimelig tid.
- lovfeste at all programvare som blir brukt i grunnskolen skal finnes på begge målformer.

Undervisningen i norsk må ta sikte på å utvikle elevenes praktiske ferdigheter i begge målformer. Vi vil derfor fortsatt ha opplæring, karakter og eksamen i sidemål. Opplæringen kan bedres ved å bruke sidemålet også i andre fag enn norsk i avgrensede perioder.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Senterpartiet vil gi den samiske befolkningen muligheter til kulturell og materiell utvikling på eget grunnlag, og de ulike samiske språk- og kulturgruppene muligheter til å utvikle egne særtrekk. Vi er imot inngrep i bruksområdene som svekker samiske primærnæringer. Gjennom Sametinget og andre organer må samene få større innflytelse over planlegging og tiltak som angår den samiske befolkningen.

Det er særlig viktig å opprettholde og utvikle samisk bosetting og næringsliv i de samiske områdene og i andre lokalsamfunn med samisk bosetting, for å videreføre og styrke samisk språk, kultur og næringsliv. Fornorskingen har ført til at det nå er nødvendig å styrke samisk språk og kultur, særlig i kystområdene.

Senterpartiet vil:

- videreføre og øke tospråklighetstilskuddet til de kommunene og fylkeskommunene som omfattes av samelovens språkregler, slik at de får dekt sine reelle utgifter.
- styrke statlige etater i samiske kommuner økonomisk, slik at samelovens språkregler kan oppfylles.
- sørge for at samiske elever har gode og tilstrekkelige læremidler tilpasset samiske behov, og ta i bruk teleundervisning som et supplement både i grunnskolen og i videregående skole.
- sikre et godt og variert tilbud av barne- og ungdomslitteratur på samisk
- gi alle samiske barn rett til undervisning i og på samisk i grunnskolen. Det skal legges til rette for at voksne samer som ønsker det, får opplæring i samisk.
- likestille norske elever og elever som har samisk som førstespråk i videregående skole når det gjelder antall språk og timetall.
- at det skal være mulig å tilby undervisning i samisk som 2. språk.
- legge til rette for utvikling av Samisk høgskole til vitenskapelig høgskole, med knutepunktansvar for andre høgskoler med samisk forskning og utdanning.
- etablere en offentlig samisk informasjonstjeneste.
- at samisk språk og kulturforståelse skal være sentrale elementer når samiske helse- og sosialtilbud utvikles for det samiske folket.
- styrke Samisk Kulturfond.
- støtte samiske kultursentra, f.eks. kulturhus, museer, bygdetun og språksentre, for å fremme informasjon om, vern og utvikling av regional og lokal kultur.
- bygge ut et bredest mulig samisk medietilbud for å sikre bredden i den samiske samfunnsdebatten. Det er viktig å sikre medietilbudet i lule- og sørsamiske områder.
- sikre samisk og kvensk språk.
- styrke kunnskapen om og forståelsen for den samiske og kvenske kulturen, blant annet ved å innføre en mer helhetlig undervisning i skoleverket om samisk/kvensk kultur, særlig i samfunnsfag. Samisk og kvensk språk må sikres i grunnskolen.
- videreutvikle fagmiljøer innenfor kvensk kultur og språk ved Høgskolen i Finnmark og Universitetet i Tromsø.

Innvandrere

Et godt samfunn er et samfunn der mangfold blir sett på som en ressurs og et gode. Derfor er vern om individets rett til å bevare og gi uttrykk for sin kulturelle og religiøse identitet et mål. Samarbeid og kunnskap er nøkkelen til toleranse. Skolen, arbeidslivet og organiserte fritidsaktiviteter er viktige møteplasser.

Krav om norskopplæring må stilles innen bransjer der dette er nødvendig utfra sikkerhetshensyn.

Senterpartiet vil:

- styrke morsmåls- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter. Kvinner må få tilpasset norskundervisning, bla. gjennom ambulerende undervisning og barnepass.
- gi norskopplæring så raskt som mulig etter at en person er kommet til Norge. Slik opplæring bør starte før endelig oppholdstillatelse blir gitt. Alle som søker om opphold i Norge har et eget ansvar for å lære norsk.

1997

Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Det skal være et statlig ansvar å gi økonomisk støtte til språkdelt klasser. Behovet for en levende skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier. Senterpartiet arbeider for full språklig likestilling.

Senterpartiet vil arbeide for:

- at reglene for språklig likestilling følges opp i statstjenesten og i offentlig administrasjon.
- at det opprettes et nynorsk skriftsenter.
- at norskfaget styrkes. Dialektkunnskap skal være en naturlig del av norskfaget på alle nivå i skolen. Lærerne skal ved bevisst holdning til egen og andres dialekter gi elevene trygghet ved å oppmuntre dem til å bruke sitt naturlige talemål. Senterpartiet ønsker økt bevissthet omkring bruken av utenlandske ord og uttrykk. Der det finnes fullgode norske ord, bør slike brukes.
- at obligatorisk undervisning i sidemål opprettholdes og at allmenn stemmerett i skolemålssaker beholdes.
- at nynorske læremidler sikres nok ressurser. Godkjenningspliktige læremidler skal foreligge på begge målformer til samme tid og samme pris.
- å innføre krav om at de som får farledbevis, behersker norsk eller annet skandinavisk språk, for å øke sikkerheten langs norskekysten.

Samar

Samene er en urbefolkning på Nordkalotten, bundet sammen av felles språk, kultur og historie. Fordi det bor flest samer i Norge, har Norge et særskilt ansvar for utvikling av samenes kultur og levekår. Samenes kår i Sverige, Finland og Russland vil være avhengig av levekårene til de norske samene. Norges ratifisering av ILO-konvensjonen og Norges arbeid for andre minoriteter og urbefolkninger gir også Norge et spesielt ansvar internasjonalt for samenes utvikling og levekår.

Den norske stat har en forpliktelse, bygget på folkeretten og Grunnloven, til å gi samene muligheter til å kunne sikre og utvikle sin kultur. Staten må gi tilstrekkelige virkemidler til dette arbeidet. Tidligere fornorskningsspolitikk har ført til at det nå må settes inn en aktiv innsats for å styrke samisk språk og kultur i kystområdene.

Senterpartiet vil gi den samiske befolkningen muligheter til kulturell og materiell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at

samiske primærnæringer blir svekket. Gjennom styrking av Sametinget og andre organer, må samene få større innflytelse på planlegging og tiltak som angår den samiske befolkningen.

Senterpartiet vil spesielt peke på nødvendigheten av å opprettholde og utvikle samisk bosetting og næringsliv både i de samiske kjerneområdene og i andre lokalsamfunn med samisk bosetting, for å videreføre og styrke samisk språk, kultur og næringsliv.

Senterpartiet vil arbeide for:

- at det innføres et tospråklighetstilskudd i rammetilskuddet til de kommuner og fylkeskommuner som omfattes av samelovens språkregler.
- at statlige etater i samiske kommuner styrkes økonomisk slik at samelovens språkregler oppfylles.
- at det opprettes en samisk læremiddelsentral, og at teleundervisning tas i bruk både i grunnskolen og i videregående skole.
- at elever som har samisk som førstespråk i videregående skole, likestilles med norske elever med hensyn til antall språk og timetall.
- at alle samiske barn får rett til undervisning i og på samisk i grunnskolen. Det legges til rette for at voksne samer som ønsker det, gis opplæring i sitt morsmål.
- at det skal kunne gis undervisning i samisk som 2. språk.
- at det etableres utdanningstilbud innen næringskombinasjoner.
- at Samisk høgskole styrkes og utvikles til Nordisk Samisk høgskole og forskningscenter.
- at sørsamer, lulesamer, østsamer (skoltesamer) og sjøsamer får utvikle sine kulturelle særtrekk på lik linje med nordsamer.
- at det etableres en offentlig samisk informasjonstjeneste.
- å styrke kunnskap og forståelse for den samiske/kvænske kultur i mye større grad enn det som er i Norge i dag. For å oppnå dette, er det nødvendig å innføre en mer helhetlig undervisning i skoleverket i forhold til samisk/kvænsk kultur. Dette må gjøres i samfunnsfag- og norskundervisningen, samt andre fag som kan knyttes opp til dette.
- at samisk språk og kulturforståelse er sentrale elementer når samiske helse- og sosialtilbud utvikles for det samiske folk.
- at Samisk Kulturfond styrkes.
- støtte til samiske kultursentra, f.eks. kulturhus, museer og bygdetun, for å fremme informasjon, vern og utvikling av regional og lokal kultur.
- å støtte samiske kvinners internasjonale arbeid for å bedre levekårene for kvinner i urbefolkningene.

Kvenar

Senterpartiet vil arbeide for:

- at kvænsk kultur og språk sikres i grunnskolen.

Innvandrarar

Det norske samfunnet består av borgere med ulik hudfarge og ulik etnisk og kulturell bakgrunn. Alle innbyggere har like rettigheter og plikter, og skal behandles deretter. Samarbeid, gjensidighet og toleranse må være helt grunnleggende i det norske samfunnet. Bare gjennom kunnskap om og forståelse for hverandres bakgrunn og kultur, kan fremmedfrykt og rasisme bekjempes.

Senterpartiet vil arbeide for:

- å styrke morsmål- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter, og utvide antallet språktimer etter individuell vurdering.
- at innvandrerkvinner får de samme rettigheter og muligheter i forhold til samfunnet som andre kvinner.

- at det gis norskopplæring så raskt som mulig etter at en person er kommet til Norge. Slik opplæring bør starte før endelig oppholdstillatelse gis. Det må spesielt satses på norskopplæring for kvinner. Alle som søker om opphold i Norge har et selvstendig ansvar for å lære norsk.

Skolen må fortsatt gi tospråklige elever et tilbud om morsmålsundervisning, men også aktivt jobbe for å skape miljøer der disse elevene kan utvikle et "levende" norsk språk. Dette skjer bare ved at de får mulighet til å omgås barn som snakker norsk. På steder der det er få norske elever i skolene/barnehagene, bør en jobbe for å få til samarbeid mellom skoler/barnehager i ulike geografiske områder.

1993

Språket er vårt fremste nasjonale identitetsmerke og en forutsetning for at Norge skal utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Behovet for en levende og nyansert skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier. Senterpartiet vil arbeide for at det blir opprettet et nynorsk skriftssenter.

Senterpartiet arbeider for full språklig likestilling. Særlig må likestillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. Samisk språk må sikres.

Norskfagets plass må styrkes i alle skoleslag. Dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i norskundervisningen. De to offisielle målformene må få like vilkår for utvikling. Den sterke innblandingen av utenlandske ord og uttrykk i det norske språket må motarbeides. Fullgode norske ord må holdes i hevd.

Senterpartiet vil opprettholde obligatorisk undervisning i sidemål. Senterpartiet går inn for å beholde allmenn stemmerett i skolemålssaker. Nynorske læremidler må sikres nok ressurser i alle skoleslag. Godkjenningspliktige læremidler skal foreligge på begge målformer til samme tid og samme pris.

Samar

Samene er en urbefolkning på Nordkalotten, bundet sammen av felles språk, kultur og historie. Senterpartiet vil gi den samiske befolkningen muligheter til kulturell og materiell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at samiske primærnæringer blir svekket. Gjennom styrking av Sametinget og andre organer, må samene få større innflytelse på planlegging og tiltak som angår den samiske befolkningen.

Det nordiske samarbeidet for samene, og mellom samene, må føres videre, særlig å samordne statens lov- og regelverk som gjelder vern og utvikling av samisk kultur og naturressurser i samiske områder.

Senterpartiet gå inn for:

- å tilføre økonomiske ressurser, slik at den samiske språkloven kan gjennomføres.
- at det opprettes en samisk læremiddelsentral, og ta i bruk teleundervisning i samisk.
- at de samiske videregående skolene bygges ut og gis nye linjetilbud.
- at Samisk yrkeshøgskole styrkes økonomisk.

Innvandrere

Mennesker fra andre kulturer bidrar positivt til det norske samfunnet gjennom sin yrkeskompetanse og utdanning. Flyktninger som kommer hit, må raskt følges opp med kompetansevurdering og få skikkelig språkopplæring. Det er nødvendig med økt informasjon om asylsøkeres og flyktningers situasjon, og innsats for å motvirke tendenser til fremmedfrykt og

rasisme. Samtidig er det nødvendig med økt informasjon til flyktninger og asylsøkere om norske forhold.

Senterpartiet arbeider for:

- å gjøre norsk til obligatorisk førstespråk og beholde morsmålundervisningen.
- å gi obligatorisk undervisning i norsk ved oppholdstillatelse i Norge.
- å sikre innvandrerkvinner samme rettigheter som norske kvinner.

1989

Større internasjonalisering inneber større press på og pårøyning for norsk språk og kultur. Denne utfordringa må møtast med ein brei og aktiv kulturpolitikk. Utfordringa gjeld både å sikre eit likeverdig kulturtilbod over heile landet og å ta vare på lokale kulturtradisjonar. Kulturpolitikken må også mane til større eigenaktivitet og oppglødd interesse.

Språket er det fremste nasjonale identitetsmerket vårt, og ein føresetnad for at Noreg skal kunne utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er ein hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også den viktigaste reiskapen skulen har når kunnskapar og oppleving skal formidlast. Behovet for ein levande og nyansert skriftkultur kjem til å auke i takt med at nye medium veks fram.

Senterpartiet vil arbeide for full språkleg jamstilling. Særleg må jamstillingsreglane følgjast i statsteneste og offentleg styringsverk. Samisk språk må også tryggjast.

Norskfaget sin plass må styrkjast i alle skuleslag. Dialektane har sin eigenverdi som det må hegnast om m.a. ved at dei blir dregne meir inn i norskundervisninga. Dei to offisielle målformene våre må få like utviklingsvilkår. Den sterke innblandinga av utanlandske ord og uttrykk i det norske språket må motarbeidast. Fullgode norske ord må haldast i hevd.

Senterpartiet går inn for å halde oppe den allmenne røysteretten i skulemålssaker, og nynorske læremiddel må få nok ressursar i alle skuleslag. Godkjenningspliktige læremiddel skal liggje føre på begge målformer til same tid og til same pris.

Samar

Dei allmenne samfunnstiltaka må kome samane til gode, på like fot med folket elles. Samane må også ha godt høve til materiell og kulturell utvikling på sitt eige grunnlag.

Det nordiske samarbeidet for og mellom samane må førast vidare. Her må ein særleg ta sikte på å samordne det lov- og regelverket som kvart land har. Det gjeld då lover og reglar som seier noko om utviklinga av samisk kultur og bruken av naturressursane i dei samiske områda.

Senterpartiet går då inn for:

- at det blir skipa eit samisk kulturfond som skal styrast av eit samisk kulturråd med tilknytning til Sametinget.
- ei samisk språklov, og at det må stillast til rådvelde store nok statlege midlar til å få denne lova gjennomført. Arbeidet med læreplanar og lærebøker i samiske kulturfag må styrkast og førast vidare. Det er viktig at dei elevane som bruker samisk får læremiddel til same tid og same pris som elevane i dei andre målformene våre.
- at samiske media blir styrkte ved at ein satsar meir på samisk radio og fjernsyn, presse og tidsskrift, og særleg på skrifter som er mynta på barn og ungdom.

Innvandrarar

Folk frå andre kulturar kan gi positiv innverknad på det norske samfunnet gjennom den yrkeskompetansen og utdanninga dei har med seg. Ein viktig føresetnad for dette er då at flyktningar som kjem hit til landet snøgt blir følgde opp med ei vurdering av den kompetansen

dei har. Skikkeleg språkopplæring lyt dei også få med ein gong. Rettsvernet til innvandrarkvinnene må også sikrast.

1985

Språket er vårt nasjonale identitetsmerke og en forutsetning for at Norge skal kunne utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Behovet for en levende og nyansert skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier.

Senterpartiet arbeider for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillings- reglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. Dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i skolenes norskundervisning. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling.

Den sterke innblanding av utenlandske ord og uttrykk i det norske språk bør motarbeides. Fullgode norske benevnelser må holdes i hevd.

Senterpartiet går inn for:

- Almen stemmerett i skolemålssaker.
- At nynorske læremidler sikres tilstrekkelig støtte i alle skoleslag. Godkjenningspliktige læremidler skal foreligge på begge målformer til samme tid og samme pris.
- At norsk brukes som arbeids- og administrasjonsmål i nye bransjer som for eksempel i olje- og dataindustrien.
- At norskfaget styrkes i alle skoleslag, blant annet ved at timetallet økes, særlig i grunnskolen.
- At sidemålsundervisningen styrkes. Sidemålsstilen må fortsatt være en obligatorisk del av eksamen i videregående skole.

Samar

De almenne samfunnstiltak må komme samene til gode på like fot med den øvrige befolkning. Samene må også ha muligheter til materielt og kulturell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at grunnlaget for samenes primærnæringer blir svekket.

Gjennom styrking av samiske organer må samene gis større innflytelse på planlegging og tiltak som angår dem.

For å fremme full jamstilling for den samiske minoritet, går Senterpartiet bl.a. inn for:

- Å bygge opp et samisk kulturfond.
- At arbeidet med læreplaner og lærebøker for samisk språk og kulturfag videreføres.
- At det utdannes tilstrekkelig med samiskkyndige lærere.
- At samisk språk styrkes gjennom offentlig støtte til utgivelse av litteratur og utvidet bruk av massemedia. Det fastsettes lovregler som kan sikre minoritetsspråkets plass i skolen og i lokalforvaltningen i samisk-språklige områder.

Innvandrarar

Innvandrerne må gis reellemuligheter til å fungere som likeverdige medlemmer av det norske samfunn. Som et ledd i dette bør en legge vekt på å bryte ned språkbarrierer.

Senterpartiet vil gå inn for:

- Å gi flyktninger, som skal til Norge, tilbud om informasjon og undervisning mens de er i interneringsleir.
- Bedre undervisning i skoleverket om andre kulturer og minoritetsgrupper.
- Å bedre innvandrernes muligheter til å utøve egen kultur og religion.

1981

Senterpartiet arbeider for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. Dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i skolenes norskundervisning. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling.

Den sterke innblandingen av utenlandske ord og uttrykk i det norske språk bør motarbeides. Fullgode norske benevnelser må holdes i hevd.

Senterpartiet mener at det haster med å gjennomføre den likestilling mellom målformene i NRK som Stortinget har vedtatt.

Samar

De allmene samfunnstiltak må komme samene til gode på like fot med den øvrige befolkning. Samene må også ha muligheter til materiell og kulturell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at grunnlaget for samenes primærnæringer blir svekket.

Gjennom styrking av samiske organer må samene gis større innflytelse på planlegging og tiltak som angår dem. Det vurderes å opprette stilling for et eget sameombud.

For å fremme full jamstilling for den samiske minoritet, går Senterpartiet blant annet inn for:

- at arbeidet med læreplaner og lærebøker for samisk språk og kulturfag videreføres slik at fullverdige tilbud kan gis på alle trinn i allmenskolen.
- at det utdannes tilstrekkelig med samisk kyndige lærere.
- at samisk språk styrkes gjennom offentlig støtte til utgivelse av litteratur og utvidet bruk i massemedia. Det fastsettes lovregler som kan sikre minoritetspråkets plass i skolen og i lokalforvaltningen i samisk-språklige områder.

Kvenar

I aktuelle distrikter bør finsk være valgfritt språk i den videregående skole.

Innvandrarar

Senterpartiet vil arbeide for at flyktninger/innvandrere kan sikres likeverdige kår og muligheter i forhold til nordmenn. I dette arbeidet er gjensidig informasjon, respekt og toleranse av grunnleggende betydning. Flyktninger/innvandrere må gis mulighet til å utvikle sin kulturelle egenart, samtidig som de bør bli en del av det norske samfunn. Mange problemer av kulturell, sosial og praktisk karakter møter flyktninger/innvandrere i Norge.

Senterpartiet vil gå inn for:

- å styrke norskopplæringen for voksne.
- å sikre tilbud om opplæring i morsmål for barna.
- å stimulere til økt kulturell aktivitet og utveksling f.eks. gjennom fjernsyn og radio, aviser og oppvisninger lokalt.
- å motarbeide isolasjon av kvinner ved oppsøkende virksomhet, særlige tilbud for kvinner, samt ved barnehagetilbud for barna.

1977

Det må være full språklig likestilling i skolen. Senterpartiet vil arbeide for at lærebøker og læremidler for alle skolefag for barn og ungdom kommer ut på begge målføre til samme tid og til samme pris. Det må settes full kraft i arbeidet med den tempoplan Stortinget har bedt om for

gjennomføring av full likestilling når det gjelder lærebøker og læremidler. Det må gis ekstra støtte til nynorsk litteratur for barn og unge.

Dersom det ikke er mulig på annen måte å sikre et akseptabelt tilbud av lærebøker og læremidler bl.a. på begge målføre bør en vurdere å opprette et offentlig forlag for lærebøker og læremidler. Et slikt forlag må i tilfelle komme som et supplement til de nåværende forlag.

Senterpartiet arbeider for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i skolenes norskundervisning. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling. Samisk språk må styrkes slik at det blir gitt fullverdig tilbud til de som ønsker det.

Senterpartiet mener at det haster med å gjennomføre den likestilling mellom målformene i NRK som Stortinget har vedtatt. De norske dialektene bør komme sterkere med i sendingene.

Samar

De allmenne samfunnstiltak må komme også denne folkegruppe til gode. Målet må være reell jevnbyrdighet for samene med mulighet til kulturell og materiell vekst på linje med landets øvrige befolkning. De må etter eget ønske få mulighet til å utfolde seg på sitt eget kulturgrunnlag. Det er særlig viktig at samenes egen vilje får avgjørende innvirkning på samfunnstiltak som gjelder dem. De lokale befolkningsgrupper må aktiviseres i analysene av egne problemer og utforming av løsninger som er meningsfylte i nærmiljøet.

Fordi samenes rettigheter lenge har vært oversett, er det nødvendig med en rekke tiltak dersom en skal oppnå virkelig jamstilling.

Senterpartiet går inn for:

- at samenes språk og kultur gis fullverdig vern og vekstvilkår.
- at støtte blir gitt til samiske aviser.
- at det utarbeides læreplaner og lærebøker og utdannes lærere slik at samisk språk og kulturkunnskap sikres fullverdig undervisning i skolene.
- at offentlige dokumenter som spesielt vedrører samene blir oversatt til samisk før det treffes endelig politiske vedtak.

Kvenar

Tverrkommunikasjonene på nordkalotten må bedres. Som et ledd i nordkalott-samarbeidet må det utarbeides en finsk/norsk ordbok. I aktuelle distrikter bør finsk være valgfritt språk i den videregående skole.

Innvandrarar

Norsk økonomi bør ikke baseres på innvandring av utenlandsk arbeidskraft. De utenlandske arbeidstakerne i Norge må sikres like rettigheter og pålegges samme plikter som nordmenn. Det må gjøres mer for å lette tilpassingen for utlendinger som flytter til landet. Tilbudet om språkopplæring må bli bedre, og de må få hjelp til å skaffe seg høvelige boliger.

1973

Senterpartiet vil arbeide for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. dialektene har en egenverdi det må vernes om. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling.

- støtte nynorsk pressearbeid.

Det må være full språklig likestilling i skolen. Senterpartiet vil arbeide for at lærebøker og læremidler for alle skolefag for barn og ungdom kommer ut på begge målføre til samme tid og til samme pris. Det må gis ekstra støtte til nynorsk lesnad for barn og unge.

Det må vurderes å opprette et offentlig forlag for lærebøker og læremiddelproduksjon. Senterpartiet mener at det haster med å gjennomføre den likestilling mellom målformene i NRK som Stortinget har vedtatt.

Samar

De allmenne samfunnstiltak må i fullt monn komme også denne folkegruppe til gode. Målet må være reell jevnbyrdighet for samene med mulighet til kulturell og materiell vekst på linje med landets øvrige befolkning. De må etter eget ønske få mulighet til å utfolde seg på sitt eget kulturgrunnlag. Det er særlig viktig at samenes egen vilje får avgjørende innvirkning på samfunnstiltak som gjelder dem. De lokale befolkningsgrupper må aktiviseres i analysene av egne problemer og utforming av løsninger som er meningsfylte i nærmiljøet.

Fordi samenes rettigheter lenge har vært oversett, er det nødvendig med en rekke tiltak dersom en skal oppnå virkelig likestilling.

Senterpartiet går inn for

- -at samenes språk og kultur gis fullverdig vern og vekstvilkår.
- -at støtte blir gitt til samiske aviser.
- -at det utarbeides læreplaner og lærebøker og utdannes lærere slik at samisk språk og kulturkunnskap sikres fullverdig undervisning i skolene.

Innvandrarar

Det må gjøres mer for å lette tilpassingen for utlendinger som flytter til landet. Tilbudet om språkopplæring må bli bedre, og de må få hjelp til å skaffe seg høvelige boliger.

1969

Senterpartiet vil la de to målformer få likeverdige vilkår. Det må sikres at lærebøkene utgis på begge målformer til samme tid og samme pris, slik at fritt valg av målform blir en realitet. Dialektene har en egenverdi som det må vernes om.

Radio og fjernsyn må utbygges videre. Både i programvirksomheten og utbyggingen må det tas større hensyn til distriktene. Radio og fjernsyn skal bidra til å skape samhørighet mellom landsdeler, nasjoner og folkeslag. Programvirksomheten må være fri og selvstendig, under det ansvar som et statsmonopol forplikter NRK til å ha hele folket i tankene når programmene skapes og sendes. De to likeverdige målformer må ha rom i programmene som svarer til den faktiske måltilstanden i landet.

Samar

Samene er en del av landets befolkning og de generelle samfunnstiltak skal også komme denne folkegruppe til gode. Målet må være reell likestilling for samene og det er av grunnleggende betydning at folkets egen vilje kommer fram og får avgjørende tyngde. Dette kan bare skje ved at samene etter ønske erkjennes anledning til aktivitet på eget kulturgrunnlag samtidig som de er fullverdige borgere av sine respektive hjemland.

Senterpartiet vil understreke betydningen av at samisk initiativ i langt større grad enn hittil blir bestemmende for dette folks kulturelle, sosiale og økonomiske utvikling. Dette krever en aktiv medvirkning fra myndighetenes side til støtte for samisk egenaktivitet og organisasjonsarbeid.

1965

Det må være full likestilling mellom bokmål og nynorsk. På lengre sikt må en søke å nå fram til ett skriftspråk bygd på tilnærming mellom de to målformer. Inntil så skjer, må det sikres at lærebøker utgis på begge de offisielle målformer slik at fritt valg av målform blir en realitet.

1961

Det må være full likestilling mellom bokmål og nynorsk. På lengre sikt må en søke å nå fram til ett skriftspråk bygd på tilnærming mellom de to målformer.

1957

Det må vera full jamstelling mellom dei offisielle målføra. Det må arbeidast vidare fram mot eitt skriftspråk på norsk folkemåls grunn.

1953

Full jamstilling mellom de offentlige målføre. Fortsatt arbeid for å nå fram til ett norsk skriftspråk.

1949

Målbevisst arbeid for å nå fram til et samnorsk mål, bygd på de norske målføre.

1945

Den kulturelle og nasjonale framgangen vil Bondepartiet bygge på det vi har, på vår arv av kristen ånd og tenkning, på norsk rettssans og rettekjensle, på norsk sprog, sed og skikk, på vyrndad for alt som naturlig hører med til vårt folks eget livsgrunnlag. Det nye og det vi egner til oss av verdier utenfra, skal ta kraft og farge av det verdifulle i vår kristne kultur og våre tradisjoner.

1936

Sterkt arbeid for å fremme og verne norsk åndsliv, sed og skikk.

Full likestilling mellem begge skriftsprog.

Fortsatt målbevisst arbeid for å nå frem til ett skriftsprog bygd på de norske målfører.

1933

Sterkt arbeid for å fremme og verne norsk åndsliv, sed og skikk.

Full likestilling mellem begge skriftsprog.

Fortsatt målbevisst arbeid for å nå frem til ett skriftsprog bygd på de norske målfører.

1930

Sterkt arbeide for å fremme og verne norsk åndsliv, sed og skikk.

Full likestilling mellem begge skriftsprog.

Fortsatt målbevisst arbeide for å nå frem til ett skriftsprog bygget på de norske målfører.

1927

Sterkt arbeide for at fremme og verne om norsk aandsliv, sæd og skik.

Fuld likestilling mellem riksmaal og landsmaal.

Fortsat arbeide for at naa frem til et skriftsprog, bygget paa de norske maalfører.

1924 [programmet til Norges Bondelag]

Sterkt arbeid for å fremme og verne norsk kultur, sed og skikk. Full likestilling mellem riksmål og landsmål. Fortsatt arbeid for å nå frem til et samnorsk mål bygd på de norske folkemål som grunnlag.

1921

Sterkt arbeide for å fremme og hegne om norsk kultur og sed og skikk i landet.

Full likestilling mellem landsmål og riksmål. Fortsatt arbeide for å nå frem til ett samnorsk mål i landet bygget på grunnstammen i norske folkemål.

Sosialistisk Venstreparti

Sosialistisk Venstreparti blei formelt skipa i 1975. Det var Sosialistisk Valforbund som gjekk til val i 1973. Dei la fram eit program i 33 punkt der det meste dreia seg om økonomi, næring og utanrikspolitikk. For 1973 er SF-programmet lagt til grunn.

2009

Å beherske språk og tekst, skriftlig og muntlig, blir stadig viktigere i arbeidslivet og demokratiet. SV vil styrke norsk språk og litteratur blant annet gjennom å opprettholde fastprissystemet på bøker og ved å utvide antall titler i innkjøpsordningen for sakprosa til 150 titler per år. Innkjøpsordningene må videreutvikles slik at de bidrar til å gjøre folkebibliotekene attraktive. Tilskuddsordningen til norskspråklige lærebøker for høyere utdanning må utvides kraftig.

Likestilling mellom målformene nynorsk og bokmål er et viktig prinsipp, som må gjelde for alle områder i vårt moderne medie- og teknologisamfunn. SV vil arbeide for flere nynorsk-bøker for førskolebarn, og flere gode norske dataspill for barn med norsk språk og innhold. SV vil styrke nynorskopplæringen både som hoved- og sidemål. Læremidler, både bøker og dataprogram, skal finnes på begge målformer. Forlagene må sanksjoneres dersom nynorske læremidler kommer senere enn bokmålsversjonen. Nynorskspråklige studenter skal ha rett til å få eksamensoppgaver på nynorsk på alle utdanningsinstitusjoner. For å sikre sosial og kulturell integrering av minoritetsspråklige i nynorskområder må det utvikles flere og bedre læremidler på nynorsk for disse.

Et særlig viktig tiltak for videre styrking av nynorsk er et allment leksikon på nynorsk på internett. SV vil også, i tråd med mållova, styrke nynorskens stilling i det offentlige. SV slutter opp om arbeidet med en norsk språkbank.

SV vil jobbe for at de samiske skriftspråkene blir sikret en levedyktig utvikling. Også minoritetsspråkene i Norge må få høyere status i det offentlige rom.

Vi vil utvide kulturformidlingen i Den kulturelle skolesekken til å gjelde alle barn og unge fra barnehage til videregående skole. Den kulturelle skolesekken må også inneholde et bredt tilbud av produksjoner på nynorsk.

Pressestøtten bør økes for å stimulere til en allsidig avisflora. Den skal brukes for å ivareta bredde og mangfold, både politisk og språklig. Pressestøtte må også kunne brukes til å styrke alternativer på internett, og slik bidra til utjevning når det gjelder muligheten til å nå ut med informasjon. Det må også bli mulig å støtte etablering av nye aviser.

Skolen er den viktigste fellesarenaen i samfunnet i dag. SV vil styrke den offentlige fellesskolen og utvikle den til en enda bedre arena for kunnskap og mestring. Gjennom tidlig innsats for læring, flere og bedre lærere og meir praksis i undervisningen, vil skolen bedre kunne gi læring og mestring til alle elever.

SV mener at den enkelte elev i sin læringshverdag skal oppleve å tilhøre en fast og klart definert gruppe/klasse. For å sikre en god fellesskole for alle ønsker SV å innføre enkelte nasjonale minstenormer, slik som et maksimalt antall elever i hver gruppe, og et minimum av delingstimer i basisfagene norsk, engelsk og matematikk.

SV mener et mangfold i fagtilbudet på ungdomskolen og i videregående opplæring er viktig for at alle elever skal trives og lære. Ikke minst gjelder dette et godt språkopplæringstilbud der elevene kan velge mellom ulike fremmedspråk. Ordningen med valgfag i ungdomsskolen må gjenopprettes.

Alle fellesfagene må gjøres mer relevante for elevenes yrkesopplæring, og ikke bare ta sikte på muligheten for generell studiekompetanse. Dette er spesielt viktig innen språkfagene, der yrkesfagelevne må gis muligheten til å spesialisere seg innen relevant fagspråk. Læreplanene for de aktuelle fellesfagene må justeres i forhold til dette.

Barnehager er en god arena for barnas sosiale utvikling. Barnehager er viktig for utviklingen av språkkunnskapene til barn og gir en god ramme rundt tidlig læring og utforskning av verden i samspill med andre.

I områder med minoritetsspråklige barn, må tilbudet av flerspråklige barnehager sikres.

SVs mål er at alle som arbeider i barnehagen har høy kompetanse, og at flere er førskolelærere. Det må legges bedre til rette for at assistenter i barnehagen kan oppnå formalkompetanse. Det må ansettes flere tospråklige assistenter.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Bestemmelsene i konvensjonen til Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) om urfolks rettigheter og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter er folkerettslig forpliktende og gir, sammen med FN-erklæringen om urfolk, det samiske folk et reelt utgangspunkt for å forme sitt eget samfunn. SV vil derfor arbeide for at det foretas en gjennomgang av lovverket med sikte på å regulere de samfunnsområder som ILO- konvensjon nr 169 omhandler.

Bevaring og videreutvikling av samisk kultur bidrar til å fremme samiske rettigheter og likeverd, og til et verdifullt kulturelt og sosialt mangfold i Norge. SV vil arbeide for å styrke samisk kultur ved å bidra til Sametingets mulighet til å drive en aktiv kulturpolitikk i samiske områder, og ved å støtte landsomfattende tiltak og institusjoner som formidler samisk kunst og kultur. Det er særlig viktig å sikre samisk kultur og språk også utenom de samiske kjerneområdene i Finnmark. SV vil arbeide for at sørsamene og lulesamene kan trygge og videreutvikle sine kulturtradisjoner.

Fem folkegrupper fikk i 1999 status som nasjonale minoriteter – jøder, kvener, rom, romani og skogfinner – alle med langvarig tilhold i landet vårt og med en særegen historie og kultur. SV mener norske myndigheter må føre en mer aktiv politikk for å sikre at de nasjonale minoritetene får muligheter til å verne om og videreutvikle egen kultur og språk. Deres historie og situasjon skal representeres i skolen og andre institusjoner som bærer kulturarv. Barn av romfolket må sikres skolegang

Innvandrere

Innholdet i skolen må avspeile en flerkulturell virkelighet. Gode kunnskaper i eget språk gjør det enklere å lære norsk, og er en styrke for den videre læringen. SV mener minoritetsspråklige barn og unge skal få tilpasset morsmålsopplæring i form av lese- og skriveopplæring og tospråklig fagopplæring på morsmålet sitt. Det skal være mulig å velge morsmål som andre fremmedspråk både i ungdomskolen og på videregående skole. Foreldre må kunne få informasjon om skolen på sitt eget morsmål. SV ønsker at det innføres tolkebistand på foreldremøter i barne-, ungdoms- og videregående skole.

SV mener det er en styrke for skolen hvis de ansatte representerer det brede mangfoldet i elevmassen bedre enn i dag. Det må være et mål å skaffe flere kvalifiserte lærere og andre skolearbeidere med ulik sosial, etnisk og språklig bakgrunn.

Mange kvinner med minoritetsbakgrunn har store problemer med å få arbeid, samtidig som arbeid er nøkkelen til økt økonomisk uavhengighet, bedre språkforståelse og sterkere sosiale nettverk.

2005

SV vil styrkje norsk språk og litteratur mellom anna gjennom å oppretthalde fastprissystemet på bøker og ved å innføre ei ny innkjøpsordning for sakprosa. Likestilling mellom målformene nynorsk og bokmål er eit viktig prinsipp. SV vil ikkje vidareføre sidemålsforsøket i Oslo, men heller styrkje nynorskopplæringa både som hovud- og sidemål. Læremiddel, både bøker og dataprogram, skal finnast på begge målformer. Eit særleg viktig tiltak for vidare styrking av nynorsk er eit allment leksikon på nynorsk på internett. SV vil òg, i tråd med mållova, prøve å styrkje stillinga til nynorsk i det offentlege. Framandspråklege i nynorskkommunar må få norskopplæring på nynorsk.

NRK må vidareutviklast som allmennkringkastar med dei pliktene det inneber i høve til kultur, språk (teiknspråk òg), minoritetar, funksjonsevne, yringsfridom og demokrati.

Pressestøtte skal brukast til å ta vare på breidde og mangfald både politisk og språkleg.

Urfolk og nasjonale minoritetar

Fem grupper fekk i 1999 status som nasjonale minoritetar – jødar, kvenar, rom, romani og skogfinnar. SV vil sikre rettane til eige kulturarbeid og språkopplæring gjennom skikkelege løyvingar til minoritetane. Historia og situasjonen deira skal representerast i skulen og andre institusjonar som ber kulturarv.

Vern og vidareutvikling av samisk kultur er med på å fremje samiske rettar og likeverd, og til eit verdfullt kulturelt og sosialt mangfald i Noreg. SV vil arbeide for å styrkje samisk kultur ved å hjelpe Sametinget til å drive ein aktiv kulturpolitikk i det samiske området, og ved å støtte landsomfattande tiltak og institusjonar som formidlar samisk kunst og kultur. Det er særleg viktig å sikre samisk kultur og språk, òg utanom dei samiske kjerneområda i Finnmark. SV vil arbeide for at sørsamane og lulesamane kan tryggje og vidareutvikle kulturtradisjonane sine. SV vil styrkje samiske kulturinstitusjonar.

SV vil arbeide for at det samiske skriftspråket blir sikra ei levedyktig utvikling. Andre minoritetsspråk i Noreg må òg få høgare status i det offentlege rommet.

SV vil styrkje samisk kultur ved å betre høva Sametinget har til å drive ein aktiv kulturpolitikk, og ved å støtte tiltak og institusjonar som formidlar samisk kultur.

Innvandrarar

Det offentlege brukar om lag 200 milliardar kroner i året på innkjøp. Mange innkjøp inneber samfunnskapte hindringar for funksjonshemma. Lover, føreskrifter og regelverk for alle offentlege innkjøp og kontraktar må difor stille krav om ikkje-diskriminering, full tilgang og universell utforming. I tillegg vil SV arbeide for at fleire offentlege dokument blir omsette til dei vanlegaste minoritetsspråka.

Framandspråklege i nynorskkommunar må få norskopplæring på nynorsk.

Skulen har blitt fleirkulturell. Det er avgjerande at elevane lærer norsk. Forsking viser at å lære sitt eige morsmål er eit middel til òg å lære norsk. Det er òg verdfullt for eleven å lære morsmålet sitt. I tillegg er det viktig for Noreg å ha mange språkmektige borgarar.

Morsmålsundervisning i skulen skal vere ein rett. Vidare bør det tilretteleggjast for å auke rekrutteringa av ungdom med minoritetsbakgrunn til høgare utdanning.

Mange barn og ungdommar med minoritetsbakgrunn har vanskar på skulen, mellom anna fordi dei ikkje kan norsk godt nok. SV vil auke språkkompetasen deira ved å gje elevane eit betre tilbod både i norsk og i morsmålet til den einskilde. Barnehage er ein viktig arena for å lære seg norsk. SV vil difor byrje med å innføre gratis kjernetid i barnehagar i område der konsentrasjonen av språklege minoritetar er høg.

Situasjonen til flyktningar og asylsøkjjarar på mottaka må betrast både økonomisk og sosialt gjennom å til by norskopplæring, velferdstilbod og psykiatrisk hjelp.

2001

SV vil

- sikre gode vekstvilkår for nynorsk og norske dialekter.
- fremme tiltak som forebygger at norsk språk, bokmål og nynorsk, trues som bruksspråk og fagspråk på viktige områder.
- arbeide for like vilkår for nynorsk og bokmål.
- arbeide for å opprettholde obligatorisk sidemål.
- arbeide for at det utvikles elektroniske læremidler på nynorsk, bokmål og samisk.
- arbeide for å fornye og modernisere sidemålsfaget, og dermed sikre og øke forståelsen for obligatorisk skriftlig opplæring i begge målformer.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Det norske samfunnet er bygt på territoriet til det norske og samiske folket, og samane må derfor sikrast styring og medråderett i avgjerder som gjeld deira situasjon.

Vedtaka i ILO-konvensjonen om urfolks rettar, FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar og FN-erklæringa om urfolk er forpliktande etter folkeretten. Dette gir det samiske folket rammevilkår når det gjeld politikk, juss og råderett over ressursane som gir dei eit reelt utgangspunkt for å forme sitt eige samfunn. Kvinnens tradisjonelle rettar og status i det samiske samfunnet må haldast ved like.

Ved å ta vare på og utvikle vidare samisk samfunnsliv, språk, kultur og næringsliv vil ein oppnå å fremje samiske rettar og likeverd, og hjelpe fram eit verdfullt kulturelt og sosialt mangfald i Noreg. Samanes tradisjonelle kollektive rettar må sikrast og praktiserast i samarbeid med andre som bur i dei aktuelle områda. Norske og samiske styresmakter må saman utvikle styrings- og forvaltningsformer for desse områda, slik at naturgrunlaget for samisk kultur blir tatt vare på.

Det samiske folket er busett i fire land, og det finst tre samiske språkområde i Noreg. Samisk kultur blir utsett for sterk påverknad frå språket og kulturen til majoriteten. Til og med dei kommunane som er definerte til å vere samisk forvaltningsområde, har problem med å tilby offentlege tenester på samisk språk. Skal vi kunne tilby gode tenester til det samiske folket, kan det bli nødvendig å samordne ressursane på tvers av landegrensene. Fleksible og fleirspråklege tilbod på det offentlege området kan også vere eit gode for resten av folket i grenseområda.

Samisk sjølvråderett kan ikkje berre tuftast på ei statisk forståing av samisk identitet. Levekårsproblem i samiske område kan løysast dersom utdanningssamfunnet og teknologiske løysingar kan bli brukte endå meir enn i dag. I denne prosessen må det vere rom for eit stort mangfald i det samiske samfunnet, samtidig som det samiske folket sjølv opplever å ha herredømme over utviklinga.

SV vil i perioden:

- arbeide for å styrke sjøsamisk kultur og likeverd.
- auke løyvingar til tospråkleg praksis i kommunar og fylkeskommunar.
- arbeide for at det utvikles elektroniske læremidler på nynorsk, bokmål og samisk.

Innvandrarar

Den kompetanse flyktninger, asylsøkere og innvandrere har, utnyttes ikke godt nok. Denne kompetansen må evalueres. Hovedprinsippet skal være at ett års utdanning på samme "utdanningstrinn" fra hjemlandet tilsvare ett års utdanning i Norge. Flyktingers og asylsøkeres kompetanse skal kartlegges ved ankomsten, og et viktig kriterium for utplassering i kommunene skal være at deres kunnskaper i størst mulig grad kan komme til nytte i det lokale arbeidslivet. Det må tas spesielt hensyn til flyktningkvinnens muligheter for kompetansebygging, fordi deres kompetanse ofte er mye lavere enn det som er tilfellet for de mannlige flyktningene.

Felles for etnisk norske kvinner og kvinner med minoritetsbakgrunn er uansett at økonomisk selvstendighet er helt sentralt. Den viktigste utfordringen vil derfor være å sørge for utdannings- og jobbmuligheter og ei lønn å leve av for alle kvinner. Kontantstøtten har særlig medført et tilbakeslag for innvandrerkvinner, og det er viktig at denne ordningen avskaffes, samtidig som vi må fortsette å jobbe for at barnehagetilbudet styrkes. Men det må også settes inn målrettede tiltak som kan hjelpe innvandrerkvinner til å få et reelt valg mellom hjem og jobb. Dette gjelder kanskje særlig første generasjons innvandrerkvinner.

SV vil i perioden:

- foreslå bedre norskopplæring.
- arbeide for at asylsøkere og innvandrere og andre med opphold på humanitært grunnlag kan få prøve sin formal- og realkompetanse.
- arbeide for at flyktingers og asylsøkeres kompetanse kartlegges ved ankomsten.
- arbeide for enklere godskriving av kompetanse for folk som har utdanning og arbeidserfaring fra andre land.

1997

Forestillingen om at Norge tradisjonelt har vært et land med én kultur har vært mer en myte enn et faktum. Det er lett å glemme at mangfoldet av dialekter, tre offisielle språk, et utall av ulike menigheter og livssynssamfunn, forskjeller mellom by og bygd, classeskiller osv. har gjort Norge til et flerkulturelt samfunn.

Noen av våre hovedutfordringer vil være:

- å bruke ny teknologi for å sikre breiere deltakelse i samfunnet.
- å bevare norsk og samisk språk og kultur.
- å sikre tilgjengelighet og muligheter for kunnskap til å motvirke kunnskapskløften.

Konkurransen mellom aktørene har gjort at NRK har blitt mer kommersiell. SV ønsker derfor ei videreutvikling av NRK som allmennkringkaster, med de forpliktelser det innebærer i forhold til kultur, språk, minoriteter, ytringsfrihet og demokrati. Alle allmennkringkasterne (NRK, TV2 og P4) har fått pålagt et stort ansvar når det gjelder å sørge for at det skal være programmer både for mindretall og flertall. SV går inn for at allmennkringkasterne skal ha programmer for etniske minoriteter.

Pressestøtten er under debatt, ikke minst p.g.a eierkonsentrasjon og krysseierskap. For SV vil det være et overordna mål at pressestøtte brukes for å ivareta bredde og mangfold både politisk og språklig.

SV vil i perioden:

- arbeide for økt bruk av dialekt og nynorsk i media.
- arbeide for å styrke nynorsken og dialektene sin plass i all opplæring, fra barnehage til høgskolenivå.
- arbeide for at alle læremidler skal komme til samme tid og til samme pris på bokmål og nynorsk.
- arbeide for å sikre at de to målformene nynorsk og bokmål får like vilkår.
- arbeide for at Mållovens krav til bruk av nynorsk i offentlig forvaltning følges opp.

Samar

Norge er det eneste vestlige land som har ratifisert ILO-konvensjon nr. 169 om verdens urfolk. SV mener dette gir oss en særskilt forpliktelse til å ta opp og tale urfolks sak internasjonalt. SV bygger sin politikk på internasjonale konvensjoner, nasjonale lovregler og erklæringer som sikrer urfolks rettigheter. Det er viktig å påse at lover, regelverk og praksis blir utvikla i tråd med disse forpliktelsene og samtidig arbeide for å øke den alminnelige forståelsen av disse

forpliktelsene. Retten til å bevare og videreutvikle eget samfunn, språk, kultur og næringsliv er grunnleggende. Målet for SVs politikk i forhold til urfolk er derfor likeverdig behandling av forskjellige folk og folkegrupper. Dette vil være med på å fremme et verdifullt kulturelt- og samfunnsmessig mangfold.

Innvandrarar

Barn med minoritetsbakgrunn bør kunne snakke norsk når de starter i skolen for i større grad å kunne lære på samme vilkår som etnisk norske barn. Det må derfor satses mer på språklæring i førskolealderen.

Gode norskkunnskaper er sentralt for at folk skal kunne få arbeid i Norge. Det er behov for å styrke tilbudet om norskopplæring og sikre at de som gjennomfører norskopplæring faktisk behersker språket før opplæringa avsluttes.

- Arbeide for lovfesta morsmålsundervisning for innvandrarbarn.
- Arbeide for å styrke norskopplæringa.

1993

SV vil stimulere til kulturelt mangfold - våge å satse på det eksperimentelle og nyskapende f.eks. innen teateret, billedkunsten og litteraturen. Men også arbeide for å bevare et språklig mangfold gjennom dialekter og talemål og bedre språklig likestilling, mellom nynorsk og bokmål, og samisk. I dette arbeidet er det også viktig å gjennomføre tiltak slik at innvandrerforfattere får utgitt sine bøker på eget språk og på norsk.

SV vil videreutvikle pressestøtten med større vekt på mer variert politisk og språklig bredde.

Samar

Norge har, gjennom Sameloven, Grunnlovparagraf 110 a og ratifiseringa av ILO-konvensjon nr. 169, erkjent samenes rett til selv å bestemme over egen framtid. Dette er forpliktende og betyr at Sametinget må få reell innflytelse over utviklinga av det samiske samfunn. Dette innebærer vidare at staten må avgi myndighet til Sametinget innenfor sentrale områder. SV vil føre en politikk som oppfyller og utvider de mål som er satt gjennom opprettelsen av Sametinget.

Norge har vedtatt en samisk språklov. Det er derfor viktig at lærerutdanninga styrkes samt at læremiddelproduksjonen bringes opp på et forsvarlig nivå.

Innvandrarar

Norskundervisning og innføring i norsk samfunnsliv er grunnleggende for å kunne klare seg i det norske samfunnet. Norskundervisninga og retten til tospråklig opplæring må styrkes.

Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annetspråk. Fremmedspråklige barn i norsk skole skal derfor ha rett til morsmålsopplæring.

SV vil i perioden 1993 - 1997 arbeide for:

- å styrke norskopplæringa for innvandrere og flyktninger. Ordningene bør være fleksible og tilpasses den enkeltes og ulike grupperes behov. Alle som har behov for det, bør gis et tilbud på 750 timer. Det er behov for egne tilrettelagte tilbud rettet spesielt mot kvinner

1989

Kampen mot språklig diskriminering og undertrykking er viktig. SV vil arbeide for reell likestilling mellom nynorsk og bokmål. Skolen må formidle positive holdninger til dialekt og folkelig talemål.

Det er viktig å styrke den norske litteraturen for å sikre mangfold og språklig samhörighet. Barne- og ungdomslitteraturen er særlig viktig.

SV vil:

- At det gis grundig skriftlig opplæring i begge målformer.
- At alle lærebøker i grunnskole og videregående skole skal foreligge på samme tid og til samme pris på begge målføre.
- Stille strengere krav til norsk språkbruk på områder der det er truet. Særlig må media og utdanningsinstitusjoner bidra. Tilgang på informasjon og kunnskap er viktig og må derfor gjøres tilgjengelig for flest mulig.
- Likestille nynorsk og bokmål reellt i statsforvaltningen, og samisk og norsk i de samiske kjerneområdene.

Samar

Det samiske folk er urbefolkningen i Norden, bosatt i fire land. Myndighetene i de fire landa har de siste hundreåra konsekvent satt storsamfunnets behov foran de samiske interessene. Resultatet er at samenes livsvilkår, språk og kultur er blitt svekket, og de ulike samiske næringsinteresser har måttet vike for storsamfunnets krav og behov.

Siden Norge tok deler av de samiske områdene, har landet høstet betydelige rikdommer fra disse områdene. Dersom de samiske bosettingsområdene skal kunne motstå det stadige presset de er utsatt for, er positiv særbehandling et nødvendig virkemiddel. Det er også nødvendig å overføre makt til samenes egne organer.

SV støtter samiske organisasjoner som arbeider for å verne og videreutvikle samiske næringer, livsformer, samisk kultur og språk.

Samene må gis muligheter til å utvikle sine livsvilkår og sin kultur på egne premisser. Samisk og norsk likestilles som administrasjonsspråk i samiske kjerneområder. Ekstrautgifter i tospråklige kommuner dekkes av staten.

- Styrke morsmålsopplæringen og lærebokproduksjonen for samisktalende og barn fra andre språklige minoriteter. Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annet språk.
- Innføre samisk språkløv snarest mulig.
- Ved offentlige ansettelser i samiske områder, legges det vekt på om søkerne kan samisk. Ikke samisktalende gis obligatorisk samiskundervisning i arbeidstida.
- Samisk tolketjeneste må bygges ut.
- Undervisning i samisk språk og kultur må få fast plass i skolens undervisning, på alle nivå. Samiske barn må få lovfestet rett til opplæring i og på sitt morsmål. Samisk må være obligatorisk språkfag i alle samiske kjerneområder.
- Det må gis støtte til å opprettholde driften av samiske barnehager også i de større kommunene utenom de samiske kjerneområdene.
- Det må gis økt støtte til produksjon av læremidler på samisk.
- Bygge ut NRK/sameradioen og gi plass til langt flere faste radio- og tv-sendinger på samisk særlig for barn og unge.
- Sami Radio må bygges ut til en riksdekkende radio. Også lulesamiske og sørsamiske programmer må sendes på riksnettet.
- Produksjon av samiske fjernsynsprogrammer må øke, særlig for barn.
- Det må gis fast støtte til samiskspråklig presse.

Innvandrere

Store kulturpolitiske utfordringer ligger foran oss ved inngangen til 90-åra. En av de viktigste er å utvikle Norge som et flerkulturelt samfunn. SV ser det som en viktig oppgave å støtte forsøk på å utvikle samspeillet mellom den norske kulturelle egenart og våre nye landsmenns kulturbakgrunn. Dette vil gi opphav til nye spennende kulturytringer. De utslag av rasisme vi har sett her i landet, kan bare møtes med engasjement og aktivt arbeid for å oppnå gjensidighet og toleranse for den kulturarv innvandrere bringer med seg.

Norge skal tilby innvandrere skikkelige levevilkår.

- Økt støtte til innvandrene egne organisasjoner, og erkjenne dem som representative og likeverdige samarbeidspartnere i innvandringspolitiske saker.
- I den første tida i Norge er det nødvendig med særtiltak for disse gruppene for å kunne oppnå likhet i muligheter i forhold til befolkningen forøvrig. Økt informasjon til innvandrere om norske samfunns forhold. Særlig viktig er det at innvandrerkvinner få informasjon om rettigheter de har i forhold til norsk lov.
- Øke midlene til innvandrersorganisasjonenes kulturelle aktiviteter, og oppmuntre til felles virksomhet med norsk kulturliv.
- Styrke morsmålsopplæringen og lærebokproduksjonen for samisktalende og barn fra andre språklige minoriteter. Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annet språk.
- Fremmedspråklige elever må sikres rett til fullverdig opplæring - herunder morsmålsundervisning. Forsøk med flerkulturelle klasser og lignende tiltak oppmuntres.

1985

Kampen mot diskriminering og undertrykking av dialekter, folkelig talemål og nynorsk skriftmål er viktige ledd i det nasjonale kulturforsvaret. SV vil arbeide for likestilling mellom nynorsk og bokmål. Alle bør oppmuntres til å bruke sin naturlige dialekt. Videre arbeider SV for at:

- Norskopplæringen styrkes på alle klassetrinn
- Norsk språk tas i bruk i størst mulig grad på felter der det er truet blant annet i mange vitenskaper og i olje- og databransjen
- Bokmål og nynorsk likestilles reelt i statstjenesten
- Vedtaket om 25 % nynorsk i NRK følges opp
- Alle lærebøker i grunnskole og videregående skole kommer til samme tid og med samme pris på begge skriftspråk
- Det innføres allmenn stemmerett i spørsmål om undervisningsspråk
- Det gis grundig skriftlig opplæring i begge målformer, blant annet ved at sidemålsstilen beholdes

Samar

Det samiske folk har bodd i Norden i uminnelige tider. Samene er ett folk, bosatt i 4 land. Myndighetene i de ulike landa har de siste hundreåra konsekvent satt storsamfunnets behov foran de samiske interessene. Resultatet er at samisk kultur og språk er svekket, og de ulike samiske næringsinteresser har måttet vike for storsamfunnets krav og behov.

Dersom de samiske bosetningsområdene skal kunne motstå det konstante presset de utsettes for fra storsamfunnet, er positiv særbehandling et nødvendig virkemiddel i en overgangsperiode. Det er også nødvendig å overføre mer makt til samenes egne organer.

SV støtter samiske organisasjoner som arbeider for å verne og videreutvikle samisk kultur, språk, næringer og livsform. SV går inn for at:

- Samisk og norsk likestilles som administrasjonsspråk i områder der samene utgjør en vesentlig del av befolkninga
- Ved offentlige ansettelser i samiske områder, legges det vekt på om søkerne kan samisk
- Utbygging av tolketjeneste forsere
- Undervisning i samisk språk og kultur må få fast plass i skolens undervisning, på alle nivåer. Samisktalende barn har rett til opplæring på sitt morsmål
- Det må gis økt støtte til produksjon av læremidler på samisk
- En samisk høgskole må bygges i et samisk område
- Forvaltningen av det samiske kulturminnevernet må legges til en samisk forskningsinstitusjon
- Sàmi Radio må bygges ut på distriktsnivå, og sendinger på riksnettet må utvides. Også lulesamiske og sørsamiske sendinger må komme på riksnettet
- Produksjon av samiske TV-programmer må øke. Flere TV-program bør tekstes på samisk

Kvenar

- Morsmålsopplæringa for samisktalende og finsktalende barn styrkes

Innvandrarar

Ulike kulturer og nasjonaliteter lever side ved side og beriker hverandre slik at vi får et frodigere og mer mangfoldig samfunn. Språk- og kulturforskjeller gjør det samtidig vanskelig for innvandrere å ta seg fram i det norske samfunn. Skal innvandrere kunne gjøre bruk av de samme rettigheter som nordmenn, må de tilbys ekstra bistand på en rekke samfunnsområder.

Alle barn har krav på å lære sitt morsmål skikkelig. Skal innvandrere kunne hevde seg i det norske samfunnet, er det dessuten nødvendig å lære norsk. SV ønsker å bedre undervisningstilbudet for innvandrere ved at:

- Statens støtte til undervisning av fremmedspråklige elever økes kraftig
- Alle innvandrere tilbys et norskkurs med tilstrekkelig antall timer til at de språkmessig kan fungere i norsk dagligliv. Undervisningen bør gis av lærere som kjenner innvandrerens morsmål

Radio og TV er viktige virkemidler for å knytte nordmenn og innvandrere nærmere sammen. SV arbeider for at:

- Radioprogrammene på innvandrerspråk får mer sendetid
- TV starter sendinger på innvandrerspråk
- TV sender flere filmer og andre programmer fra innvandrerens hjemland og om innvandrerens bidrag i det norske samfunnet

1981

- skolen må aktivt øke elevenes respekt for å kunnskap om eget talemål. Utgangspunktet for morsmålsopplæringa må være elevenes egen dialekt.

Samar

Samenes kultur og livsgrunnlag har stadig måttet vike for storsamfunnets interesser. For å bøte på de mistak som er gjort, krever SV at de samiske kjerneområdene får støtte til følgende tiltak:

- det samiske språket må få høyere status gjennom å bli brukt som forvaltningspråk. Samisktalende i kommuneadministrasjonen må få permisjon med lønn for å lære å skrive samisk.
- det må gis tilbud til voksne samisktalende om lære å skrive sitt morsmål.

- lærere som underviser i samisk må få nedsatt leseplikt p.g.a. merarbeid siden det i dag finnes alt for lite undervisningsmateriell på samisk.
- samisk må tilbys som sidemål for norsktalende elever i grunnskolen. Samisktalende elever må sikres rett til begynneropplæring på samisk, og reell rett til valg av norsk eller samisk som hovedspråk senere.

Innvandrarar

- innvandrere ved adkomsten til Norge skal gis informasjon på morsmålet. Informasjonen skal særskilt gjelde deres rettigheter som arbeidstakere. Fagbevegelsen skal delta i informasjonen.
- elever i den ordinære grunnskolen med andre morsmål enn norsk må få fullverdig opplæring i sitt eget språk ved siden av norsk. En rekke innvandrerspråk må kunne brukes som sidemål i skolen.

1977

- språklig likestilling og støtter kampen for økt bruk av dialekt i skolen.
- at det gis bevilgninger slik at alle lærebøker kan komme ut på begge mål samtidig.
- at Stortingets krav om 25% nynorsk i NRK blir oppfylt og at statsbedrifter og statsorganer ellers overholder loven om språklig likestilling.

Samar

- å stimulere til bruk av samisk i skole og administrasjon i samisktalende distrikter.

Innvandrarar

SV vil arbeide for at:

- fremmedarbeidere får opplæring i norsk i arbeidstida, uten trekk i lønn.

1973

SF krever reell likestilling mellom de to offisielle norske skriftspråk. Dette betyr:

- at myndighetene konsekvent likestiller nynorsk og bokmål i proposisjoner, lover, forskrifter, rundskriv, skjemaer og kunngjøringer fra sentraladministrasjonen og andre offentlige kontorer og institusjoner.
- at nynorske strøk av landet har krav på at deres mål blir brukt begge veier i kommunikasjon med sentraladministrasjonen.
- at vi får en konsulent for målbruk i statstjenesten.
- at det i skolen må bli gitt grundig og saklig orientering om og opplæring i begge målformer.

Et statlig læremiddelforlag bør opprettes. Skriftlig læremateriell utgis samtidig og til samme pris på nynorsk, bokmål og samisk. I språkdelt skoler må alle elever få undervisning i sin egen målform opp til ungdomstrinnet, også i andre fag enn morsmål. I videregående skole må alle elevgrupper stilles likt med hensyn til læremateriell.

Samar

Dei hevdvunne rettane for samane til land og vatn må styrkjast, også i område der storsamfunnet har kraft- eller industriinteresser. Det må tilsettast ein ombodsmann som kan hjelpa til med å fremja samane sine rettar. Det økonomiske liv må styrkjast i dei samiske busettingsområda, og samisk språk må styrkjast i utdanningsinstitusjonane.

Samene må få iverksatt samme rettigheter som andre til yrkesutdanning og videregående utdanning. Allmennutdanningen må skje på grunnlag av den samiske kultur, og samisk må være

undervisningsspråket i grunnskolen. Grunnskolen i ikke-samiske strøk må gi innsikt i og utvikle respekt for samisk kultur, økonomi og livsvilkår.

Venstre

2009

Norge har to likestilte riksspråk, et samisk språk og en rekke minoritetsspråk. Venstre ønsker en mer aktiv likestillingspolitikk enn i dag mellom nynorsk og bokmål, også når nye medier og ny teknologi tas i bruk. Det er viktig å bevare norsk som fagspråk innenfor forskning, høyere utdanning og i næringslivet.

Innkjøpsordningen for ny, norsk skjønnlitteratur må revurderes for å virke etter sin hensikt. Venstre ønsker en ordning som stimulerer til en god og mangfoldig norsk litteratur.

Derfor vil Venstre:

- Styrke Det flerspråklige bibliotek og flerkulturelle bibliotekprosjekter.
- Styrke de nasjonale leseprosjektene.
- Støtte etableringen av en nasjonal språkbank.

Venstre vil videreføre pressestøtten som et virkemiddel til å opprettholde mangfold i pressen. Venstre vil endre pressestøtten slik at ingen enkeltaviser får uforholdsmessig mye støtte og slik at mer av støtten gis til lokalaviser og nye medier.

En hovedoppgave i norsk skole er å forbedre kvaliteten i kunnskapsformidlingen. Elevene må følges tettere opp de første skoleårene og opplæringen i basisferdighetene lesing, skriving og regning må styrkes. Dette forutsetter blant annet en særlig satsing på real- og språkfag i kommende stortingsperiode. Lærernes kompetanse innen IKT må også styrkes.

Sidemålsopplæring skal fremdeles være en viktig del av norskfaget. I studieforberedende opplæring må begge målformer i større grad inkluderes i andre skolefag enn norsk, slik at elevene blir eksponert for begge målformer gjennom hele skolegangen.

Mange elever har kunnskaper i andre fremmedspråk enn engelsk. Globaliseringen stiller også økte krav til kunnskaper i flere språk. Venstre mener at innføring av et andre obligatorisk fremmedspråk gir mer kunnskap i skolen og bedre integrering.

Derfor vil Venstre:

- Innføre et obligatorisk andre fremmedspråk fra mellomtrinnet.
- At samiske elever sikres læremidler på samisk.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Samfunnet har et ansvar for å gi urbefolkningens kultur i Norge anledning til å utvikle seg på egne premisser. Venstre vil styrke de samiske forskningsmiljøene, og læreboksituasjonen på samiske språk må bli mye bedre enn i dag. Kringkastingselskaper med allmennkringkastingsoppgaver må tilby sendinger på samisk eller som er tekstet på samisk.

Samisk formkultur skal vies særlig oppmerksomhet og sikres bevaring og utvikling gjennom opplæring og forskning.

De offentlig støttede kulturinstitusjonene har et særlig ansvar for å legge til rette for et tilbud som også er tilpasset nye publikumsgrupper. Venstre mener det flerkulturelle kulturfeltet må få meir forutsigbare rammevilkår. Det må også utvikles ordninger som kan bidra til at flerkulturelle kulturutøvere får muligheten til å delta i det profesjonelle kulturlivet i større grad.

Derfor vil Venstre:

- Sikre nøkkelinstitusjoner på det samiske kulturområdet tilfredsstillende finansiering.
- Gi støtte til utgivelse av samisk litteratur og til samiske aviser.

- Gi kulturarbeidere lettere adgang til visum.
- Gi offentlig støtte til flerkulturelle kulturinstitusjoner.

Innvandrarar

Norge er et flerkulturelt samfunn. Uten innvandreres innsats og deltagelse hadde Norge vært et fattigere samfunn, både materielt og kulturelt, og de aller fleste med minoritetsbakgrunn er lovlidige mennesker som ønsker å jobbe og å bli integrert i det norske samfunnet. Men vi har også har en rekke utfordringer med hensyn til integrering av minoriteter. Enkelte minoritetsspråklige står i dag mer eller mindre utenfor samfunnet. Dette kan føre til sosiale problemer, fattigdom og økt kriminalitet. Venstre vil ha en integreringspolitikk som ikke bare omfatter gode offentlige tilbud, men som også stimulerer private initiativ og frivillighet, gjerne med støtte og tilrettelegging fra det offentlige.

Språk og gjensidig kulturforståelse er nøkkelen til integrering. Få innvandrere vil beherske norsk etter fullført norskkurs. Derfor er det viktig med uformell språktrening og uformelle nettverk som stimulerer språkutvikling og gjensidig integrering. Det er også avgjørende at barn lærer godt norsk de første årene på skolen.

Venstre vil ta initiativ til en gjennomgang av opplæringstilbudet for alle som får fast opphold i Norge. Dette gjelder både norskopplæring og godkjenning/kvalifisering for ulike arbeidsoppgaver. Venstre ønsker å se dette tilbudet i sammenheng med voksenopplæringen for øvrig.

Derfor vil Venstre:

- Tilby norskopplæring til asylsøkere og andre innvandrere som har krav på undervisning umiddelbart etter ankomst til Norge.
- Utvide introduksjonskurset for nyankomne og innføre eksamen ved avsluttet kurs.
- Gi støtte til kommuner som tilbyr språktrening og gratis kjernetid i barnehager for barn som har dårlige norskkunnskaper.

2005

Venstre vil ha en kulturpolitikk som ivaretar det særegne i norsk kultur samtidig som vi tar opp i oss at vi gradvis får et mer flerkulturelt samfunn og at vi er del av et internasjonalt fellesskap. Norge har to likestilte riksspråk, en unik samisk språkkultur og en rekke minoritetsspråk som brukes av innvandrere og deres etterkommere. I et flerkulturelt samfunn med respekt for kulturelle og språklige minoriteter, må alle kunne ta vare på sine språk som en viktig del av sin identitet.

Innkjøpsordningen for litteratur må videreføres og utvides til å gjelde for sakprosa og skolebibliotekene. Likestillingspolitikken for nynorsk og bokmål må fortsette, også når nye medier og ny teknologi tas i bruk. Venstre vil at det offentlige skal stille krav ved innkjøp om at de vanligste dataprogrammene foreligger både på bokmål og nynorsk.

Ny språkteknologi må tilpasses norsk språkbruk. Venstre vil arbeide for at alle norske datasamlinger, blant annet arkiver, blir digitalt tilgjengelige for allmennheten.

Kravene om bruk av nynorsk skal etterleves i riksdekkende kanaler i radio og fjernsyn som har eksklusiv konsesjon eller annen særbehandling.

Venstre vil sette som mål at den norske skolen skal bli blant Europas ledende når det gjelder undervisning i matematikk og naturvitenskapene, og vil satse spesielt på disse fagene i kommende periode. Venstre ønsker også å styrke språkopplæringen i skolen. Språkopplæringen i alle språk bør vris fra fokus på teoretisk språkopplæring til vekt på språk som et praktisk hjelpemiddel. Ferdigheter i kommunikasjon må stå i sentrum av opplæringen. Venstre vil styrke

norskfaget og bevare både hovedmål og sidemål. Lærebøker og programvare skal foreligge på begge målformer, til samme tid og pris.

Venstre vil:

- Styrke språkopplæringen i skolen ved bl.a. å innføre et andre obligatorisk fremmedspråk i grunnskolen.
- Styrke norskfaget og bevare både hovedmål og sidemål.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Storsamfunnet har et ansvar for å gi urbefolkningens kultur i Norge anledning til å utvikle seg på egne premisser. Venstre vil styrke de samiske forskningsmiljøene og læreboksituasjonen på samiske språk må bli mye bedre enn i dag. Det må gis støtte til utgivelse av litteratur og aviser på samisk språk. Kringkastingsselskaper med allmennkringkastingsoppgaver må tilby sendinger på samisk eller teksten på samisk. Samisk formkultur skal vies særlig oppmerksomhet og sikres bevaring og utvikling gjennom opplæring og forskning.

Innvandrere

Resultatet av norsk innvandringspolitikk de siste tiårene, har gjort det vanskelig for mange å bevare sin kulturelle og etniske egenart i møtet med det norske storsamfunnet. Venstre ønsker integrering, ikke assimilering eller segregering.

Alle individer skal i så stor utstrekning som mulig kunne bestemme over eget liv og må ha adgang til offentlig beslutningstaking. Dette krever opplæring om det norske samfunnet, styresett og språk. Enkelte befolkningsgrupper deltar ikke i demokratiet fordi de mangler språkferdigheter og kunnskaper om det norske systemet. Venstre vil derfor ha nødvendig opplæring i det norske språk og om det norske samfunn for alle med fast bosetting i Norge og som har mulighet til å delta i valg.

Det vil fortsatt være behov for at utenlandsk helsepersonell ønsker å jobbe i Norge, og da er det viktig å sørge for at disse er tilstrekkelig kvalifisert i forhold til norsk språk og lovgivning.

Å lære språket er en rett og en plikt som er nødvendig for å sikre den enkelte de rettighetene det norske samfunnet gir. Å lære språket er nødvendig for å leve, virke og delta aktivt i et samfunn. Derfor må det være samfunnets ansvar å sørge for at alle innbyggere har grunnleggende rett til og mulighet for norskopplæring, også for innvandrerkvinner utenfor arbeidslivet. Venstre vil at alle asylsøkere i mottakene skal få norsk- og samfunnsfagopplæring.

Venstre vil:

- Sikre alle asylsøkere i mottak norsk- og samfunnsfagopplæring.

2001

Språk bidrar til å gi felles identitet og referanser i en folkegruppe. Norge har to likestilte riksspråk og en unik samisk språkkultur, foruten alle minoritetsspråkene som brukes av innvandrere og deres etterkommere.

Likestillingspolitikken mellom nynorsk og bokmål må fortsette, og utvides i takt med innføringen av nye medier og ny teknologi. Blant annet bør det offentlige gå i bresjen for å stille krav ved innkjøp om at de vanligste dataprogrammene foreligger både på bokmål og nynorsk. Den raske utviklingen innenfor språkteknologi, gjør at vi kan kommunisere med elektroniske apparater gjennom tale. Da er det spesielt viktig at vi disse tilbudene tilpasses norsk språkbruk.

Venstre vil holde på den obligatoriske undervisningen i sidemål, og stille krav om at læremidler, også elektroniske, er tilgjengelige på begge målformer til samme tid.

Det språklige mangfoldet må sikres ved at kravet om bruk av nynorsk etterleves i riksdekkende kanaler i radio og fjernsyn som opererer i henhold til eksklusiv konsesjon eller annen særbehandling.

Venstre vil:

- Stille krav om at de vanligste dataprogrammene finnes både i bokmål- og nynorskversjon.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Storsamfunnet har et ansvar for å gi de ulike minoritetskulturene i Norge anledning til å utfolde seg og utvikle sin kultur på egne premisser. Venstre vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved universitetet i Tromsø og ved den samiske høyskolen i Kautokeino, og læreboksituasjonen på samiske språk må bli mye bedre enn i dag. Det må gis støtte til utgivelse av litteratur og aviser på samisk språk. Kringkastingsselskaper med allmennkringkastingsoppgaver må kunne tilby sendinger på samisk eller tekstet på samisk.

Venstre vil:

- Styrke samisk universitets- og høyskolemiljø.

Innvandrere

De som kommer til Norge må få et tilbud om opplæring og orientering om norske samfunnsforhold som setter dem i stand til å delta i det norske samfunnet. De som kommer skal på samme måte som norske borgere få rettigheter og plikter. Samfunnet må stille krav om at de som ønsker å bosette seg i Norge gjør sitt beste for å tilegne seg gode norskkunnskaper. Samtidig må undervisningstilbudet være av så god kvalitet og så omfattende at dette kan bli reelt. Analfabeter må få et eget opplegg for sin opplæring.

Skolen er det stedet det må gjøres mest for å sikre at unge innvandrere får en best mulig basis for kontakt med det norske samfunnet. Norskopplæringstilbudet må gi kvalifikasjoner som kan få flere med innvandrerbakgrunn til å ta høyere utdanning. Det må være et mål at undervisningspersonellet gjenspeiler den etniske sammensetningen i resten av befolkningen. Det bør åpnes for å gi fremmedspråklige lærerstudenter dispensasjon fra kravet om å tilegne seg kunnskaper i sidemålet.

Et Norge med rom for flere kulturelle minoriteter fører også til andre utfordringer for skolen. Venstre mener skoleverket bedre må settes i stand til å ta imot nye elevgrupper, bl.a. gjennom kompetanseheving av personalet og tilføring av ressurser. Videre må det legges til rette for at skolen blir et sted hvor ulike kulturer møtes, og elevene lærer å leve i et internasjonalt samfunn. Morsmålsopplæringen på grunnskolenivå må opprettholdes.

1997

Det norske språk, deriblant folks lese- og skriveferdigheter, står i fare for å bli forringet. Venstre ser det derfor som en av sine viktigste kulturelle oppgaver å verne om språket og litteraturen, selve grunnlaget for vår nasjonale identitet. Det norske dialektmangfoldet og våre to skriftspråkstradisjoner er en stor verdi for oss som folk. Uten språk, intet demokrati.

Venstre vil arbeide for at det opprettes en ny norsk teaterskole tilknyttet en nynorskspråklig region.

Det språklige mangfoldet må sikres ved at kravet om bruk av nynorsk i NRK etterleves både i NRK og i riksdekkende kanaler i radio og fjernsyn som opererer i henhold til eksklusiv konsesjon eller annen særbehandling.

Venstre vil opprettholde den obligatoriske undervisningen i sidemål, og stille krav om at læremidler er tilgjengelige på begge målformer til samme tid. Elever med utenlandsk bakgrunn må gis et forsterket tilbud om norskopplæring, samtidig som de også tilbys undervisning i

morsmål. Venstre vil videreføre et spesialskoletilbud for enkelte grupper som for eksempel hørselshemmede som har rett til å bli undervist i et eget språkmiljø.

Samar

Storsamfunnet har et ansvar for å gi de samiske folk anledning til å utfolde seg og utvikle sin kultur på egne premisser. Venstre vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved universitetet i Tromsø og ved den samiske høyskolen i Kautokeino, og læreboksituasjonen på samiske språk må bli mye bedre enn i dag. Det må gis støtte til utgivelse av litteratur og aviser på samisk språk. Kringkastingsselskaper med allmennkringkastingsoppgaver må kunne tilby sendinger på samisk eller teksten på samisk.

Innvandrarar

Hele spekteret av lokale kulturytringer, innvandrerkultur og andre minoritetskulturer må støttes aktivt.

De som kommer til Norge må få et tilbud om opplæring og orientering om norske samfunnsforhold som setter dem i stand til å delta i det norske samfunnet. De som kommer skal på samme måte som norske borgere få visse rettigheter og plikter. Samfunnet må stille krav om at de som ønsker å bosette seg i Norge gjør sitt beste for å tilegne seg gode norskkunnskaper. Samtidig må undervisningstilbudet være av så god kvalitet og så omfattende at dette kan bli reelt. Analfabeter må få et eget opplegg for sin opplæring.

Skolen er den plassen der det må gjøres mest for å sikre at unge innvandrere får en best mulig basis for kontakt med det norske samfunnet. Norskopplæringstilbudet må gi kvalifikasjoner som kan få flere med innvandrerbakgrunn til å ta høyere utdanning. Det må være et mål at undervisningspersonellet gjenspeiler den etniske sammensetningen i resten av befolkningen.

Det bør åpnes for å gi fremmedspråklige lærerstudenter dispensasjon fra kravet om å tilegne seg kunnskaper i sidemålet, samtidig som det kreves at dette tas som etterutdanning i løpet av en periode på 5 år.

Det må stilles krav om at også hjemmeværende innvandrerkvinner tar del i tilbudet om norskopplæring for å bli i stand til å delta i det norske samfunnet. For at kvinnene skal ha reell mulighet til å delta på språkkurs må det tilbys barnepass-ordninger o.l.

Elever med utenlandsk bakgrunn må gis et forsterket tilbud om norskopplæring, samtidig som de også tilbys undervisning i morsmål.

1993

Språket er uvurderlig som base for kulturell og personlig identitet. Den norske språkr rikdommen, med dialektmangfold og to skriftspråktradisjoner, representerer en verdi for oss som folk. Venstre vil fortsatt støtte likestilling mellom nynorsk og bokmål.

Venstre vil opprettholde den skriftlige undervisningen i sidemål. Den skriftlige sidemålsundervisningen bør som i dag starte i 8. klassetrinn. Det er viktig at elever får kjennskap til bakgrunnen for at vi har to skriftspråk. Sidemålsopplæringen må sette elevene i stand til å lese og skrive begge målformer.

Venstre vil i perioden arbeide for opprettelsen av en ny, norsk teaterskole, tilknyttet et nynorsk språkmiljø utenfor Oslo.

Samar

Både i forhold til de språklige forskjeller vi har hatt lenge i Norge, og i forhold til de nye språk som utlendinger bringer med seg, har storsamfunnet et ansvar. Venstre ser det også som meget

viktig å sikre de forskjellige samiske språks overlevelse. Det er viktig å styrke utdanningstilbudet for de samisk-språklige, samt i kvensk/finsk, og tilgjengeligheten av oversatt litteratur må økes.

Norge har ansvar for å gi den samiske befolkningen muligheter for å utfolde og utvikle sin kultur på egne premisser. Venstre vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved universitetet i Tromsø, og læreboksituasjonen på samisk språk må bli langt bedre enn i dag. Støtten til utgivelse av samisk litteratur og til samisk oversettelse må økes. Også det samiske teatret Beavvas Sami Teahter må få bedret sine utviklingsmuligheter.

Kvenar

Det er viktig å styrke utdanningstilbudet for de samisk-språklige, samt i kvensk/finsk, og tilgjengeligheten av oversatt litteratur må økes.

Innvandrarar

Venstre vil innføre obligatorisk norskopplæring for alle som innvilges oppholdstillatelse i Norge.

Venstre vil opprettholde støtten til morsmålsundervisning for flyktninger og asylsøkere i Norge. Det er godt faglig belegg for at denne undervisningen bidrar til å lette opplæringen i norsk. Samtidig er det vesentlig at folk som søker tilflukt i Norge får opplæring i sitt morsmål for å være i stand til å vende tilbake når forutsetningene for dette er tilstede.

1989

Venstre ser det som viktig å ta vare på egenarten og mangfoldet i det norske språket. Vi vil oppmuntre alle til å bruke sitt eget talemål, og på den måten skape selvtillit og identitet.

Venstre vil:

- opprettholde de to skriftspråka våre og stimulere til forskning og bruk av dialektene i bygd og by. De to målformene må være reelt likestilte i statsforvaltninga.
- bedre språkopplæringa i norsk ved å innføre flere norsktimer i grunnskolen og støtte forskning om skriveopplæring.
- beholde sidemålsopplæringa i ungdomsskolen og videregående skole, og beholde eksamen i begge målformer.
- støtte prosjekter for å finne dekkende norske ord for utenlandske uttrykk.
- sikre at lærebøker skal foreligge på begge målformer, til samme tid og samme pris.

Samar

Samene er et eget folk i Norge. De har sin historie, sitt språk, sin kultur og sine verdier.

Venstre vil:

- legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Samiske institusjoner og organer må gis bedre økonomiske vilkår, og økt selvstendighet.
- at grunnlovens og samisk språkløvs intensjon skal realiseres slik at samisk språk brukes i offentlige institusjoner og etater i samiske bosettingsområder.
- at kommuner som bruker samisk i tillegg til norsk i administrasjonen må få økonomisk kompensasjon.
- sikre samiske barn rett til opplæring etter intensjonene i samisk språkløvs.

Kvenar

- gi den kvenske befolkninga tilbud om undervisning i kvensk / finsk slik at kvenenes kulturelle og språklige stilling bedres.

- at den kvenske / finske befolkning gis tilbud om undervisning i kvensk / finsk slik at den språklige og kulturelle stillingen blir bedret. Kvenske / finske foreninger og organisasjoner må få tilstrekkelig økonomisk støtte til å ta del i dette arbeidet.

Innvandrere

Mennesker fra andre land kan representere impulser og nye kunnskaper som kan være viktig stimulas til fornyelse og større åpenhet i det norske samfunn. Våre nye landsmenn kan blant annet gi et viktig bidrag til å øke verdiskapningen i næringslivet. Dessuten trenger Norge den utfordringen et kulturelt mangfold kan gi, og som kan bidra til å utvide vår horisont. En integrering av disse gruppene vil kunne gjøre Norge til et mer fargerikt og spennende samfunn - til et samfunn i positiv utvikling.

- styrke tilbudet til de fremmedspråklige elevene både i morsmål og norsk, og lovfeste rett til morsmåloppføring for fremmedspråklige elever.
- at innvandrere, flyktninger og asylsøkere skal ha et likt tilbud om opplæring i norsk. Opplæringen må styrkes og komme opp på samme nivå som i de andre nordiske land. Undervisningsplanene må være praktisk relatert og det må være et nært samarbeid med arbeidsmarkedsetaten.

1985

Språket er en del av livsformen. Gjennom språket former og forstår mennesket omverdenen. Venstre vil ta vare på egenarten og mangfoldet i det norske språket. Vi vil oppmuntre alle til å bruke sitt eget talemål og på den måten skape selvtillit og identitet. I alle sammenhenger er det viktig å bruke et folkelig språk som hindrer avmakt og avstand.

Norsk morsmål må styrkes fordi det har betydning for den enkeltes identitet. Styrking av morsmålet vil også generelt styrke vår nasjonale kultur.

Venstre vil:

- at norskfaget skal styrkes i alle skoleslag, bl.a. ved at timetallet økes, særlig i grunnskolen.
- at talemål/dialekter blir sett på som fullverdige språk og som det naturlige utgangspunkt for skriftlig opplæring.
- at skriftlig opplæring på begge målformer skal styrkes i skoleverket og i høyere utdanning. Sidemålet i ungdomsskolen og den videregående skolen skal opprettholdes.
- at alle studenter i høyere utdanning skal ha et obligatorisk norskkurs. Ved universitetene legges kurset inn under det forberedende studium.
- at læremidler og lærebøker skal ajourføres når ny faglig innsikt og ny kunnskapsvinning gjør det nødvendig.
- at produksjon av nynorske lærebøker må sikres tilstrekkelig støtte.
- at det skal være allmenn stemmerett i skolemålssaker.
- at målformene skal være reelt likestilte i statsforvaltningen.
- at norsk skal brukes som arbeids- og administrasjonsspråk i nye bransjer som olje- og dataindustrien.
- at minst 25 pst. av ordsendingene i NRK og i TV2, når dette kommer, skal være nynorsk. Minst 50 pst. av programmene i TV2 må være norske produksjoner.

Samar

Den samiske befolkningen har lidd under kulturelt og økonomisk press fra storsamfunnet i mange hundreår. Storsamfunnets behov har blitt satt foran samiske interesser, og samisk språk og kultur har blitt skadelidende ved fornorskningspolitikken. Samene må gis muligheter til utvikling på egne premisser.

Venstre går inn for:

- at samisk språk innføres som administrasjonsspråk i områder der samene er en vesentlig del av folket.
- at støtten til samiskspråklige tidsskrifter og samiske kulturtiltak, lærebøker, tolktjeneste, organisasjonsarbeid - blir økt.

Innvandrarar

De mange etniske grupper og kulturer i dagens Norge kan virke fremmed for mange. Når arbeidsledigheten er stor og sosialt eller økonomisk press gjør seg gjeldende, er få mer utsatt enn nettopp innvandrerne. Både etter internasjonal og norsk lov plikter alle å behandle innvandrerne slik andre norske borgere blir behandlet. Derfor må også de ulike etniske gruppene gis mulighet til å utvikle sin kultur og til å ta del i de demokratiske organer i vårt samfunn.

For å fremme integrering av innvandrere i det norske samfunn vil Venstre arbeide for:

- å gi den norske befolkning mer kunnskap om flyktninger og innvandrere.
- å styrke norskundervisningen til fremmedspråklige i Norge.
- å innføre obligatorisk morsmålsundervisning i grunnskolen.

1981

Språket er ein viktig del av identiteten vår, både som individ og som nasjon. Det er derfor naudsynt at kvar einskild får opplæring i den målforma han eller ho finn naturleg. Vi må arbeide for eit levande skriftspråk som ligg nær opp til talemålet både i ordval og i setningsbygging.

VENSTRE vil:

- arbeide for at den nye mållova skal bli fylgt
- stille begge målformer likt i undervisning, kringkasting og offentleg teneste
- gå inn for å opprette på ny nynorsk-konsulentstillingar i NRK
- gje dialektane høve til å utfalde seg som den positive kulturfaktoren dei er, mellom anna ved å auke dialektbruken i NRK
- arbeide for at løyvingane til nynorske lærebøker skal bli store nok til å oppnå reell jamstilling, og at lærebøker til alle skoleslag skal ligge føre på båe målformer til same tid og same pris
- styrke opplæringa i sidemål i ungdomsskolen, den vidaregåande skole og i høgare skoleslag
- arbeide for å avgrense den utanlandske påverknaden av språket.

Samar

- gje samisk- og finsktalande barn opplæring på deira eige språk
- gje samane betre utdanningstilbod. Det samiske utdanningsrådet må styrkast
- gå inn for å opprette ein opplysningsentral i indre Finnmark der dei som talar samisk kan få hjelp.

Kvenar

- gje samisk- og finsktalande barn opplæring på deira eige språk

Innvandrarar

- utvide den obligatoriske undervisninga i norsk språk og norske samfunnstilhøve for nye innvandrarar

1977

Språket er ein viktig del av identiteten vår som individ og som nasjon. Det er derfor naudsynt at kvar einskild kan få opplæring i den språkforma han eller ho finn naturleg.

Vi må arbeide for eit levande skiftspråk som ligg nær opp til talemålet, både i ordval og setnadsbygging.

VENSTRE vil:

- at begge språkformene vert stilt likt i undervisning, kringkasting og offentleg teneste
- at dialektane får høve til å utfalde seg som den positive kulturfaktor dei er
- arbeide for å avgrense den utanlandske innverknad på språket
- sikre Norsk Språkråd gode arbeidsvilkår
- styrke retten til undervisning i den målforma eleven og foreldra ønskjer
- at alle røysteføre i krinsen skal ha røysterett ved røysting om målforma i skolen
- gå inn for at norskfaget vert obligatorisk for alle studentane ved dei pedagogiske høgskolane. Norskfaget må styrkast ved m.a. auka timetal
- arbeide for at den lovfesta regelen om at læremiddel i grunnskolen og vidaregåande skolar skal kome på bokmål og nynorsk til same tid og til eins pris, vert følgt i praksis
- gå inn for at opplæring i sidemål skal halde fram som obligatorisk fag i dei vidaregåande skolane

Samar

- at samisk- og finsktalande barn i høgre mon skal få opplæring i sitt eige språk
- gje den samiske folkegruppa betre skole- og utdanningstilbod
- gå inn for å opprette ein opplysningsentral i Indre Finnmark der dei som talar samisk, kan få hjelp

Kvenar

- at samisk- og finsktalande barn i høgre mon skal få opplæring i sitt eige språk

Innvandrarar

- sikre framandarbeidarfamiliane god opplæring i eit norsk skriftspråk og at barn, der dette er mogeleg, skal få ei grunnleggande opplæring i sitt eige språk
- gje framandarbeidarane og familiane deira betre høve til opplæring og utdanning

1973

I språket er det nedfelt menneskelege verdiar som vi aktivt må verne langt betre enn tidlegare. Det gjeld for alle dei språka og språkformene som vi har: bokmål, nynorsk, samisk og finsk. I vår kommersialiserte massekultur er det sterke motkrefter til desse verdiane. For det einskilde mennesket og for nasjonen har språket med vår identitet å gjere, og det må vernast effektivt. Norsk målarbeid har alltid hatt solid støtte i Venstre. Likestillingsvedtaket i førre hundreåret var i høg grad eit resultat av Venstres arbeid. Det er enno langt igjen før dette vedtaket er gjennomført i praksis. Venstre vil halde fram med sitt arbeid for rettferdig språkforhold. Dette vil blant anna gjelde i radio og fjernsyn, presse og statsadministrasjon.

VENSTRE VIL

- arbeide for at lærebøker og læremiddel bli gjevne ut på begge skriftspråk til same tid og same pris. Det blir sett i verk statlege tiltak når det gjeld utgjeving og produksjon. Tiltaka bør i høgast mogleg grad også gjelde høgskole og universitet.
- at Norsk Språkråd blir sikra gode arbeidsvilkår

- gå inn for statleg støtte til NTB slik at byrået betre skal kunne løyse si oppgave i vårt språkløyvde samfunn
- at arbeidet med morsmålet blir høgt prioritert blant dei vitskaplege oppgåvene. Her kjem dialektgranskinga inn som ein naturleg led. Dei institusjonane som arbeider med dette, må få gode arbeidsvilkår, slik at dei på breiare basis kan ta opp til gransking språket i sosial samanheng.

Samar

I språket er det nedfelt menneskelege verdiar som vi aktivt må verne langt betre enn tidlegare. Det gjeld for alle dei språka og språkformene som vi har: bokmål, nynorsk, samisk og finsk. I vår kommersialiserte massekultur er det sterke motkrefter til desse verdiane. For det einskilde mennesket og for nasjonen har språket med vår identitet å gjere, og det må vernast effektivt.

- at det må gjennomførast spesielle tiltak for å halde ved like den samiske kulturen.
- gå inn for at staten sikrar det finansielle grunnlaget for ei avis på samisk
- at samisk- og finsktalande barn i høgare grad enn i dag skal få opplæring på sitt eige språk

Kvenar

I språket er det nedfelt menneskelege verdiar som vi aktivt må verne langt betre enn tidlegare. Det gjeld for alle dei språka og språkformene som vi har: bokmål, nynorsk, samisk og finsk. I vår kommersialiserte massekultur er det sterke motkrefter til desse verdiane. For det einskilde mennesket og for nasjonen har språket med vår identitet å gjere, og det må vernast effektivt.

- at samisk- og finsktalande barn i høgare grad enn i dag skal få opplæring på sitt eige språk

1969

Det er naudsynleg å samle alle positive krefter til vern om norsk språk. Berre på den måten kan ein stå mot dei uheldige sidene ved den påverknaden som framande språk representerar. Vi hevdar prinsippet om full og reell jamstilling mellom våre to skriftspråk, med sikte på ei utvikling fram mot eitt norsk mål.

VENSTRE vil

- at lærebøker for alle skoleslag blir gitt ut på begge skriftspråk til same tid og til same pris,
- at det blir utarbeidd lovreglar med det mål å få full jamstilling mellom våre to språk også i radio og fjernsyn,

Samar

- arbeide for at utbygging av undervisningstilbodet i sameområda skal halde fram,
- styrke språkundervisninga og undervisning i samisk kultur og i historie,
- syte for å få bort økonomiske hindringar for å nytte eit utvida utdanningstilbod.
- at det til kvar tid må finnast eit reelt tilbod om naudsynte og tidhøvelege bøker på samisk.
- arbeide for at vi gjennom forskning og forsøk kan kome fram til eit godt skoletilbod for samisktalande elevar med undervisning i samisk språk, kultur og historie og vidare at det blir sytt for nok utdanning av kvalifisert undervisningspersonale i denne delen av skoleverket

Kvenar

- arbeide for at elevar med finskspråkleg bakgrunn kan få undervisning på finsk,

1965

Vi hevder full likestilling mellom de to offisielle skriftspråk og arbeider for å fremme norsk målføring med sikte på en utvikling fram til ett norsk mål. Skolene må sikres lærebøker på begge mål. Det må bli et vilkår for godkjenning av lærebøker at de kan komme ut på begge de offisielle målformene til samme tid og til samme pris. Dersom det ikke blir utgitt tilstrekkelig med lærebøker til alle skoleslag, må spørsmålet om statsstøtte og eventuelt statsforlag for lærebøker tas opp.

1961

Venstre vil hevde full likestilling mellom målformene og arbeide for å fremme norsk målføring med sikte på en utvikling fram mot ett norsk mål.

1957

Hevde full likestilling mellom målformene og verne arbeidet for å fremme norsk målføring med språklig samling som mål. Skoleverket må få bøker på begge mål i all opplæring.

1953

Full jamstilling mellom de to skriftmålene og fortsatt arbeid for en utvikling på norsk folkemåls grunn med språklig samling som sluttmaal. Effektivt tilsyn med at mållovene blir fulgt. Skoleverket må få lærebøker på begge mål i all opplæring.

1949

Likestilling av de to målformene gjennomføres fullt ut. Arbeidet for å få lærebøker på begge mål påskyndes.

1945

I vårt arbeid for en nasjonal kultur må nynorskens plass i kirke, skole og administrasjon styrkes og utvides, så den får den plass den har krav på i vårt folks liv og utvikling.

1936

Gjenreising av det norske folkemål og navneverk.

1933

Fortsatt arbeid for gjenreising av det norske folkemålet.

1930

Fortsatt arbeid for gjenreising av det norske folkemål. Nynorsk gis jevn gode vilkår med bokmålet i administrasjon og lovgiving.

1927

Fortsat arbeide for gjereising av det norske maal. Dets bruk i lovgivning og administration utvides; ved nyansættelser i centraladministationen kræves at vedkommende beherkser begge maalformer.

Statstøtten til de høiere skoler fordeles slik, at det kan ydes ordinært statstilskud til et gymnas med helnorsk undervisning i fylker som ikke har offentlig landgymnas.

1924

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemål fortsettes på grunnlag av stortingsvedtaket av 1885 således :

Vårt skolevesen må ordnes slik, at der på alle trin i den almene opplæring skal finnes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til å bruke det norske folkemål i alle skoler, også fagskoler.

Der må snarest mulig bli satt igang flere gymnas med helnorsk undervisning, så det blir minst ett i hvert bispedømme. Dette krav må gjennomføres før gymnas med norsk-dansk opplæringsmål opprettes med statsbidrag.

Det norske folkemål skal gis større plass i lovgivningen og på offentlige kontor. Når et herredsstyre krever det skal centraladministrasjonen bruke helnorsk i all skriftlig forbindelse med de kommunale styrings- og arbeidsgrener i vedkommende herred. Ved ansettelse av nye tjenestemenn skal der under ellers like vilkår legges vekt på, at de kan begge mål. Årvisse norskmålskurser for lærere og andre offentlige og kommunale tjenestemenn.

Fortsatt gjennomføring av norske former i offisielle stedsnavn.

Utredning av spørsmålet om å innføre rent norsk mål i reglement og kommando, lærebøker og muntlig opplæring i militærskoler og på militære øvelsessteder.

1921

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemål fortsettes, på grundlag av stortingsvedtaket av 1885 således:

Vårt skolevesen må ordnes slik, at der på alle trin i den almene opplæring skal finnes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til å bruke det norske folkemål i alle skoler, også fagskoler.

Der må snarest mulig bli satt igang flere gymnasier med helnorsk undervisning.

Det norske folkemål skal gis større plass i lovgivningen og på offentlige kontorer. Ved ansettelse av nye tjenestemenn bør det under ellers like vilkår legges vekt på, at de kan begge mål. Årvisse norskmålskurser for offentlige tjenestemenn.

Fortsatt gjennomføring av norske former i offisielle stedsnavn.

1918

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemaal fortsettes paa grunnlag av stortingsvedtaket av 1885 saaledes:

Vort skolevesen maa ordnes slik, at der paa alle trin i den almene opplæring skal findes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til at bruke det norske folkemaal i alle skoler, ogsaa fagskoler.

Der maa snarest mulig bli sat i gang flere gymnasier med helnorsk undervisning.

Det norske folkemaal skal efter hvert gis plads i lovgivningen og paa offentlige kontorer.

Samtidig bør man fremme al national vokster som fører frem til et samnorsk maal.

1915

Fortsat arbeide for reisning av det norske folkemaal.

Det norske folkemaals ret i henhold til stortingsvedtaket av 1885 om like vilkaar for begge maal gjennomføres loyalt.

Det maa efterhvert gis plads i lovgivningen og paa offentlige kontorer.

1912

Lojal gjennomførelse av odelstingsbeslutningen av 1878 om talemaalet i skolerne av stortingsbeslutningen av 1885 om like vikaar for landsmaalet og det almindelige bokmaal og av lovene om maalet i skolerne.

1909

Lojal gjennomføring av stortingsbeslutningen av 1885 og av lovene om like vilkaar for landsmaalet og det almindelige bokmaal.

1906

Fortsat arbeide for reisningen af det norske maal, bl. a. ved, at den ene skriftlige prøve til artium blir paa landsmaal.

Artiklar, foredrag, notat, utgreiingar om aktuelle faglege eller språkpolitiske spørsmål. Innhaldet står for forfattarens rekning. Alle småskriftene er tilgjengelege på www.aasentunet.no.

På parti med språket?

Språkpolitikk i partiprogramma 1906–2013

”Først i 1981 gjekk alle partia til val med litt språkpolitikk i bagasjen. Etter kvart utvikla dei politikken på tre område – det norske spørsmålet, vilkåra for samar og nasjonale minoritetar, og dei nye innvandrarkulturane. Då det engelske spørsmålet også dukka opp, blei verda vanskeleg.”

Innleiande essay om språk og parti, og komplette utdrag frå partiprogramma for stortingsvala om

- norsk språkpolitikk
- samisk og nasjonale minoritetsspråk
- dei nye innvandrarspråka

Ottar Grepstad er direktør i Nynorsk kultursentrum og har mellom anna gitt ut *Retorikk på norsk* (1988), *Det litterære skattkammer* (1997), *Det nynorske blikket* (2002) og *Viljen til språk* (2006).

Nynorsk kultursentrum eig og driv

- Ivar Aasen-tunet, nasjonalt dokumentasjons- og opplevingssenter for nynorsk skriftkultur, med det eldste personmuseet i landet.
- Dei Nynorske Festspela, ei årleg feiring av den nynorske skriftkulturen, som har vore arrangerte sidan 1992.
- www.aasentunet.no, nettstaden for påliteleg og oppdatert informasjon om nynorsk skriftkultur, med Nettbiblioteket som har den største samlinga av nynorske tekstar på Internett.
- www.tunkatten.no, ein aktiviserande nettstad som fremjar språglede og leselyst blant born.

ISSN 1504-422X

HOVUDSPONSORAR

Sparebank1 Volda Ørsta • ABC Startsidan • Sunnmørsposten • Tussa Kraft